



การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์อำเภอบ้านหมอจังหวัดสระบุรี

**BUDDHISM PROPAGATION DEVELOPMENT OF THE
SANGHA IN BANMO DISTRICT, SARABURI PROVINCE.**

พระอธิการสมชาย อินฺทโชโต (จันทรเกตุ)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๒



การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์อำเภอบ้านหมอจังหวัดสระบุรี

พระอธิการสมชาย อินฺทโชโต (จันทร์เกตุ)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๒

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)



**Buddhism Propagation Development of the Sangha in Banmo
District, Saraburi Province**

Phra A Thikan Somchai Indajoto (Chanket)

A Research Paper Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E.2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)



บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับสารนิพนธ์
เรื่อง “แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสงฆ์ในอำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี” เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบสารนิพนธ์

(พระสุธีวีรบัณฑิต, ดร.)

ประธานกรรมการ

(ผศ.ดร.อุทัย สติมัน)

กรรมการ

(พระปลัดระพิน พุทธิสารโ, ผศ.ดร.)

กรรมการ

(พระมหาสุนันท์ สุนนโท, ดร.)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมสารนิพนธ์

พระปลัดระพิน พุทธิสารโ, ผศ.ดร.

ประธานกรรมการ

พระมหาสุนันท์ สุนนโท, ดร.

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระชาญชัย อินทนา)

ชื่อสารนิพนธ์ : การพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ
จังหวัดสระบุรี
ชื่อผู้วิจัย : พระอธิการสมชาย อินทโชโต (จันทร์เกตุ)
ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)
คณะกรรมการควบคุมสารนิพนธ์ : พระอุดมสิทธินายก, ผศ, ดร., ป.ธ.๙, พธ.บ. (การจัดการเชิงพุทธ),
พธ.ม. (การจัดการเชิงพุทธ), พธ.ด. (การจัดการเชิงพุทธ)
: พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ, ผศ. ดร., ป.ธ. ๖,
พธ.บ. (การจัดการเชิงพุทธ), พธ.ม. (การจัดการเชิงพุทธ),
พธ.ด. (การจัดการเชิงพุทธ)
วันสำเร็จการศึกษา ๑๙ มีนาคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

การวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์คือ ๑. เพื่อศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ๒. เพื่อเปรียบเทียบการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ๓. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี

ระเบียบวิธีวิจัยเป็นแบบผสมวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ เป็นการสำรวจด้วยแบบสอบถามซึ่งมีความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๙๖๑ กับกลุ่มตัวอย่าง คือ พระสงฆ์ในสำนักปฏิบัติธรรมในอำเภอบ้านหมอจังหวัดสระบุรี จำนวน ๑๓๘ รูป ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที และการทดสอบค่าเอฟ ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และงานวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๘ รูป/คน โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา สรุปเป็นความเรียง

ผลการวิจัยพบว่า

๑. พระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี มีความคิดเห็นต่อระดับการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๙๖ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้ว เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านรูปแบบของการสื่อสาร มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๓ อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๕ ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๔ และน้อยที่สุดด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๒ ตามลำดับ

๒. ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นต่อการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ

(ข)

อายุพรรษา วุฒิกศศึกษาสายสามัญ ที่ต่างกัน มีความคิดเห็น แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย ส่วนพระสงฆ์ที่มีวุฒิกศศึกษานักธรรม วุฒิกศศึกษาเปรียญธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็น ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

๓. ปัญหา อุปสรรค ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรีมีภาวะการเป็นผู้นำด้านศาสนพิธีน้อยไม่มีความรู้ความเข้าใจที่จะถ่ายทอดหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาแก่ประชาชนได้ บางรูปยังไม่มีความพร้อมในการทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา การจัดกิจกรรมเพื่อบรรยายธรรมมีน้อยเกินไป การจัดปฏิบัติธรรมมีการประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึงมีการแสดงบทบาทสมมติในการเผยแผ่ธรรมน้อยมาก ไม่มีการสร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลายเป็นกันเองในการเผยแผ่ธรรมไม่มีการใช้ท่าทางประกอบการบรรยายเพื่อให้ผู้ฟังความเข้าใจธรรมมากขึ้น ไม่มีการใช้อุปกรณ์หรือสื่อในการเรียนรู้ประกอบในการเผยแผ่ในการบรรยายธรรม ไม่มีการใช้ภาษาที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจไม่มีการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ อาทิ คู่มือ แผ่นพับแผ่นซีดี การใช้คำพูดที่ไม่สุภาพในการทักทายกัน

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี คือ รูปแบบของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ โดยเน้นการปฏิบัติเชิงรุกให้มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านรูปแบบของการสื่อสาร ด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อพระสงฆ์สามารถนำไปใช้ได้จริง ควรมีการฝึกอบรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์แก่พระสงฆ์ ก่อนออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาจริง ควรศึกษาและวิจัยเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้เหมาะสมกับการปรับใช้ในชีวิตประจำวัน และให้เกิดแรงจูงใจในการประพฤติปฏิบัติ

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความเมตตาของกรรมการควบคุมสารนิพนธ์ ได้แก่ อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ พระอุดมสิทธินายก ผศ. ดร. พระมหาภานุภา กิตติโสภโณ, ผศ. ดร. และผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือทั้ง ๕ ท่าน ๑). พระสุธีวีรบัณฑิต ดร. ๒). พระปลัดระพีณ พุทธิสารโร , ผศ. ดร. ๓). พระมหาสุนันท์ สุนันโท ดร. ๔) ดร ประเสริฐ ธิลาวั. ๕) ผศ.ดร.ยุทธนา ประณีต, กรุณาอนุเคราะห์ให้คำปรึกษาแนะนำช่วยเหลือในการปรับปรุงแก้ไขสารนิพนธ์ฉบับนี้จนสำเร็จด้วยดีตลอดมา และคณะกรรมการบริหารหลักสูตรทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาการต่าง ๆ อย่างบอกว่่าภูมิใจที่ได้มีโอกาสเข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแห่งนี้ และได้เป็นลูกศิษย์ของอาจารย์ทั้งหลายทุกท่าน

ขอกราบขอบพระคุณพระครูปลัดธีรธัมม ธีรธมโม เจ้าอาวาสวัดใหญ่วันนา จังหวัดสระบุรี ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการแจกแบบสอบถาม (Try out) อนุญาตให้เก็บข้อมูลในการวิจัย

ขอกราบขอบพระคุณคุณศุภธรรมคุณ เจ้าอาวาสวัดมะขามเรียง เจ้าคณะอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี พร้อมด้วย พระครูสังวรสิริธรรม เจ้าอาวาสวัดสร้างโคก เจ้าคณะตำบลบ้านหมอ และพระครูอุปถัมภ์ปิยกิจ เจ้าอาวาสวัดราษฎร์บำรุง เจ้าคณะตำบลหนองบัว ที่มีความเมตตาอนุญาตให้ทำวิจัยในพื้นที่ควบคุมดูแลของท่าน และได้เมตตาช่วยเหลือสนับสนุนในการทำงานวิจัยครั้งนี้

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขออนุโมทนาขอบพระคุณ เพื่อนนิสิตพุทธศาสตร์มหาบัณฑิตที่ได้ให้กำลังใจ และแนะนำแนวทางในการดำเนินการทำสารนิพนธ์ฉบับนี้

คุณค่าและประโยชน์ใด ๆ อันพึงมีจากสารนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอน้อมถวายเป็น พุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา และมอบบูชาเป็นกตเวทิตาคุณ แก่บิดามารดา และพี่ๆน้อง ๆ ครูอาจารย์ รวมทั้งคณะญาติโยมผู้มีอุปการคุณทุกท่าน ซึ่งไม่สามารถจะเอ่ยนามได้ทั้งหมด ที่ได้อุปถัมภ์ กำลังทรัพย์ กำลังใจ สนับสนุน ด้วยดีเสมอมาโดยตลอด จึงเป็นที่มาของการทำงานวิจัยครั้งนี้ ให้ประสบผลสำเร็จด้วยดี

พระอธิการสมชาย อินทโชโต

วันที่ ๑๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(ก-ข)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(ค-ง)
กิตติกรรมประกาศ	(จ)
สารบัญ	(ฉ)
สารบัญตาราง	(ณ)
สารบัญแผนภาพ	(ญ)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(ฎ)
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒คำถามการวิจัย	๓
๑.๓วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๔ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕สมมติฐานการวิจัย	๕
๑.๖นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๗ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๖
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๗
๒.๒บริบทพื้นที่วิจัย	๑๘
๒.๓งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๒๔
๒.๔กรอบแนวคิดในการวิจัย	๓๑
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	
๓.๑รูปแบบการวิจัย	๓๓
๓.๒ประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๓๓
๓.๓เครื่องมือในการวิจัย	๓๕
๓.๔การเก็บรวบรวมข้อมูล	๓๘
๓.๕การวิเคราะห์ข้อมูล	๓๘

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	
๔.๑. ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	๔๑
๔.๒. ความคิดเห็นของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอจังหวัดสระบุรี	๔๓
๔.๓. ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอจังหวัดสระบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล	๔๘
๔.๔. ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอจังหวัดสระบุรี	๖๓
๔.๕. ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๖๕
๔.๖. สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย	๖๗
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๖๔
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๖๖
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๗๐
๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	๗๐
๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ	๗๐
๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป	๗๐
บรรณานุกรม	๗๒
ภาคผนวก	๗๖
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพ เครื่องมือวิจัย	๗๗
ภาคผนวก ข ผลการหาค่าความเที่ยงตรงของเครื่องมือ (IOC)	๘๓
ภาคผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยง ตรงของแบบสอบถาม (Try-out)	๘๖
ภาคผนวก ง ผลการหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Alpha)	๘๘
ภาคผนวก จ หนังสือขอความอนุเคราะห์แจกแบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๙๑
ภาคผนวก ฉ หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย (สัมภาษณ์)	๙๓
ภาคผนวก ช แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๐๐
ภาคผนวก ซ แบบการสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๑๐๖
ภาคผนวก ฌ ภาพการสัมภาษณ์	๑๐๙
ประวัติผู้วิจัย	๑๑๗

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๓.๑	จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี	๓๐
๔.๑	จำนวน และคำร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม	๓๖
๔.๒	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม	๓๘
๔.๓	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓๙
๔.๔	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอจังหวัดสระบุรี ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๔๐
๔.๕	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ ที่มีต่อการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอจังหวัดสระบุรี ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๔๑
๔.๖	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ ที่มีต่อการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ด้านรูปแบบของการสื่อสาร	๔๒
๔.๗	การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ ที่มีต่อการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี จำแนกตามอายุ	๔๓
๔.๘	ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของพระสงฆ์ ที่มีต่อการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี จำแนกตามอายุด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา	๔๔
๔.๙	ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี จำแนกตามอายุ ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๔๕
๔.๑๐	ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี จำแนกตามอายุด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๔๖

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
๔.๑๑ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี จำแนกตามอายุ ด้านรูปแบบของการสื่อสาร	๔๖
๔.๑๒ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี จำแนกตามอายุ ด้านภาพรวม	๔๗
๔.๑๓ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี จำแนกตามพรรษา	๔๘
๔.๑๔ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี จำแนกตามอายุพรรษา ด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา	๔๙
๔.๑๕ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี จำแนกตามอายุพรรษา ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๔๙
๔.๑๖ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี จำแนกตามอายุพรรษา ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๕๐
๔.๑๗ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี จำแนกตามอายุพรรษา ด้านภาพรวม	๕๐
๔.๑๘ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ	๕๑
๔.๑๙ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ ด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา	๕๒

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
๔.๒๐	ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๕๒
๔.๒๑	ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๕๓
๔.๒๒	ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ ด้านรูปแบบของการสื่อสาร ๕๓
๔.๒๓	ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ ด้านภาพรวม ๕๔
๔.๒๔	การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกธรรม) ๕๕
๔.๒๕	การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ๕๖
๔.๒๖	สรุปโดยภาพรวมการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ตามสมมติฐานที่ ๑-๕ ๕๗
๔.๒๗	ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ๕๘
๔.๒๘	ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๕๙

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๒๙	ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ด้านเทคนิคการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา	๕๙
๔.๓๐	ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ด้านรูปแบบของการสื่อสาร	๕๙

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
๒.๑	กรอบแนวคิดในการวิจัย	๒๘
๔.๑	องค์ความรู้จากการวิจัย	๖๒

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในสารนิพนธ์ฉบับนี้ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาบาลี/พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ ส่วนคัมภีร์อรรถกถาบาลี/ภาษาไทย ใช้ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/มหาวิทยาลัย

การอ้างอิงพระไตรปิฎก จะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ที.สี. (บาลี) ๙/๒๗๖/๙๗, ที.สี. (ไทย) ๙/๒๗๖/๙๗, หมายถึง ทีฆนิกาย สีลขณธวคคปาลี ภาษาบาลี เล่ม ๙ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๙๗ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๐ ทีฆนิกาย สีลขณธวคค ภาษาไทย เล่ม ๙ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๙๗ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙

ส่วนคัมภีร์อรรถกถา จะระบุชื่อคัมภีร์ ลำดับเล่ม (ถ้ามี)/หน้า เช่น ที.สี.อ. (บาลี) ๑/๒๗๖/๒๔๐ หมายถึง ทีฆนิกาย สุมงคฺลวิสาสินี สีลขณธวคคอรรถกถา ภาษาบาลี เล่ม ๑ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๒๔๐ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตามลำดับดังนี้

๑. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

พระสุตตันตปิฎก/พระวินัยปิฎก/พระอภิธรรมปิฎก

ย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
ม.ม.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปณณาสก	(ภาษาไทย)
ขุ.อิติ	(ไทย) = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก องคุดตฺรนิคาย ทสกนิปาต	(ภาษาไทย)
ขุ.สุ.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย สุตฺตนิปาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก องคุดตฺรนิคาย ปญจกนิปาต	(ภาษาไทย)
ที.สี.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขณธวคค	(ภาษาไทย)
ขุ.อุ.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อุทาน	(ภาษาไทย)
ส.ม.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก สยฺยุดตฺตนิคาย มหาวารวคค	(ภาษาไทย)
วิ.มหา.	(ไทย) = วินัยปิฎก มหาวรรค	(ภาษาไทย)
อภิ.ก.	(บาลี) = อภิธมฺมปิฎก กถาวตฺถุปาลี	(ภาษาบาลี)

ฎีกาปกรณ์วิเสส

วิสุทฺธิ. ฎีกา (บาลี)	=	ปรมตมณฺวชฺสา วิสุทฺธิมคฺคมหาฎีกา	(ภาษาบาลี)
-----------------------	---	----------------------------------	------------

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลจนกระทั่งปัจจุบัน ซึ่งเป็นหน้าที่หลักของพระสงฆ์จะต้องแสดงให้เห็นถึงอุดมการณ์อันเป็นไปเพื่อความผาสุกของชาวโลก ตามที่ พระพุทธเจ้าได้ทรงประทานพุทธโอวาทแก่เหล่าพระอริยสาวกในคราวที่ทรงส่งออกไปประกาศ พระพุทธศาสนารุ่นแรก มีใจความสำคัญตอนหนึ่งว่า “จรธ ภิกขเว จาริกัม พุทฺชนหิตาย พุทฺชนสุขาย โลกานุกมปาย อตุกายนหิตาย สุขาย เทวมนุสสาน”^๑ แปลความว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอ จงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และ ความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย”^๒ จากพระพุทธโอวาทนี้เอง ถือเป็นกุญแจเปิดประตูสู่การ เดินทางเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อสืบทอดพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าให้แผ่ขยายไป ทั่วทุกทิศ

พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ประเทศไทย เมื่อครั้งยังเป็นอาณาจักรสุพรรณภูมิ ในปี พ.ศ.๒๓๕”^๓ ซึ่งมีพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม เป็นหลักฐานที่ปรากฏอยู่ให้เห็นถึงการมีชุมชนตั้งถิ่นฐาน อยู่อาศัยบริเวณนี้ ซึ่งต่อมาเรียกว่า อาณาจักรทวารวดี^๔ คนในชุมชนทวารวดีได้นับถือพระพุทธศาสนา นั้นด้วย ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงได้ถูกเผยแผ่ออกไปทั้งในประเทศและต่างประเทศ^๕ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาหรือการประกาศพระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นบทบาทและ หน้าที่ของพระสงฆ์โดยตรง เพราะพระสงฆ์มีชีวิตที่เนื่องด้วยผู้อื่นจึงต้องตอบแทนผู้มีอุปการคุณ ดังมี พุทธพจน์ที่ปรากฏในสมณสัญญาสูตร^๖ กล่าวถึงคำสอนที่ให้ภิกษุสำนึกและตระหนักเตือนใจตนในความเป็นสมณะอยู่เสมอว่า สมณะนั้นมีชีวิตที่ต้องอาศัยผู้อื่น หรือในพหุการสูตร^๗ ที่พระพุทธองค์ได้ ตรัสถึงการตอบแทนที่พระสงฆ์พึงมีต่อคฤหัสถ์ หรือชาวบ้านที่ได้ทำอุปการคุณต่าง ๆ โดยเฉพาะได้ อุปถัมภ์บำรุงด้วยปัจจัย ๔ ซึ่งเป็นปัจจัยหลักสำหรับพระภิกษุ ได้แก่ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และ เกสัชชบริวาร เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว

^๑ วิ.ม. (บาลี) ๔/๓๒/๒๔๗.

^๒ วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^๓ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, **ตำนานพระพุทธเจดีย์เล่ม ๑**, (กรุงเทพมหานคร: องค์การคำคุณฐา-ศึกษาภัณฑ์พานิชย์, ๒๕๑๔), หน้า ๓๔.

^๔ จำนงค์ ทองประเสริฐ, **ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในเอเชียอาคเนย์**, (กรุงเทพมหานคร: อภิธรรมมูลนิธิมหาธาตุวิทยาลัย, ๒๕๑๔), หน้า ๒๔๖.

^๕ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **จาริกบุญ-จาริกธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๔.

^๖ อ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๐๑/๒๐๘.

^๗ พุ อิติ (ไทย) ๒๕/๒๕๕๗/๒๕๕๓

สงฆ์ก็ควรแสดงกลับให้เป็นอุปการคุณแก่ชาวบ้านเช่นกัน ซึ่งไม่ใช่ การตอบแทนด้วยปัจจัย ๔ แต่ด้วยการแสดงธรรมอันงาม ในเบื้องต้น ในท่ามกลาง และในที่สุด

ปัจจุบันเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) เป็นยุคแห่งเทคโนโลยีการสื่อสาร ไร้พรมแดนข่าวสารข้อมูลที่เข้ามามีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตคนในสังคมมาก ความเจริญทางด้านวัตถุ ทำให้การติดต่อสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจ การเมือง การสื่อสารและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว มีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นในโลก สังคมรับรู้ร่วมกันหมด^๘ มีอิทธิพลครอบงำโลก ทำให้คนตกอยู่ในอำนาจของวัตถุ^๙ สภาพความเป็นอยู่ของชุมชนสังคมเปลี่ยนไป ส่งผลต่อจิตใจให้โน้มเอียงไปในทางที่ต้องการความสะดวกสบายมากขึ้น^{๑๐} ให้ความสำคัญเรื่องวัตถุมากกว่าจิตใจ แสวงหาวัตถุมาเพื่อความสะดวกสบายมากกว่าที่จะแสวงหาความจริงคือธรรมชาติ ขาดการขัดเกลาจิตใจ พระสงฆ์มีบทบาทหน้าที่โดยตรงในการเยียวยาทางจิตใจคือ “เป็นที่พึ่งบวรสอนธรรม นำปฏิบัติ พัฒนา ปรัชชา กิจ”^{๑๑}

หากแต่ปัญหาติดอยู่ที่ว่า พระสงฆ์ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน ขาดความเข้าใจในวิธีการสอนซึ่งเกิดจากการสาเหตุใหญ่ ๆ อยู่ ๓ ประการ คือ (๑) ขาดความรู้ความแตกฉานในธรรม มีความรู้ขั้นสัญญาไม่ถึงขั้นทวิฏฐิและญาณ (๒) ขาดความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดธรรม ไม่เคยฝึกการพูดในที่ชุมนุมชน หรือพัฒนาบุคลิกภาพ ใช้เสียงเบา ใช้บาติมาก ยก หิ้วข้อธรรมมาก ไม่มีการเตรียมตัว ไม่สังเกตคนฟัง ดิตรูปแบบ ใช้เวลามาก และ (๓) ขาดความพอใจ เต็มใจ และความรักในการสอนธรรม เผยแผ่ธรรมมีแต่การตั้งรับ ไม่ค่อยทำแบบเชิงรุก อนึ่ง จากสถิติ พบว่า มีจำนวนพระสงฆ์คิดเป็นอัตราส่วนน้อยมากเมื่อเทียบกับจำนวนประชากรไทยที่นับถือ พระพุทธศาสนา คือ มีเพียง ๑ : ๑๐๐ รูป/คน และเมื่อพิจารณาสัดส่วนของพระสงฆ์ผู้ซึ่งเป็นนักเผยแผ่ มีเพียง ๑ : ๑๐๐ รูป เท่านั้น จึงถือว่าสัดส่วนหรืออัตราส่วนของพระนักเผยแผ่ หรือพระสงฆ์ที่มี บทบาทเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างชัดเจนนั้นมีจำนวนน้อยมาก

อย่างไรก็ตาม แม้พระสงฆ์มีบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่โดดเด่นใน ปัจจุบัน จะมีเพียงไม่กี่รูป แต่ก็เป็นผู้มีความสำคัญยิ่ง โดยเฉพาะเป็นพระสงฆ์ผู้ดำเนินจริยวัตรตามพระ สัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ซึ่งเผยแผ่พุทธธรรมตามพระธรรมวินัย ฉะนั้น พระสงฆ์ผู้ทำการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาจึงมีความเสียสละ ทุมเท มีใจรัก มุ่งมั่นและเพียรพยายาม ต้องมีความเข้าใจพุทธ ธรรมอย่างแจ่มแจ้ง เสียก่อน แล้วจึงเผยแผ่ออกไป ด้วยจิตเมตตา ทำงานด้วยความเสียสละปรารถนา ประโยชน์สุขแก่ผู้รับ

^๘ พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๔), หน้า ๑๑.

^๙ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), ไอ ที ภายใต้วฒฒนธรรมแห่งปัญญา (ศาสนากับยุคโลกาภิวัตน์), พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๔), หน้า ๒.

^{๑๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), คนไทยกับเทคโนโลยี, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๐), หน้า ๒.

^{๑๑} แสง จันทร์งาม, พุทธศาสนวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: บรรณาการ, ๒๕๓๕), หน้า ๑๒.

จริง ๆ ธรรมะที่แสดงจึงจะบริสุทธิ์ไม่เคลือบแฝง ต้องเป็นผู้ซื่อสัตย์ตรงต่อตัวเอง ต่อพระพุทธศาสนา ต่อดวงธรรมให้แตก คั่นคว้าวิจัยธรรมะเหมือนคั่นยามารักษาโรคจริง ๆ ทั้ง สำหรับตนเองและผู้อื่น^{๑๒}

จากเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้ผู้วิจัยจะทำจะวิจัยเรื่อง การพัฒนาการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา ของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา บทบาทของพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตลอดจนจักได้ทราบปัญหา อุปสรรค และ ข้อเสนอแนะแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน เพื่อจักได้นำข้อมูลทางวิชาการที่ได้มา เป็นสารสนเทศใช้ในการวางแผนพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้สัมฤทธิ์ผลในสภาพสังคมปัจจุบัน ได้ต่อไป

๑.๒ คำถามการวิจัย

๑.๒.๑ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี เป็นอย่างไร

๑.๒.๒ ผลการเปรียบเทียบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี แตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

๑.๒.๓ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี มีอะไรบ้าง

๑.๓ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี

๑.๓.๒ เพื่อเปรียบเทียบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี

๑.๓.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี

๑.๔ ขอบเขตการศึกษา

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอ บ้านหมอ จังหวัดสระบุรี รวม ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และ ด้านรูปแบบของการสื่อสาร^{๑๓}

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปรที่ศึกษา

ผู้วิจัยได้กำหนดตัวแปรในการศึกษาเป็น ๒ ประเภท คือ

^{๑๒} วติน อินทสระ และไชย ณ พล, พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์และกลยุทธ์การประกาศธรรมสู่โลกกว้าง, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันธรรมาธิปไตย, ๒๕๓๘), หน้า ๔๔.

^{๑๓} กาญจนา มีศิลปิกัย, ความรู้เบื้องต้นและทฤษฎีการสื่อสาร, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๕๓), หน้า ๙๘-๑๐๐.

๑) ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ สถานภาพส่วนบุคคลของพระสงฆ์ ได้แก่ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม

๒) ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ พระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอ บ้านหมอ จังหวัดสระบุรี รวม ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และด้านรูปแบบของการสื่อสาร

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ พระสงฆ์มหานิกายในอำเภอบ้านหมอ จังหวัด สระบุรี จำนวน ๒๑๐ รูป^{๑๔}

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ศึกษาในครั้งนี้ ได้แก่ อำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย ตั้งแต่เดือน ตุลาคม พ.ศ.๒๕๖๑ ถึงเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๒ รวมระยะ ๖ เดือน

๑.๕ สมมติฐานในการวิจัย

๑.๕.๑ พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี แตกต่างกัน

๑.๕.๒ พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี แตกต่างกัน

๑.๕.๓ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี แตกต่างกัน

๑.๕.๔ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี แตกต่างกัน

๑.๕.๕ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี แตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ไว้ ดังนี้

การเผยแผ่ หมายถึง ขยายวงกว้างออกไปให้แพร่หลาย โดยไม่ทิ้งหลักเดิม เช่น การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

^{๑๔} สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดสระบุรี, เอกสารประกอบการประชุมคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี ประชุมร่วมกับ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรีและสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสระบุรี พุทธศักราช ๒๕๖๑, (สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดสระบุรี, ๒๕๖๑), หน้า ๑๐. (เอกสารเย็บเล่ม)

พระพุทธศาสนา หมายถึง การเคารพเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย น้อมเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้นและสังคมโดยรวม

พระสงฆ์ หมายถึง พระภิกษุในพระพุทธศาสนาที่อุปสมบทโดยถูกต้องตามหลักพระ ธรรมวินัย ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้หมายถึงพระสงฆ์มหานิกายในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี เท่านั้น

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ หมายถึง บทบาทในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ ใน ๔ ด้าน ได้แก่

๑) **ด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา** หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นที่เคารพศรัทธาและเป็นตัวแบบที่ดีทางความประพฤติแก่ประชาชน

๒) **ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา** หมายถึง รูปแบบที่พระสงฆ์เลือกใช้ใน การเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น การบรรยายธรรม การอภิปรายกลุ่ม เป็นต้น

๓) **ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา** หมายถึง กลวิธีที่พระสงฆ์ใช้ในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา เช่น การใช้ท่าทางประกอบ การใช้เกมส์ประกอบ เป็นต้น

๔) **ด้านการสื่อสาร** หมายถึง ทักษะการใช้ภาษาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา รวมถึงการใช้อุปกรณ์หรือสื่อต่าง ๆ เข้ามาช่วยเพื่อให้เกิดความเข้าใจแก่ผู้รับสาร

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ได้ทราบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี

๑.๗.๒ ได้ทราบผลการเปรียบเทียบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี

๑.๗.๓ ได้ทราบปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี

บทที่ ๒

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัย เรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี” นี้ ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมแนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ รวมทั้งเอกสาร งานวิจัยที่ เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้ในการกำหนดกรอบแนวคิด และทิศทางในการศึกษา โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

๑. แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
๒. บริบทพื้นที่วิจัย
๓. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - ๓.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพัฒนา
 - ๓.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพระสงฆ์
 - ๓.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
๔. กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑ แนวคิด เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

จากการประมวลแนวคิด เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จากนักวิชาการ นักการศาสนาหลากหลายท่าน ผู้วิจัยจึงขอเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังต่อไปนี้

๒.๑.๑ ความหมายของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การทำให้พระพุทธศาสนาขยายวงกว้างออกไปให้แพร่หลาย ได้แก่ การดำเนินการเพื่อให้หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย น้อมเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้น เพราะพระพุทธศาสนาบังเกิดขึ้นมาเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก หัวใจสำคัญในการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธศาสนา ก็เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก โดยให้เกิด ประโยชน์สุขตามที่พระพุทธองค์ทรงประสงค์ ๓ ประการ คือ ประโยชน์ในชาตินี้ ประโยชน์ในชาติหน้า และประโยชน์อย่างยิ่งคือพระนิพพาน

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การ หยิบธรรมะซึ่งมีมากมายหลายหัวข้อไปขยาย เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ที่จะต้องเผยแผ่พระพุทธศาสนา^๑

คำว่า “เผยแผ่” เป็นการประกาศให้ทราบ หากทราบแล้ว สนใจ จะเป็นพุทธศาสนิกชนก็ไม่เป็นที่รังเกียจ การเผยแผ่เป็นศัพท์ที่มีลักษณะอะลุ่มอล่วย และแสดง ถึงความมีใจกว้าง ไม่ผูกมัดผู้อื่น ด้วยความคิดของตนเองหรือศาสนาของตน ส่วนคำว่า “เผยแพร” คือ โฆษณาให้แพร่หลาย ถ้าคิดอย่าง

^๑ พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พระธรรมทูตสายต่างประเทศ รุ่นที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๕๐.

คนธรรมดาความหมายก็คล้ายคลึงกัน ถ้าคิดให้ลึกและละเอียดลงไป จะเห็นว่า คำว่า เผยแผ่ จะมี ความหมายที่ชัดลึกลงไป เป็นการเผยแผ่ให้บรรลุจุดหมายมีที่ไปที่ไปไม่ใช่ โฆษณาชวนเชื่อให้ทราบและ เห็นด้วยเพียงอย่างเดียว ดังนั้น คณะสงฆ์ จึงมักใช้คำนี้ในการเขียนใน พระพุทธศาสนาว่าเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา^๒

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า เผยแผ่ว่าหมายถึง ค่อยๆ ขยาย ออก, ค่อยๆ แยมออก, ทำให้ขยายออกไป^๓

สรุปได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การทำให้พระพุทธศาสนาขยายวง กว้าง ออกไป โดยการนำเอาหลักธรรมคำสอนไปทำให้แพร่หลาย ให้ประชาชนได้นำไปเป็นแนวทางใน การดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข และหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนานี้เป็นความจริงตาม ธรรมชาติ ดังนั้น จึงใช้คำว่า เผยแผ่ มิใช่คำว่าเผยแพร่ ที่อาจมีความหมายไปในทางการโฆษณาหรือ ชักชวนให้ หลงเชื่อ และการเผยแผ่พระพุทธศาสนานี้ พระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้าถือว่าเป็นผู้ที่ต้อง รับบพิทา และหน้าที่โดยตรง

๒.๑.๒ หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระพุทธเจ้าเมื่อจะทรงสอนใครแต่ละครั้ง พระองค์ก็ทรงอาศัยองค์ประกอบหลายๆ อย่าง ในการสอนบุคคลระดับต่าง ๆ ที่มีพื้นฐานความรู้ สติ ปัญญาที่แตกต่างกัน โดยพระองค์ทรงยึด หลัก ดังนี้

(๑) หลักประโยชน์

การประกาศพระพุทธศาสนาโดยยึดหลักประโยชน์และความสุขของมหาชนเป็นที่ตั้ง ถือ เป็นวัตถุประสงค์หลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังที่ พระพุทธเจ้าทรงประทานโอวาทให้แก่ เหล่า พระสาวกชุดแรกที่ทรงส่งให้ไปประกาศพรหมจรรย์ ว่า “พวกเธอจงเที่ยวจาริกเพื่อประโยชน์และ ความสุขแก่ชนหมู่มา เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ พวกเธออย่าได้ไปร่วมทางเดียวกันสองรูป”^๔

พระพุทธพจน์นี้เป็นเครื่องชี้ชัดถึงบทบาทสำคัญของการสืบทอดหลักธรรมใน พระพุทธศาสนา ของเหล่าพระสาวกตราบเท่าปัจจุบัน เพื่อประโยชน์สุขแก่มนุษย์ ให้เกิดประโยชน์สุขตาม พุทธประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) ภูมิฐานมีกัตถประโยชน์ ประโยชน์ในชาตินี้ ๒) สัมปรา ยิกัตถ ประโยชน์ ประโยชน์ ในชาติหน้า และ ๓) ปริมัตถประโยชน์ ประโยชน์อย่างยิ่ง^๕

ประโยชน์ คือ ผลตอบแทน ได้รับสืบมาจากพฤติกรรมที่ประกอบได้ด้วยกุศลกรรมที่ พระพุทธศาสนาถือเป็นหลักสำคัญ เพราะก่อให้เกิดผลเป็นความสุข ความมั่งคั่งบริบูรณ์ ความไปเกิดใน สวรรค์ โลกสวรรค์ และจุดหมายปลายทางในชีวิตรที่ถือเป็นสุขที่สงบเป็นชีวิตที่อยู่จบพรหมจรรย์ สิ้นทุกข์ ทั้งปวง

^๒ กรมการศาสนา, **คู่มือพระสังฆาธิการ**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๔), หน้า ๓๒

^๓ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๒, หน้า ๕๖๔.

^๔ วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^๕ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๓๑.

การที่พระพุทธองค์ประสงค์ให้เกิดเป็น ประโยชน์แก่มหาชน คือ เกิดเป็นความสุขนั้นทรงหมายเอาลักษณะสุขที่สืบเนื่องจากการดับทุกข์ อาจจำแนกออกเป็น ๓ ประการ คือ^๖

๑) ดับวิชชา หมายถึง การเกิดญาณทัสนะอันสูงสุด

๒) ดับกิเลส หมายถึง กำจัดความชั่วร้าย และของเสียต่าง ๆ ภายในจิตใจ หหมดเหตุ ที่ จะก่อปัญหาความเดือดร้อนวุ่นวายต่าง ๆ แก่ชีวิตและสังคม

๓) ดับทุกข์ หมายถึง หหมดความทุกข์ บรรลุประโยชน์สูงสุด เกิดเป็นสุขที่นิรันดร์

ความสุขถือเป็นความสำคัญอย่างยิ่งในการปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนา กล่าวให้ชัดเจนคือ การปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่อให้เกิดเป็นสุข เริ่มตั้งแต่ขั้นต้น คือ บุญ มีพุทธพจน์รับรองว่า บุญเป็นชื่อของความสุข คนจะถึงความสุขได้ต้องมีศีลเป็นพื้นฐาน ในการบำเพ็ญเพียรทางจิตหรือเจริญภาวนา ศีลถือเป็นตัวทำให้เกิดเป็นฌาน ความสุขก็เป็นองค์ประกอบของฌาน ฌานยิ่งสูงขึ้น ความสุขก็ยิ่งประณีตขึ้น เป้าหมายของพระพุทธศาสนาคือนิพพานก็เป็นสุขและเป็นบรมสุขด้วย ดังพุทธพจน์ที่ว่า นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง

ประโยชน์สุข ๓ ประการที่ได้ยกมาไว้เบื้องต้น จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติอย่างแท้จริง โดยกระทำให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองก่อน ในขณะเดียวกันก็มองถึงเพื่อนมนุษย์รอบข้างด้วย การแผ่แผ่ประโยชน์ที่ตนได้ปฏิบัติตามจนเกิดผล พระพุทธศาสนา มองประโยชน์ที่เกิดขึ้นตามสภาวะที่เป็นจริง สนับสนุนให้ฝึกตนให้ถึงความสุข และความเจริญงอกงาม และความเจริญในธรรมยิ่งๆ ขึ้นไป ผู้ที่มีความพร้อมและฝึกฝนตนอยู่ในระดับต่าง ๆ ย่อมได้รับ ความสุขต่างกัน แต่ก็อยู่ร่วมกันโดยสงบสุข ปราศจากดิ และเกื้อกูลต่อกัน ส่งเสริมประโยชน์สุขอัน ชอบธรรม และความก้าวหน้าของกัน ตามระดับที่ไม่หมิ่นชู้ปับบังคับหรือดูหมิ่นกันและกัน มุ่งพัฒนาไปสู่ สุขแท้จริง

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงมุ่งที่จะพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ที่มองประโยชน์ทั้งที่ จะเกิดกับตนเองและผู้อื่น มีสติเป็นตัวจัดความประมาท โดยตระหนักถึงผลของกุศลกรรมเป็น ตัวกำหนดทิศทางในการทำให้เกิดประโยชน์ทั้ง ๓ ประการ ดังกล่าว

สรุปได้ว่า จากการประกาศความเป็นพระพุทธศาสนาที่ผู้เป็นสาวกต้องยึดถือเป็น หลักการปฏิบัติตนและทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในที่ต่าง ๆ ที่ได้จาริกไป ซึ่งถือเป็นหัวใจของการ ประกาศพระพุทธศาสนาให้เห็นเป็นจุดเด่นหรือลักษณะพิเศษว่า การปฏิบัติทั้ง ๓ ประการ โดยถือเอา ประโยชน์ของมหาชนเป็นหลักใหญ่ คือ หลักการทางพระพุทธศาสนาในการเผยแผ่เพื่อให้หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไปในทุกสารทิศ มีผู้ศรัทธาเลื่อมใส เคารพในพระรัตนตรัยน้อม เอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติตาม

(๒) หลักไตรสิกขา

หลักการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ หลักไตรสิกขา คือ สิ่ง ที่เรียกว่า ความงามในเบื้องต้นได้แก่ศีล ความงามในท่ามกลางคือสมาธิ ความงามที่สุดคือ ปัญญา ปราภฏ ในพระพุทธรูปที่ทรงส่งสาวกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นรุ่นแรก ซึ่งถือเป็น หลักธรรมสำคัญในการ

^๖ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๕๒.

เผยแผ่พระพุทธศาสนา หลักธรรมนี้ถือเป็นหลักใหญ่ที่ครอบคลุมการปฏิบัติให้ บรรลุประโยชน์ที่ตนพึงปรารถนา ดังปรากฏในเมตตสูตร ขุททกนิกาย ความว่า

“ผู้ฉลาดในประโยชน์ มุ่งหวังสันตบพ พึงบำเพ็ญกรณียกิจ ควรเป็นผู้อาจหาญ ชี้อตรงเคร่งครัด วาง่าย อ่อนโยน ไม่เย่อหยิ่ง ควรเป็นผู้สันโดษ เลี้ยงง่าย มีกิณน้อย มีความประพฤติ เบา มีอินทรีย์สงบ มีปัญญารักษาตน ไม่คะนอง ไม่ยึดติดในตระกูลทั้งหลาย อนึ่ง ไม่ควรประพฤติ ความเสียหายใด ๆ ที่จะเป็เหตุให้วิญญูชนเหล่าอื่นตำหนิเอาได้”^๗

การดำเนินไปในหลักของไตรสิกขานั้น สามารถจัดฝึกการอบรม ศีล สมาธิ ปัญญา ไปพร้อมกันได้ ดังที่ท่านกล่าวไว้ในการปฏิบัติกรรมฐานคือ กำหนดลมหายใจเข้า-ออก ความสำรวม กายวาจาในขณะนั้นเป็นอธิจิตตสิกขา และปัญญาในขณะนั้นเป็นอธิปัญญาสิกขา

ในทำนองเดียวกัน เราสามารถนำหลักการนี้ไปบูรณาการให้ครอบคลุมเนื้อหาสาระ เพื่อเชื่อมโยงให้เห็นหัวข้อธรรมทั้งหมดในทางพระพุทธศาสนาซึ่งดูหลากหลายให้มีระบบเดียว คือ ไตรสิกขา เพราะหัวข้อธรรมทั้งหมดสรุปลงในเรื่องของไตรสิกขาได้ทั้งสิ้นภายในกรอบของหลัก ไตรสิกขา เราสามารถจัดความสัมพันธ์ของหลักธรรมทุกหมวดให้เกิดเป็นการปฏิบัติธรรม คือ การ นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์นั่นเอง ในบรรดาธรรมหรือระบบการปฏิบัติที่จัดรูปแบบเป็นหมวดหมู่ ไตรสิกขาถือเป็นพื้นฐาน เป็นระบบกลาง กว้างขวางครอบคลุม และให้เป็นมาตรฐานในการปฏิบัติมาก ที่สุด ไตรสิกขาประกอบด้วย สิกขา ๓ คือ

๑) อธิศีลสิกขา คือ การฝึกความประพฤตีสัจริยที่แสดงออกมาจากกาย วาจา เป็น ลักษณะการประกอบกุศล ในส่วนของ วาจาชอบ การงานชอบ และการเลี้ยงชีพชอบ การดำรงตนอยู่ ในกรอบของระเบียบวินัย ปฏิบัติหน้าที่และความรับผิดชอบของตนต่อบุคคลรอบข้าง มีความสัมพันธ์ ทางสังคมที่ดีงามเกื้อกูลเป็นประโยชน์

๒) อธิจิตตสิกขา คือ การฝึกปรือในด้านคุณภาพทางอารมณ์ เพื่อควบคุมจิต เป็น ลักษณะของการประกอบกุศล ในส่วนของความพยายามชอบ ความระลึกรู้ชอบ และความตั้งมั่นชอบ การดำรงคงมั่นของจิต ควบคุมจิตของตนให้เข้มแข็ง มีกำลังสงบ ผ่องใส เป็นสุข บริสุทธิ์ ปราศจากสิ่ง เศร้าหมองต่าง ๆ อยู่ในสภาพที่กำลังเกิดขึ้นตามความเป็นจริง

๓) อธิปัญญาสิกขา คือ การพัฒนาปัญญา ให้เกิดความหยั่งรู้ สภาพความเป็นจริงที่ นำไปสู่ความหลุดพ้น เป็นลักษณะของการประกอบกุศลในส่วนความเห็นชอบ และความดำริชอบ การ พัฒนาให้เกิดเป็นปัญญาที่บริสุทธิ์จากกิเลสเครื่องเศร้าหมอง ไม่เกิดเป็นความรู้ ความคิด ความเข้าใจที่ ถูกบิดเบือนจากสภาวะธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริง สามารถคิดพิจารณาแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ทำกิจทั้งหลายในทางที่เป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างแท้จริง^๘

สรุปได้ว่า หลักไตรสิกขา เป็นตัวจักรสำคัญในการนำไปสู่พัฒนาการทางพฤติกรรม มีวินัยเป็นตนเอง รับผิดชอบต่อความดีงามและความงอกงามของสังคม มีพัฒนาการทางอารมณ์ มี ความงอกงามทางอารมณ์ เข้มแข็ง ตั้งมั่น มีสมรรถภาพในการป้องกัน เหตุแห่งทุกข์ สมุทัย) และมี พัฒนาการ

^๗ ขุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๑๔๓-๑๔๕/๕๓๓

^๘ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.), หน้า ๕๑๔-๕๑๕

ทางปัญญา มีเหตุผลตรงตามความถูกต้องเป็นจริง พ้นจากความครอบงำของอวิชชาโดย อาศัย ศักยภาพของแต่ละบุคคลในการพัฒนาตนตามหลักไตรสิกขา

(๓) หลักตระหนักถึงศักยภาพมนุษย์

พระพุทธเจ้าทรงมีความคิดที่จะเผยแพร่ธรรม ด้วยหลักที่ทรงเห็นว่ามนุษย์เป็นผู้ฝึกได้ มนุษย์สามารถที่จะรู้ตามได้ ถ้าเขาได้ฝึกฝนตามหลักการที่แสดง การมองเช่นนี้เป็นการมองที่ศักยภาพ ทางปัญญาของมนุษย์มากกว่าการมองในแง่ความแตกต่างในด้านร่างกาย ซึ่งถือเป็นหลักหนึ่งที่น่าไปสู่ การรับสมาธิ การพยายามที่แสดงออกมาภายนอก อันจะนำไปสู่การรับฟังคำสอนและนำไปปฏิบัติให้ เกิดประโยชน์สูงสุดตามที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้

พระพุทธศาสนาเปิดกว้างสำหรับมนุษย์ทุกคนในวงการเข้ามาเป็นสมาธิ โดยการ มุ่งเน้นที่ความสามารถในการพัฒนาจิตใจของตนให้มีปัญญาเห็นอริยสัจเป็นอิสระจากกิเลสเป็นสำคัญ จนเกิดเป็นประโยชน์สูงสุดสำหรับตนเองและผู้อื่น โดยพระพุทธองค์ทรงคัดค้านการแบ่งมนุษย์ พร้อม ศักยภาพทางปัญญา ดังที่โสณทัตถุญะพราหมณ์ โดยได้ทูลตอบพระพุทธองค์ใน โสณทัตถุสสูตร ความตอนหนึ่งว่า

“ท่านผู้เจริญทั้งหลายเห็นอังกมาณพหลานของเรานี้หรือไม่ เห็น ขอรับ อังกมาณพเป็นผู้ มีรูปงาม นาดู น่าเลื่อมใส มีผิวพรรณผุดผ่องยิ่งนัก ดุจพรหม มีกายดุจพรหม โอกาสที่ได้ เห็นยากนัก ใน ที่ประชุมนี้นอกจากพระสมณโคดมแล้วไม่มีใครมีผิวพรรณเสมอกับอังกมาณพเลย อังกมาณพเป็นผู้ คงแก่เรียนทรงจำนรรจ์จบไตรเพท. เป็นผู้มีความดีทั้งฝ่ายบิดาและมารดา ถือ ปฏิสนธิบริสุทธิดี ตลอด ๗ ชั่วบรรพบุรุษ แต่อังกมาณพยังฆ่าสัตว์ ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ ล่วงละเมิดภรรยาของ ผู้อื่น กล่าวเท็จ ดื่มน้ำเมาในกรณีอย่างนี้ ผิวพรรณผุดผ่อง และชาติกำเนิดจะทำ อะไรได้เล่า”^๔

พระพุทธองค์ทรงสนับสนุนความสามารถในการพัฒนาจิตใจของตนให้เกิดปัญญา เห็นความ เป็นอิสระจากกิเลสเป็นสำคัญ จนเกิดเป็นประโยชน์สูงสุดสำหรับตนเองและผู้อื่น การนำชาติ กำเนิดมา กล่าวอ้างสำหรับผู้ที่พัฒนาตนนั้นเป็นสิ่งที่เลื่อนลอย การแสดงธรรมเพื่อพัฒนาจิตใจของ บุคคลเป็น สิ่งสำคัญยิ่ง ดังนั้น พระพุทธองค์ทรงใช้การสอนที่หลากหลาย ขึ้นอยู่กับประเภทและ ศักยภาพของแต่ละบุคคล โดยคำนึงถึงผู้ฟังเป็นหลัก ในการสอนแต่ละครั้งนอกจากพระองค์จะทาง ตรวจสอบลักษณะนิสัย และระดับภูมิปัญญาแล้ว สารสำคัญหรือเรื่องที่จะทรงสอนเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึง ด้วย ทรงเลือกสอน บุคคล จำแนกได้ ๖ ประการ คือ

๑) สอนจากที่สิ่งที่รู้เห็นเข้าใจกันอยู่แล้ว หรือสิ่งที่เคยปฏิบัติ ที่ความคุ้นเคยของ บุคคลกลุ่ม นั้นไปหาสิ่งที่รู้เห็นหรือเข้าใจยาก หรือยังไม่รู้เห็นไม่เข้าใจ เพื่อให้เขาเข้าใจ พระธรรม เทศนาตามลำดับ จนสามารถจับใจความสำคัญที่ทรงแสดง ดังเช่น การสอนชฎิล ๓ พี่น้อง ที่เคยบูชาไฟ มาก่อน ความตอนหนึ่งว่า

“ภิกษุทั้งหลาย สิ่งทั้งปวงเป็นของร้อน ก็อะไรเล่าชื่อว่าสิ่งทั้งปวงเป็นของร้อน ภิกษุทั้งหลาย จักขุเป็นของร้อน ภิกษุทั้งหลาย รูปทั้งหลายเป็นของร้อน ภิกษุทั้งหลาย จักขุวิญญาณ เป็น

^๔ ที.สี. (ไทย) /๓๑/ ๑๑๘-๑๑๙.

ของ ร้อน ภิกษุทั้งหลาย จักขุสัมผัสเป็นของร้อน แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์ หรือที่ไม่ใช่สุขมิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยก็เป็นของร้อน”^{๑๐}

๒) สอนเนื้อเรื่องที่ค่อยลุ่มลึกยากลงไปตามลำดับขั้น สอนไปตามลำดับขั้นตอนและ ความต่อเนื่องกันลงไปเปรียบเหมือนความลึกของทะเล เช่น เรื่องอนุปปกัปปิกา และอริยสัจ ๔ เป็นต้น ดังเช่น การที่พระองค์ตรัสสอน ภัททวคคีย์ ความตอนหนึ่งว่า

“สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งปวงมีความดับไปเป็นธรรมดา”^{๑๑}

๓) ถ้าสิ่งที่สอนเป็นสิ่งที่แสดงได้ ฟังสอนด้วยของจริง ให้ผู้เรียนได้ดู ได้เห็น ได้ฟัง และการปฏิบัติจริง อย่างที่เรียกว่า ประสบการณ์ตรง เช่น การที่พระพุทธองค์ทรงสอน นางกิสสาโคตมี ที่ ระทม เพราะลูกชายตายจนเกือบจะเป็นบ้า ความตอนหนึ่งว่า

“ไปสิ เข้าพระนคร เรือนหลังใดไม่เคยมีคนตาย จงนำเมล็ดผักกาดจากเรือนหลังนั้น มา นางรับพุทธดำรัสแล้วเข้าไปในพระนครได้พบเรือนหลังแรก พู่ว่า พระศาสดาโปรดให้ข้าพเจ้าเมล็ดผักกาดไป เพื่อทำยาสำหรับลูกชายของข้า ถ้าในเรือนหลังนี้ไม่เคยมีใคร ๆ ตาย นางได้รับคำตอบว่า ใครเล่าจะสามารถนับคนที่ตายไปแล้วจากเรือนหลังนี้ได้”^{๑๒}

๔) ทรงสอนอย่างมีเหตุผล ยกตัวอย่างประกอบ ผู้ฟังพิจารณาตามจนเห็นจริงได้ เช่น เมื่อพระองค์ตรัสกับภิกษุเรื่องการเกิดขึ้นแห่งนิการสัมปทานสูตร ความตอนหนึ่งว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้น สิ่งที่เกิดขึ้นก่อน สิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อน คือ แสง เงินแสงทอง สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อน เพื่อความบังเกิดแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ของภิกษุ คือ ความถึงพร้อมแห่งการกระทำไว้ในใจโดยแยบคายฉันนั้นเหมือนกัน”^{๑๓}

๕) สอนตามศักยภาพของผู้ฟัง สอนเท่าที่จำเป็นและพอดีสำหรับให้เกิดความเข้าใจ แก่ผู้ฟัง ให้การเรียนรู้ได้ผล ทางสอนเพื่อให้ผู้ฟังรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น จุดหมายปลายทางข้อนี้ หมายความว่า ความรู้ของพระพุทธองค์มากมาย ไม่ทรงสอนความจริงอื่นที่ไม่นำไปสู่ความดับทุกข์ ทรงสอนให้รู้แจ้งเห็นจริงเฉพาะเท่าที่จำเป็นสำหรับผู้ฟังหรือผู้รับการสอน ดังที่ พระพุทธองค์ทรงสอน ภิกษุณ สีสปาวัน เมืองโกสัมพี ดังความตอนหนึ่งว่า

“ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงหยิบใบประดู่ลาย ๒-๓ ใบขึ้นมาแล้วรับสั่งเรียก ภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความหมายนั้นว่าอย่างไร ใบประดู่ลาย ๒๓ ใบที่เราหยิบมากับใบไม้ที่มีอยู่บนต้น อย่างไหนมากกว่ากัน

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ใบไม้ที่อยู่บนต้นไม้นั้นแหละมากกว่าใบประดู่ ๒-๓ ใบที่ พระองค์ทรงหยิบขึ้นมาเพียงเล็กน้อยพระพุทธเจ้าข้า

พระองค์ทรงตรัสตอบว่า ภิกษุทั้งหลาย สิ่งที่เราารู้แล้วแต่มิได้บอกเธอทั้งหลายก็มีมากเหมือนกัน เพราะเหตุไร เราจึงมิได้บอก เพราะสิ่งนี้ไม่มีประโยชน์ ไม่ใช่จุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ ไม่

^{๑๐} วิ.ม. (ไทย) ๔/๔๕/๖๓.

^{๑๑} วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๖/๔๖.

^{๑๒} ขุ.อ. (ไทย) ๓๓/๗๘-๑๗/๔๖๖.

^{๑๓} สัม.ม. (ไทย) ๑๙/๔๓/๕๔.

เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย ไม่เป็นไปเพื่อความคลายกำหนด ไม่เป็นไปเพื่อความดับทุกข์ ไม่เป็นไปเพื่อความสงบระงับ ไม่เป็นไปเพื่อรู้ยิ่ง ไม่เป็นไปเพื่อตรัสรู้ ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน”^{๑๔}

๖) สอนสิ่งที่มีความหมายควรที่ผู้ฟังจะเรียนรู้และเข้าใจเป็นประโยชน์แก่ตัวผู้ฟังเอง โดยทรงแสดงธรรมที่มีคุณอนันต์ สามารถยังผู้ปฏิบัติตามให้ได้รับสามัญผลสมควรแก่กำลังแห่ง การปฏิบัติของตนได้ ดังในทีฆนิกาย สีลขันธวรรค ที่พระพุทธองค์ประทานโอวาทแก่ภิกษุทั้งหลาย ว่า

“เปรียบสหร่าน้ำบยอดเขาใสสะอาดไม่ขุ่นมัว บุรุษมีจักษุยืนอยู่บนขอบสระนั้น จึง เห็น หอยโข่งและหอยกาบต่าง ๆ บ้าง ก้อนกรวดและก้อนหินบ้าง ผุ่งปลาบ้าง กำลังว่ายอยู่บ้าง หยด อยู่ บ้าง ในสระน้ำนั้น ดังนี้ ฉะนั้นใด

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ผ่องแผ้วไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส อ่อน ครอบงำงาน ตั้งมั่นไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ย่อมโน้มน้อมจิตไปเพื่อแสวงขยญาณ ย่อมรู้ชัดตามความจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา เหล่านี้อาสวะ นี้อาสวะสมุทัย นี้อาสวะนิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา เมื่อเธอรู้เห็นอย่างนี้จิตย่อมหลุดพ้น แม้จากกามาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้วก็มิญาณ ว่าหลุดพ้นแล้ว รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว สิ่งที่ต้องทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความ เป็นอย่างนี้ มิได้มี”^{๑๕}

สรุปได้ว่า ในส่วนของการตระหนักถึงศักยภาพของผู้ฟังนี้คล้ายตามเนื้อหาหรือเรื่อง ที่พระองค์ทรงสอน พระองค์จะสอนใครต้องพิจารณาก่อนว่าผู้ฟังมีความพร้อมที่จะฟังหรือไม่ ผู้ฟังมีความรู้ระดับใด พระองค์ก็จะปรับความยากง่ายให้เข้ากับระดับความรู้ของบุคคลนั้น หรือเมื่อพระองค์ทรงรู้ว่าบุคคลนั้นมีนิสัยหรือจิตในทางใด พระองค์ก็จะสอนคล้ายตามนิสัยหรือจิตนั้น โดยมีลักษณะของความสัมพันธ์กันในฐานะกัลยาณมิตร ดังที่กล่าวมา มีหลักที่ว่ามนุษย์ทุกคนเป็น "เวไนยสัตว์" คือสามารถที่จะฝึกฝนอบรมตน จนสามารถพัฒนาปัญญาให้เกิดเป็นสัมมาทิฐิ เห็นคุณและโทษของการกระทำทางกาย วาจา และใจ ที่มีผลต่อประโยชน์ในชาตินี้ ประโยชน์ในชาติหน้า และ ประโยชน์สูงสุด คือ พระนิพพาน

๒.๑.๓ จุดมุ่งหมายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

จากการศึกษารวบรวมเอกสารต่าง ๆ สามารถสรุปจุดมุ่งหมายในการสอนของ พระพุทธเจ้า ได้ ๓ ประการ คือ

๑) เพื่อให้ผู้ฟังรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น

จุดมุ่งหมายข้อนี้หมายความว่า ทรงสอนให้รู้แจ้งเห็นจริงเฉพาะเท่าที่จำเป็นสำหรับ สาวก นั้น ๆ สิ่งใดที่ทรงรู้แล้วแต่เห็นว่าไม่จำเป็นสำหรับผู้ฟังหรือผู้รับการสอน ก็จะไม่สอนสิ่งนั้น ทรง สอนให้รู้แจ้งเห็นจริงเฉพาะเท่าที่ควรรู้และจำเป็นเท่านั้น เช่น

“พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ สีสพวัน เขตโกสัมพี ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาค เจ้าทรงหยิบใบประดู่ลาย ๒-๓ ใบขึ้นมาแล้วรับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความหมายนั้นว่าอย่างไร ใบประดู่ลาย ๒-๓ ใบที่เราหยิบมากับใบไม้ที่มีอยู่บนต้น อย่างไร

^{๑๔} ส.ม. (ไทย) ๑๕/๑๑๐๑/๖๑๓.

^{๑๕} ที.สี. (ไทย) ๙/๔๘๑/๒๑๓.

มากกว่ากัน ลำดับนั้น ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ไบไม้ที่อยู่บนต้นไม้แห้งมากกว่าไบ ประตู่ ๒-๓ ไบ ที่พระองค์ทรงหยิบขึ้นมาเพียงเล็กน้อยพระพุทธเจ้าข้า

ภิกษุทั้งหลาย สิ่งที่เราารู้แล้วแต่มิได้บอกเธอทั้งหลายก็มีมากเหมือนกัน เพราะเหตุไร เราจึงมิได้บอก เพราะสิ่งนี้ไม่มีประโยชน์ ไม่ใช่จุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย ไม่เป็นไปเพื่อความคลายกำหนด ไม่เป็นไปเพื่อความดับทุกข์ ไม่เป็นไปเพื่อความสงบระงับ ไม่เป็นไปเพื่อรู้ยิ่ง ไม่เป็นไปเพื่อตรัสรู้ ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน เพราะฉะนั้น เราจึงมิได้บอก สิ่งอะไรเล่าที่เราบอก แล้วคือเราบอกไว้ว่า นี่ทุกข์ นี่ทุกขสมุทัย นี่ทุกขนิโรธ นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา เพราะเหตุไร เราจึง บอก เพราะสิ่งนี้มีประโยชน์ เป็นจุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ ตรัสรู้เพื่อนิพพานเพราะเหตุนั้น เราจึงบอก ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัด ตามความเป็นจริงนี้ทุกข์ ฯลฯ ทุกขนิโรธ คามินีปฏิปทา”^{๑๖}

๒) เพื่อให้ผู้ฟังไตร่ตรองตามเห็นได้จริง

พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมอย่างมีเหตุผลที่ผู้ฟังพอไตร่ตรองตามให้เห็นด้วยตนเอง เช่น พระองค์ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า

“ภิกษุทั้งหลาย แม้ภิกษุจะพึงจับชายสังฆาฏิของเรา ติดตามรอยเท้าเรา ติดตาม ไปข้างหลัง แต่ภิกษุนั้นมีความละโมภ กำหนดยินดีอย่างแรงกล้าในกาม มีจิตพยาบาท คิดประทุษร้าย หลงลืมสติไม่รู้ตัว มีจิตไม่ตั้งมั่น กระสับกระส่าย ไม่สำรวมอินทรีย์ แท้จริงแล้ว ภิกษุนั้นก็ยังถือว่าอยู่ ห่างไกล เรา เราก็ห่างไกลภิกษุนั้น นั่นเป็นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุนั้นยังไม่เห็นธรรม เมื่อไม่เห็นธรรม ชื่อว่าไม่เห็นเรา

ภิกษุทั้งหลาย แม้ถ้าภิกษุอยู่ไกลเรา ๑๐๐ โยชน์ แต่ภิกษุนั้นไม่มีความละโมภ ไม่ กำหนดยินดีอย่างแรงกล้าในกาม มีจิตไม่พยาบาท ไม่คิดประทุษร้าย มีสติมั่น มีความรู้สึกตัว มีจิตตั้ง มั่น แน่ว แน่ สำรวมอินทรีย์ แท้จริงแล้วภิกษุนั้นก็ถือว่าอยู่ใกล้เรา เราก็อยู่ใกล้ภิกษุนั้น นั่นเป็นเพราะ เหตุไร เพราะภิกษุนั้นเห็นธรรม แม้เห็นธรรมชื่อว่าเห็นเรา”^{๑๗}

๓) เพื่อให้ผู้ฟังได้รับผลแห่งการปฏิบัติตามสมควร

พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมะมีคุณเป็นมหัศจรรย์ สามารถยังผู้ปฏิบัติตามให้ได้รับผล ตามสมควรแก่กำลังแห่งการปฏิบัติของตน เช่นในมหาปริณิพพานสูตร เมื่อพระองค์ใกล้จะปรินิพพาน ทอดพระเนตรเห็นมหาชนนำเครื่องสักการะเป็นอันมากมาบูชาพระองค์จึงตรัสกับพระอานนทว่า

การทำการบูชาอย่างนั้นไม่ชื่อว่าบูชาพระองค์ด้วยการบูชาอย่างยั้ง แต่ผู้ใดจะเป็น ภิกษุ หรือภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ก็ตาม ปฏิบัติธรรมสมควร ปฏิบัติชอบ ผู้นั้นแหละชื่อว่าบูชาด้วย การบูชาอย่างยั้ง เมื่อพระตถาคตเจ้าทรงปลงพระชนมายุสังขาร ว่าอีก ๔ เดือนข้างหน้าจะปรินิพพาน ดังนี้ภิกษุหลายพันรูปเที่ยวแวดล้อมพระองค์อยู่ ปรีक्षाกันว่า “ พวกเราจะทำอย่างไรหนอ ” ภิกษุรูป หนึ่งชื่อ ธรรมมาราม ไม่ยอมร่วมกลุ่มกับภิกษุทั้งหลาย ถ้ามถึงความรู้สึกเกี่ยวกับปรินิพพานของพระ ศาสดา ท่านมิได้ให้คำตอบว่าประการใด แต่คิดว่า “อีก ๖ เดือนข้างหน้า พระศาสดาจะปรินิพพานแล้ว เราเป็น

^{๑๖} ส.ม. (ไทย) ๑๔/๑๑๑๑/๖๑๓.

^{๑๗} ข.อิติ. (ไทย) ๒๕/๔๒๑/๔๖๕.

ผู้ที่ยังระคาอยู่ เราจะพยายามเพื่อบรรลุหรือหัดผลในช่วงเวลาที่พระศาสดายังคงพระชนม์ อยู่แน่นอน เพื่อเป็นการบูชาพระองค์”^{๑๘}

สรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตามที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรง กระทำ มี ๓ ประการ คือ ให้ผู้ฟังรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น หมายถึง สอนให้รู้แจ้งเห็นจริง เฉพาะเท่าที่ จำเป็นเท่านั้น, ให้ผู้ฟังไตร่ตรองตามเห็นได้จริง หมายถึงสอนอย่างมีเหตุผลสามารถให้ผู้ฟัง ไตร่ตรองให้ เห็นด้วยตนเองได้ และให้ผู้ฟังได้รับผลแห่งการปฏิบัติตามสมควร หมายถึง ยังผู้ปฏิบัติตาม ให้ได้รับผล ตามสมควรแก่กำลังแห่งการปฏิบัติ นั้น ๆ ของตน ดังนั้น พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่ พระพุทธศาสนาจึง พึงระลึกถึงจุดประสงค์ทั้ง ๓ ประการดังกล่าวข้างต้น เพื่อให้การเผยแผ่ พระพุทธศาสนาบรรลุผลสำเร็จ ใช้สักแต่ว่า ทำตามบทบาท หน้าที่ เพียงเท่านั้น

๒.๑.๔ รูปแบบการเผยแผ่ของพระพุทธเจ้า

รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าที่ทรงใช้มีหลากหลาย โดย พระองค์จะ ทรงพิจารณาจากบุคคลที่กำลังรับฟัง เมื่อจัดให้เป็นหมวดหมู่แล้ว พบว่ามี ๔ ประเภท ได้แก่

๑) แบบสาส์กัจฉาหรือสนทนา

เป็นการสอนโดยใช้วิธีการถามคู่สนทนา เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจธรรมและความ เลื่อมใส ศรัทธา วิธีการนี้จะเห็นได้จากการที่พระองค์ ใช้โปรดบุคคลที่มีจำนวนจำกัดที่สามารถ พูดโต้ตอบ กันได้ การสอนแบบนี้มีปรากฏในพระไตรปิฎกหลายๆ ที่ เช่น กรณีจองปริพาชกชื่อว่า วัจฉโคตร ที่เข้าไปทูล ถวายเรื่องความเห็นสุดโต่ง ๑๐ ประการ กับพระพุทธองค์ และได้มีการสนทนาแบบถาม-ตอบ ในเรื่อง ดังกล่าว ระหว่างปริพาชกกับพระพุทธองค์^{๑๙} เป็นต้น ในการสอนแบบสาส์กัจฉาหรือสนทนาจะ มีการ ถามในรายละเอียดได้มากกว่าการสอนแบบทั่วไป เพราะเป็นการให้ข้อมูลต่อกลุ่มชนที่มีจำนวน จำกัด ซึ่งเมื่อพระพุทธองค์แสดงธรรมจบ ผู้ฟังมักจะได้รับความพิเศษจากการฟังธรรมโดยวิธีนี้อยู่เสมอ

๒) แบบบรรยาย

พระพุทธเจ้าทรงใช้ในที่ประชุมใหญ่ ในการแสดงธรรมประจำวัน ซึ่งมีประชาชนและ พระ สาวกเป็นจำนวนมากมารับฟัง ถือว่าเป็นรูปแบบที่พระพุทธองค์ทรงใช้มากที่สุดในการแสดงธรรม มีทั้ง การแสดงธรรมที่มีใจความยาว และที่มีใจความสั้นๆ ตามแต่สถานการณ์ที่เห็นว่าเหมาะสม เช่น ใน พรหมชาลสูตร พระองค์ก็ได้บรรยายเกี่ยวกับเนื้อหาของศีลซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ ระดับ คือ ระดับที่ ๑ ศีล ระดับต้น ที่เรียกว่า จุลศีล ระดับที่ ๒ ศีลระดับกลาง ที่เรียกว่า มัชฌิมศีล และ ระดับที่ ๓ ศีล ระดับสูง ที่เรียกว่า มหาศีล

และในตอนท้ายก็ทรงแสดงเรื่องทิวาฏิ ทฤษฎีหรือปรัชญาของลัทธิต่าง ๆ ร่วมสมัย พุทธกาล ซึ่งมีทั้งหมด ๖๒ ทิวาฏิ โดยพระพุทธเจ้าทรงนำมาแสดงหรือบรรยายและชี้ให้เห็นว่า พระพุทธศาสนามี ความเห็นหรือมีหลักคำสอนที่ต่างจากทฤษฎีทั้ง ๖๒ ประการนี้อย่างไร^{๒๐} เป็นต้น

๓) แบบตอบปัญหา

พระพุทธเจ้าทรงพิจารณาคุณลักษณะและใช้วิธีตอบให้เหมาะสมกัน ซึ่งในการตอบ ปัญหาของ พระองค์นั้น ทรงพิจารณาจากความเหมาะสมตามลำดับแห่งภูมิปัญญาของผู้ถามเป็นสำคัญ เช่น ในเทว

^{๑๘} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๗๘/๑๒๖.

^{๑๙} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๘๓-๑๘๔/๒๑๙-๒๒๓

^{๒๐} ที.ส. (ไทย) ๙/๒๘-๑๐๔/๑๑-๓๙.

ตาสังยุต ที่มีเทวดาไปทูลถามพระพุทธเจ้าว่า “บุคคลให้อะไรชื่อว่าให้กำลัง ชื่อว่าให้วรรณะ ชื่อว่าให้ความสุข ชื่อว่าให้จักขุ ชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่างฯ พระพุทธเจ้าก็ตรัสตอบว่า “บุคคลให้ข้าวชื่อ ว่าให้กำลัง ให้นานพาทนะชื่อว่าให้ความสุข ให้ประทับชื่อว่าให้จักขุ และผู้ที่ให้ที่พักชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุก อย่าง ส่วนผู้พร่ำสอนธรรมชื่อว่าให้อมตะ”^{๒๑} ซึ่งในเนื้อหาดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงลักษณะการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบตอบปัญหา

๔) แบบวางกฎข้อบังคับ

ใช้วิธีกำหนดหลักเกณฑ์ กฎ และข้อบังคับให้พระสาวกหรือสงฆ์ปฏิบัติ หรือยึดถือ ปฏิบัติด้วยความเห็นชอบพร้อมกัน รูปแบบนี้เป็นลักษณะของการออกคำสั่งให้ผู้ศึกษาปฏิบัติตาม ซึ่ง ถือว่าเป็นการวางระเบียบปฏิบัติร่วมกันเพื่อความสงบสุขแห่งหมู่คณะ ดังจะเห็นได้จาก การที่พระองค์ ทรงบัญญัติพระวินัยต่าง ๆ ซึ่งใช้เป็นข้อบังคับให้พระภิกษุได้ปฏิบัติตาม และที่สำคัญกฎข้อบังคับที่ พระองค์ทรงบัญญัตินั้น สามารถเป็นตัวแทนของพระองค์ได้ ดังที่ทรงตรัสในวันที่เสด็จปรินิพพานว่า “ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้ว ปัญญาดีแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไปก็จะเป็นศาสดาของ เธอทั้งหลาย”^{๒๒}

สรุปได้ว่า รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าที่ทรงใช้ พบว่ามี ๔ ประเภท คือ แบบสากัจฉาหรือสนทนา เป็นการสอนโดยใช้วิธีการถามคู่สนทนา เพื่อทำให้เกิดความ เข้าใจธรรมะและความเลื่อมใสศรัทธา, แบบบรรยาย พระพุทธเจ้าทรงใช้ในที่ประชุมใหญ่ ในการแสดง ธรรมประจำวัน ซึ่งมีประชาชนและพระสาวกเป็นจำนวนมากมารับฟัง, แบบตอบปัญหา พระพุทธเจ้า ทรงพิจารณาคุณลักษณะและใช้วิธีตอบให้เหมาะสมกัน ทรงพิจารณาจากความเหมาะสมตามลำดับแห่ง ภูมิปัญญาของผู้ถามเป็นสำคัญ และแบบวางกฎข้อบังคับ ใช้วิธีกำหนดหลักเกณฑ์ กฎ และข้อบังคับให้พระสาวกหรือสงฆ์ปฏิบัติ หรือยึดถือปฏิบัติด้วยความเห็นชอบพร้อมกัน โดยจะเห็นได้จากรูปแบบการเผยแผ่ทั้ง ๔ ประเภทที่กล่าวมา พระพุทธองค์จะทรงเลือกใช้โดยพิจารณาจากความเหมาะสมกับบุคคลหรือกลุ่มผู้ฟังเป็นสำคัญ

๒.๒ บริบทพื้นที่วิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษา ปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี รวม ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และ ด้านรูปแบบของการสื่อสาร ดังนี้

(๑) ด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระสงฆ์สาวกผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาจำเป็นต้องมีจริยวัตรที่งดงาม หมายถึง ดำรงตน อยู่ในความเป็นสมณะ คือ มีความสงบกาย วาจา ใจ โดยสมบูรณ์ เป็นผู้ควบคุมกิเลส ตั้งอยู่ในศีล สมาธิ ปัญญา หรือกล่าวได้ว่า “ดำรงตนให้น่าไหว” ซึ่งนี้จัดเป็นวัตรที่มีความสำคัญเหนือกิจวัตรอื่นใด ทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติหน้าที่หรือรับบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

^{๒๑} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๕๒/๔๔.

^{๒๒} พ.พ. (ไทย) ๒๕/๔๑/๕๗.

การปฏิบัติตนของพระสงฆ์ในฐานะ ครูผู้สอนพระพุทธศาสนาตามพุทธวิธี ว่า บทบาทของครูมีความสำคัญมาก บทบาทของครูอยู่ที่การ แนะนำวิธีการ ถ้าผู้เรียนสามารถทำเองได้ก็ให้ทำเอง บทบาทของครูอยู่ที่การแนะนำ ครูที่ดีต้องมีทั้ง วิชาและจรณะ วิชา คือ ความรู้ดี จรณะ คือ ความประพฤติดี บทบาทของครูมีสามคำ คือ แนะนำ ทำ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ตุมเหติ กิจจ้อตปปิ ตถาคตา” การลงมือปฏิบัติเป็นหน้าที่ ของท่านทั้งหลาย พระตถาคตเป็นผู้บอกวิธีการ^{๒๓}

หลักธรรมที่ครูผู้สอนควรใช้เป็นเครื่องประเทืองปัญญา และประคองใจ ดังนี้^{๒๔}

๑) ธรรมะซึ่งเป็นวิถีทางแห่งความสำเร็จ ซึ่งได้แก่ อิทธิบาท ประกอบด้วย

ฉันทะ คือ ความรัก ครูควรมีความรัก ความพอใจในการสอน รักวิชาที่สอน รัก วิชาชีพ ครู รักศิษย์ รักที่จะเห็นศิษย์มีวิชาความรู้ มีความเจริญก้าวหน้าและประสบความสำเร็จในชีวิต การให้คำปรึกษากับผู้เรียนด้วยใจรัก ไม่ได้ทำพอให้ผ่านไปหรือเสร็จไปเพราะเป็นหน้าที่

วิริยะ ครูเป็นผู้ที่มีความขยันขันแข็ง มานะ พยายาม พากเพียรที่จะค้นคว้าหาความรู้แปลกๆ ใหม่ๆ มาสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้กว้างขวางและลึกซึ้ง หมั่นร่วมกันประชุมกับเพื่อนครูเพื่อปรึกษาหารือวางแผนการสอน หรือประสานงานทางด้านจัดกิจกรรมการเรียนการสอนร่วมกัน เพื่อวางจุดหมายในการเรียนร่วมกัน

จิตตะ คือความเอาใจใส่ ความฝักใฝ่ในการทำงานที่ทำ รับผิดชอบในงานที่ตนสอน มีความตั้งใจ มีความมั่นใจ แน่วแน่ ในอันที่จะถ่ายทอดความรู้ และปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่ศิษย์สำหรับ งานอื่นที่ได้รับมอบหมายนอกจากงานสอน ครูก็พยายามทำอย่างเต็มที่เต็มกำลังสามารถ

วิมังสา การไตร่ตรองให้เหตุผล ครูควรเป็นผู้ใช้ปัญญาพิจารณาคิดค้นหาเหตุผล รู้จักหาวิธีทำงานให้สำเร็จรวดเร็ว เมื่อประสบปัญหาใด ไม่ว่าจะเป็ด้าน การเรียนการสอน ด้านวินัย ปกครอง หรือด้านมนุษยสัมพันธ์ ก็จะใช้ปัญญาไตร่ตรองอย่างรอบคอบไม่รู้วาม และนอกจากจะเป็นผู้ ที่รู้จักไตร่ตรองให้เหตุผลด้วยตนเองแล้วก็ควรที่จะหาทางกระตุ้นให้ศิษย์รู้จักคิด รู้จักไตร่ตรอง พิจารณาสั่งต่าง ๆ อย่างถี่ถ้วนและมีเหตุผล

๒) ธรรมะอันเป็นที่พึงแห่งการวิเคราะห้ยึดเหนี่ยวน้ำใจคน ธรรมะนั้นก็คือ สังคห วัตถุ ๔ ประการ ประกอบด้วย

ทาน การให้ ส่วนใหญ่ครูจะเป็นผู้ให้ คือ ถ่ายทอดความรู้ ความคิดให้แก่ศิษย์ด้วย ความเต็มใจ ครูควรเป็นผู้ให้ความรู้และแนวคิดที่ถูกที่ควรให้กับผู้เรียน รวมทั้งวิธีคิดวิธีการศึกษาหา ความรู้ด้วย เพื่อให้ศิษย์จะได้นำไปใช้ในการศึกษาหาความรู้ และดำเนินชีวิตต่อไป นอกจากวิทยาการ แล้วอาจให้กำลังใจ ให้ความรัก ความเมตตา ให้อภัยเมื่อศิษย์หรือบุคคลที่ครูเกี่ยวข้องด้วยทำผิดพลาด ให้เป็น สิ่งของ เช่น หนังสือหรือเอกสารต่างๆ อันจะเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียน ในบางกรณีอาจมีนักเรียน ที่ยากไร้อยู่ในชั้นขาดอุปกรณ์การเรียน เช่น สมุด หนังสือ ครูก็ควรจัดหาให้ด้วยความเต็มใจ

ปิยวาจา ครูควรเป็นผู้เจรจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ นุ่มนวล จะว่ากล่าวตักเตือนศิษย์ก็ ไม่ทะเลาะดุดัน ไม่พูดจาบาดหมาดใจ อันจะทำให้ผู้หนึ่งผู้ใดต้องเจ็บช้ำน้ำใจเพราะคำพูดนั้น ขณะที่โกรธ ไม่

^{๒๓} พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **ทิศทางการศึกษาไทย**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๘๔.

^{๒๔} เทียงสุจิริต เพียรชอบ, “ธรรมะช่วยปกป้องครู” ใน **ความรู้คู่คุณธรรม**, รวบรวมโดย ไพฑูรย์ สีนลา รัตน์ และ ประพนธ์ รอดคำดี, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๒๐๗-๒๐๘

พอใจก็ใช้ความอดทน ประหยัดถ้อยคำและพูดจากให้เหมาะสม การให้คำปรึกษาต่าง ๆ ก็พูดจากกับศิษย์ด้วยดี

อรรถจริยา ครูควรประพฤติปฏิบัติ หรือกระทำการที่เป็นประโยชน์แก่ศิษย์และบุคคลอื่น เช่น การให้คำปรึกษาแนะนำที่เป็นประโยชน์ทั้งในด้านวิชาการและเรื่องส่วนตัว นอกจากในด้าน การเรียนการสอนแล้ว ครูก็ควรที่จะได้บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนที่ครูปฏิบัติงานด้วย เช่น ช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ หรืออาจเป็นผู้ริเริ่มหรือเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชน เช่น การทำถนน การขุดสระน้ำการสร้างศาลาประชาคม เป็นต้น

สมานัตตา ครูควรทำตนเป็นกันเองกับศิษย์ ไม่ถือตัววางตนสูงเกินไป จนผู้เรียนไม่กล้าถามคำถาม หรือแสดงความคิดเห็นกับผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนก็เช่นเดียวกัน ครูควรเป็นคน ที่หน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส พูดจาทักทาย หรือทำงานร่วมกับทุกคนได้ดีอย่างเป็นกันเอง และครูควรเป็นผู้วางตนดี วางตนเป็นกลาง ไม่เอนเอียงไปด้วยอคติต่าง ๆ เช่น ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะรัก โทษาคติ ลำเอียงเพราะความโกรธ พยาคติ ลำเอียงเพราะความกลัว และโมหาคติลำเอียงเพราะความเขลา

สรุปได้ว่า พระสงฆ์ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาจักต้องมีจริยาวัตรอันงดงาม คือ ต้อง ปฏิบัติตนให้ได้ตามที่พระพุทธเจ้าต้องมีทั้งวิชาและจรณะ คือต้องมีความรู้ดีและความประพฤติดีด้วย คือ นอกจากต้องแตกฉานในด้านวิชาการแล้ว ยังต้องดำรงตนอยู่ในความเป็นสมณะ สงบสำรวมกาย วาจาใจ ตั้งอยู่ในศีล สมาธิ ปัญญา และดำรงตนให้น่ากราบไหว้ เนื่องจากพระสงฆ์ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา มีบทบาทหน้าที่ที่ต้องใกล้ชิดกับประชาชน

(๒) ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง รูปแบบที่พระสงฆ์เลือกใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งพระสงฆ์ต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น เพศและอายุของกลุ่มผู้ฟัง หรือสภาพแวดล้อมและสถานที่ เป็นต้น ดังกล่าวนี้นี้ มีนักวิชาการกล่าวถึงรูปแบบของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้ โดยจำแนกรูปแบบในการเผยแผ่ของพระสงฆ์ในปัจจุบัน ไว้ดังนี้^{๒๕}

๑) การเทศนาธรรม คือ การแสดงธรรมสั่งสอนตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อให้ผู้ฟังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งวิธีนี้พระภิกษุสงฆ์ใช้ในการเผยแผ่ธรรมเป็นประจำ

๒) ปาฐกถาธรรม คือ การบรรยายธรรมะให้ผู้อื่นฟัง โดยทั่วไปจะยืนและพูดจะ ต้องมีลีลาในการพูด เพื่อโน้มน้าวจิตใจผู้ฟังเป็นพิเศษ เป็นวิธีการที่น่าสนใจ

๓) อภิปรายธรรม คือ การชี้แจง หรือแสดงความคิดเห็นในหลักธรรมข้อใดข้อหนึ่งให้ ผู้อื่นเข้าใจ

๔) สนทนาธรรม คือ การพูดจาหารือในหลักธรรม เพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหาชีวิต โดยยึดหลักทางสายกลาง

๕) การสอนสมถกรรมฐาน หรือวิปัสสนากรรมฐาน คือ การสอนให้นั่งภาวนาเพื่อ ให้ ใจเป็นสมาธิและเข้าใจสภาวะตามความเป็นจริงของสังขารตามหลักไตรลักษณ์

^{๒๕} บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ, **ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒-๒๓.

๖) การใช้สื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอนธรรมะ เช่น การใช้หนังสือธรรมะ การใช้ วีดิทัศน์ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต ม้วนเทป เป็นอุปกรณ์ในการเผยแผ่ศาสนาธรรม โดยอาจจำหน่าย แจกไปในกลุ่มที่ไม่มีเวลาจะได้ศึกษาธรรมะด้วยตนเอง

วิธีการสอนพระพุทธศาสนาแก่เยาวชนเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ไว้ ดังนี้^{๒๖}

๑) เลือกวิธีการสอนให้เหมาะสมกับเรื่องที่สอน ไม่ควรใช้วิธีบรรยายในทุก ๆ เรื่อง บางครั้งควรใช้วิธีอธิบายเหตุผล ใช้ตรรกะ ใช้การสร้างจุดสะทอนใจ ใช้การอนุมาน การอุปมาอุปไมย เป็นต้น

๒) ควรมีนิทาน ขำ หรือเรื่องตัวอย่างประกอบ เพื่อชี้ให้เห็นสิ่งที่ต้องการสอนได้ ชัดเจนขึ้น

๓) ครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อให้เด็กเกิดความมั่นใจและอยากทำตามที่ครูสอน หากจะมีแบบอย่างอื่น ๆ ให้เด็กยึดถือแบบอย่างนั้นต้องชัดเจนไม่คลุมเครือ

๔) ใช้วิธีการสอนสมัยใหม่ ให้เด็กมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน ให้มีประสบการณ์ในการคิดและแก้ปัญหา

๕) ใช้สื่อการสอน

๖) เน้นการสอนแลฝึกฝนเป็นรายบุคคล ต้องดูความแตกต่างของนักเรียนในเรื่อง ความพร้อมและสติปัญญาด้วย

สิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับการปลูกฝังหรือการสอนเรื่องจริยธรรมและศาสนานั้น เรา ไม่ได้ต้องการเพียงแคให้เด็กรู้ แต่เราต้องการให้เป็นด้วย ให้เป็นศาสนา ให้เป็นจริยธรรม หมายถึงว่า ให้ปลูกฝังจนกลายเป็นบุคลิก เป็นคุณสมบัติประจำตัว สามารถประพฤติปฏิบัติได้โดยอัตโนมัติ

สรุปได้ว่า รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง รูปแบบที่พระสงฆ์เลือกใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งพระสงฆ์ต้องพิจารณาเลือกใช้ให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ฟังเพื่อผลสัมฤทธิ์ในการเผยแผ่ ซึ่งในปัจจุบันพบว่า พระสงฆ์ มีรูปแบบการเผยแผ่หลากหลาย อาทิ การเทศนาธรรม ปาฐกถาธรรม สันทนาธรรม อภิปรายธรรม การใช้สื่ออุปกรณ์ประกอบการสอนธรรมะ เป็นต้น แต่ เนื่องจากศาสนาเป็นเรื่องของนามธรรม ดังนั้น พระสงฆ์ผู้มีบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึง ต้องเลือกรูปแบบการเผยแผ่ที่สามารถสื่อให้ผู้ฟังเห็นเป็นรูปธรรมได้

(๓) ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

เทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง กลวิธีที่พระสงฆ์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งพระสงฆ์ต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ฟัง เช่น กลุ่มผู้ฟังเป็นเด็กอาจมีการการใช้ท่าทางประกอบหรือการใช้เกมส์ประกอบ เป็นต้น และหากกลุ่มผู้ฟังเป็นผู้สูงอายุ อาจใช้การบรรยายขยายหัวข้อธรรมไปตามลำดับ โดยไม่ต้องเร่งรีบ เป็นต้น ดังกล่าวนี้นักวิชาการได้กล่าวถึงเทคนิคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้ว่า การสอนศีลธรรมนั้นควรจะเป็น ๓ วิธี คือ^{๒๗}

๑) สอนให้เกิดความเข้าใจ

^{๒๖} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, “แนวทางพระพุทธศาสนาที่อาจนำมาใช้ในการจัดการศึกษาและการบริหารสถานศึกษา” ใน หัวใจของการศึกษาศาสนาต้องเป็นรากฐาน, (กรุงเทพมหานคร: พิษณุ, ๒๕๓๘), หน้า ๙๗.

^{๒๗} พุทธทาสภิกขุ, “ท่านพุทธทาสภิกขุกับการศึกษา”, วารสารครุศาสตร์, ปีที่ ๑๑ เล่มที่ ๔๒ (เมษายน มิถุนายน ๒๕๐๕), หน้า ๓๐.

- ๒) ทำให้ดูเพื่อให้เกิดความเลื่อมใส
 - ๓) มีตัวอย่างความสุกให้เห็น ทำให้เกิดความไว้วางใจอยากทำงาน
- ประสาร ทองภักดี ได้กล่าวถึง เทคนิคในการสอนของพระพุทธเจ้า ไว้ ๕ ประการดังนี้^{๒๘}
- ๑) ต้องรู้จักบุคคลที่จะสอนก่อน
 - ๒) ต้องเลือกสิ่งที่จะสอนให้เหมาะสมกับบุคคล
 - ๓) สอนจากรูปธรรมไปหานามธรรม
 - ๔) สอนจากสิ่งที่เห็นได้ง่ายไปสู่สิ่งที่เห็นได้ยาก
 - ๕) สอนจากสิ่งที่รู้แล้วไปหาสิ่งที่ยังไม่รู้
 - ๖) สอนด้วยอุปมาอุปไมยหรือเปรียบเทียบ
 - ๗) สอนโดยใช้อุปกรณ์การสอน ซึ่งแยกเป็น ๓ อย่าง คือ
 - ๗.๑) ใช้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นอุปกรณ์
 - ๗.๒) ใช้ภาพนิมิตเหมือนภาพยนตร์
 - ๗.๓) ใช้วิธีการทดลองด้วยตนเอง
 - ๘) สอนโดยการสาธิตให้ดูหรือทำตัวอย่างให้ดู
- และกระบวนการสอนเพื่อเผชิญหรือปัญหาซึ่งมีเทคนิคตาม กระบวนการ ๔ ขั้นตอน คือ^{๒๙}
- ๑) การรวบรวมข่าวสารข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้ และหลักการ
 - ๒) การประเมินค่าเพื่อหาคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม
 - ๓) การเลือกและการตัดสินใจ
 - ๔) การปฏิบัติจริง

สรุปได้ว่า เทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นกลวิธีที่พระสงฆ์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งพระสงฆ์ต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ฟัง เช่น กลุ่มผู้ฟังเป็นเด็กอาจมีการการใช้ท่าทางประกอบหรือการใช้เกมส์ประกอบ เป็นต้น ดังกล่าวนี้ พระสงฆ์จึงต้องพิจารณาผู้ฟังเป็นสำคัญว่า ควรเลือกใช้เทคนิคใดเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุดในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

(๔) ด้านรูปแบบของการสื่อสาร

พระพุทธเจ้าทรงใช้กระบวนการพัฒนาปัญญาเป็นสื่อในการถ่ายทอดสาร และทรง ดำริว่า กระบวนการพัฒนาทางปัญญาจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยองค์ประกอบทั้งสามส่วน ที่มีความ เกี่ยวพันกันอยู่ ได้แก่ ปัจจยภายนอก หรือ ปรโตโสฆะ คือ การกระตุ้น การแนะนำ การสั่งสอน และปัจจยภายใน หรือ โยนิโสมนสิการ คือ กระบวนการคิดที่ถูกต้อง และการฝึกอบรมตามมรรควิธี คือ การฝึกอบรมการ อบรมจิต ตามแนวไตรสิกขา^{๓๐} ในการเผยแผ่ธรรมหรือการสอนธรรมของ พระพุทธเจ้า และพุทธสาวกนั้น มีหลักในการถ่ายทอด ดังนี้

^{๒๘} ประสาร ทองภักดี, ศีลศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๔๒), หน้า ๔๒.

^{๒๙} อมรวิวัฒน์, สมบัติของการศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๘๔.

^{๓๐} วณิช สุธาร์ตน์, ความคิดและความคิดสร้างสรรค์, (กรุงเทพมหานคร: สุวิริยาสัน, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔๗.

ก. เกี่ยวกับเนื้อหา (สาระ) หรือเรื่องที่สอน

๑) สอนจากสิ่งที่รู้เห็นเข้าใจง่ายหรือรู้เห็นเข้าใจอยู่แล้ว ไปหาสิ่งที่เข้าใจได้ยากหรือ ยังไม่รู้เห็นไม่เข้าใจ เป็นต้น

๒) สอนเนื้อเรื่องที่ค่อยลุ่มลึกยากลงไปตามลำดับขั้น และความต่อเนื่องกันเป็นสาย ลงไป

๓) ถ้าสิ่งที่สอนเป็นสิ่งที่แสดงก็สอนด้วยของจริงให้ผู้เรียนดู ได้ดู ได้เห็น ได้ฟังเอง อย่างที่เรียกว่า ประสบการณ์ตรง

๔) สอนตรงเนื้อหา ตรงเรื่อง คมในเรื่อง มีจุดไม่วกวน ไม่ไขว้เขว ไม่ออกนอกเรื่องโดย ไม่มีอะไรเกี่ยวข้องในเนื้อหา

๕) สอนมีเหตุผล ตรงตามเห็นจริงได้ อย่างที่เรียกว่า สนิทาน

๖) สอนเท่าที่จำเป็นพอดีสำหรับให้เกิดความเข้าใจ ให้การเรียนรู้ได้ผล ไม่ได้สอน เท่าที่ตนรู้ หรือสอนแสดงภูมิว่าผู้สอนมีความรู้มาก เป็นต้น

๗) สอนสิ่งที่มีความหมายที่เขาจะเรียนรู้ และเข้าใจเป็นประโยชน์แก่ตัวของ เขาเอง

ข. เกี่ยวกับตัวผู้เรียน (ผู้รับสาร)

๑) รู้ คำนึง และสอนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล

๒) ปรับวิธีสอนผ่อนให้เหมาะกับบุคคล แม้สอนเรื่องเดียวกันแต่ต่างบุคคล อาจใช้วิธี ต่างวิธี กัน เป็นต้น

๓) นอกจากคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลแล้ว ผู้สอนยังต้องคำนึงถึงความ พร้อม ความสุขงาม ความกระตือรือร้นหรือญาณ เป็นต้น

๔) สอนโดยให้ผู้เรียนลงมือทำด้วยตนเอง ซึ่งจะช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจชัดเจน แม่นยำ และได้ผลจริง

๕) การสอนดำเนินไปในรูปที่ให้ผู้รู้สึว่าผู้เรียนกับผู้สอนมีบทบาทร่วมกัน ในการ แสวงหา ความจริง ให้มีการแสดงความคิดเห็น ได้ตอบอย่างเสรี

๖) เอาใจใส่บุคคลที่ควรได้รับความสนใจพิเศษเป็นรายๆ ไป เช่น ตามควรแก่ กาลเทศะ และเหตุการณ์

๗) ช่วยเหลือเอาใจใส่คนที่ด้อย มีปัญหา เช่น เรื่องพระจุฬป็นถก เป็นต้น^{๓๑)}

ค. เกี่ยวกับวิธีการสื่อสาร การสอน) แก่ผู้รับสาร

๑) ในการสอนนั้น การเริ่มต้นเป็นจุดสำคัญมากอย่างหนึ่ง การเริ่มต้นที่ดีมีส่วนช่วย ให้การ สอนสำเร็จผลดีเป็นอย่างมาก อย่างน้อยก็เป็นเครื่องดึงความสนใจ และนำเข้าสู่เนื้อหาได้ เป็น ต้น

๒) สร้างบรรยากาศในการสอนให้ปลอดโปร่ง เฟลิดเฟลินไม่ให้ตึงเครียด ไม่ให้เกิด ความอึด อัดใจ และให้เกียรติแก่ผู้เรียน ให้เขามีความภูมิใจในตัว เป็นต้น

๓) สอนมุ่งเนื้อหา มุ่งให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่สอนเป็นสำคัญ ไม่กระทบตน และ ผู้อื่น ไม่มุ่งยกตน ไม่มุ่งเสียดสีใครๆ^{๓๒)}

^{๓๑)} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พุทธวิธีในการสอน, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สว, ๒๕๔๖), หน้า ๓๓-๓๔.

^{๓๒)} อด.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๕๙/๒๖๓.

๔) สอนโดยเคารพหรือตั้งใจสอน ทำจริง ด้วยความรู้สึกว่าเป็นสิ่งมีค่า มองเห็น ความสำคัญของผู้เรียน และงานสอนนั้นไม่ใช่สักว่าทำหรือเห็นผู้เรียนโง่เขลา หรือเห็นเป็นคนต่ำ

๕) ใช้ภาษาสุภาพ นุ่มนวล ไม่หยาบคาย ชวนให้สบายใจ สละสลวย เข้าใจง่าย

สรุปได้ว่า รูปแบบของการสื่อสารในทางพระพุทธศาสนานี้ เน้นผู้ฟังหรือผู้รับสาร เป็นสำคัญ โดยพิจารณาที่ความพร้อมของแต่ละบุคคลด้วยความเอาใจใส่ และให้ความสนใจแก่บุคคล ที่มีปัญหาเป็นพิเศษ อีกทั้ง รูปแบบของการถ่ายทอดธรรมหรือการสื่อสารธรรมของพระพุทธเจ้า พระพุทธ องค์ เลือกใช้รูปแบบที่เหมาะสมเพื่อให้ผู้ฟังหรือผู้รับสารได้ประโยชน์จากการฟังธรรมและนำไป ประพฤติปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและถูกวิธี

๒.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารงานวิจัยที่เคยมีผู้วิจัยไว้ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการ กำหนดทิศทางของการศึกษา ดังประมวลตามลำดับ ดังต่อไปนี้

พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติณฺธโร) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “บทบาทการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี” จากผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็น ต่อบทบาทการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมอยู่ใน ระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๑ เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ มากทุกข้อ ส่วนปัญหาในการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัด ปทุมธานี พบว่า (๑) ผู้บริหารสั่งงานปฏิบัติการได้ไม่ค่อยสมบูรณ์ตามนโยบาย (๒) การออก กฎระเบียบข้อบังคับของวัด พระส่วนใหญ่ไม่ค่อยตั้งใจเท่าที่ควร และ (๓) ชาวบ้านบางคนยังไม่เข้าใจ กฎระเบียบของวัด ซึ่งจากปัญหาดังกล่าวมีแนวทางแก้ไข คือ (๑) มีการอบรมผู้บริหารเพื่อให้สมบูรณ์ ตามนโยบาย (๒) ต้องออกระเบียบให้เข้มงวดและลงโทษอย่างจริงจัง อย่างเช่น ห้ามบิณฑบาตเกิน เวลา หรือยื่นบิณฑบาตตามร้านค้าเป็นเวลานาน ถ้าใครฝ่าฝืนมีการลงทัณฑ์บน ถ้าผิดอีกก็พิจารณาลง ทัณฑ์หนัก และ (๓) ควรประชาสัมพันธ์และแนะนำให้ชาวบ้านได้เข้าใจในกฎระเบียบอย่างถ่องแท้^{๓๓}

พระมหาไกรวรรณ ชินทฤติโย ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของ พระเทวทัตที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา” จากผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระเทวทัต ผู้วิจัย พอสรุปเป็นประเด็นสำคัญได้ ดังนี้ คือ เรื่องราวที่เกิดขึ้นจากบทบาทของท่าน ทำให้เป็นที่ วิพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวาง ทั้งในเรื่องของการทูลขอวัตถุ ๕ ประการ และการทำสังฆเภทเป็น ต้น และถือได้ว่าทำให้เกิดเป็นจุดเริ่มต้นแห่งความเปลี่ยนแปลงของพระพุทธศาสนาหลากหลาย ประการในกาลต่อมา ดังนั้น เมื่ออนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาในประวัติและการประพฤติปฏิบัติตนของท่าน แล้ว ก็ควรที่จะเรียนรู้ เพื่อเป็นอุทาหรณ์ว่า ควรจะกระทำเฉพาะในสิ่งที่ดี มีความเห็นถูก^{๓๔}

^{๓๓} พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติณฺธโร), “บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของ จังหวัดปทุมธานี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๒๑-๑๒๒.

^{๓๔} พระมหาไกรวรรณ ชินทฤติโย, “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระเทวทัตที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๐๖.

พระพงศศักดิ์ อภิขุโว ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทสื่อจิตรกรรมฝาผนังในการ เผยแผ่พุทธธรรมในพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณี พระอุโบสถวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม” จากผลการวิจัยพบว่า การเผยแผ่พุทธธรรมในพระพุทธศาสนา อาจจะเผยแผ่ได้หลายวิธี หลาย รูปแบบ แต่ยังมีอีกวิธีหนึ่งที่มีความสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยก่อน ประวัติศาสตร์จนถึงสมัยปัจจุบันหรือสมัยรัตนโกสินทร์ คือ การเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังตามถ้ำพระอุโบสถ และพระวิหารตามวัดต่าง ๆ ในประเทศไทย ซึ่งจัดได้ว่าเป็นการเผยแผ่ด้วยการใช้ภาพสื่อ จิตรกรรมฝาผนังช่วยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยอดีต โดยที่ผู้วาดหรือจิตรกรนั้นจำต้องมี ความรู้ความเข้าใจในด้านสุนทรียศาสตร์ มีความเป็นศิลปิน การรู้จักใช้สื่อที่นำมาวาดภาพเพื่อจะสื่อ ภาพนั้นออกมาเป็นลวดลายต่าง ๆ ให้มีความหมายเมื่อผู้พบเห็นแล้วสามารถเข้าใจได้ในทันที นอกจากนี้แล้วผู้วาดหรือจิตรกรจำต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่จะสื่อออกมาไม่ว่าความรู้ด้าน ศิลปะ ความรู้ด้านศาสนาที่ตนศึกษาจนตนเองเข้าใจอย่างถ่องแท้แล้ว และต้องเข้าใจบุคคลที่จะมาชมว่าเขาเหล่านั้นเป็นใครมาจากไหน เพราะสมัยก่อนนั้น การศึกษานั้นยังไม่แพร่หลายเหมือนปัจจุบัน คนที่จะเรียนหนังสือได้นั้นมีจำเพาะพวกเกิดในตระกูลอันมีจะกิน ส่วนชาวบ้านธรรมดาจนยากจนยาก ที่จะได้เรียนหนังสือ ก็ได้อาศัยการวาดภาพของจิตรกรได้ศึกษาความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในสมัย นั้น^{๓๕}

พระอธิการผจญ อาจาโร ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการ บริหารวัดโดยใช้หลักธรรมาภิบาล : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน” จากผลการวิจัย พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการบริหารวัดโดยใช้หลักธรรมาภิบาล นั้นมีบทบาทในการบริหารงาน โดยใช้ธรรมาภิบาล เป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบให้กับวัดและชุมชน สามารถอยู่ร่วมกันอย่าง สงบสุข มีความรู้รักสามัคคีและร่วมกันเป็นพลัง ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน และเป็นส่วนเสริม ความเข้มแข็งหรือสร้างภูมิคุ้มกัน เพื่อบรรเทาป้องกันหรือแก้ไขเยียวยาภาวะวิกฤติ ภัยอันตรายที่หาก จะมีมาในอนาคต ที่จะเกิดขึ้นในวัดและเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เพราะสังคมจะรู้สึกถึงความยุติธรรม ความโปร่งใส และความมีส่วนร่วม อันเป็นคุณลักษณะสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และการ ปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข สอดคล้องกับความเป็นไทย รัฐธรรมนูญ และกระแสโลกยุคปัจจุบัน การส่งเสริมให้เกิดการสร้างธรรมาภิบาลนั้น มาจากความ ร่วมมือของทั้งวัดและชุมชนรวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ ผู้มีบทบาทในการวางรากฐาน และรักษา กฎระเบียบต่าง ๆ การสร้างธรรมาภิบาลนั้นจำเป็นต้องอาศัยระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ มีภาวะ รับผิดชอบภายใต้กฎหมาย และนโยบายที่โปร่งใสตรวจสอบได้ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมี การปฏิรูประบบการบริหารจัดการวัด เพื่อปรับปรุงระบบการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ และ รับผิดชอบภายใต้กรอบของกฎหมาย ซึ่งจุดมุ่งหมายในการสร้างธรรมาภิบาลนั้น จะต้องพยายาม ปฏิรูปการบริหาร

^{๓๕} พระพงศศักดิ์ อภิขุโว, “ศึกษาบทบาทสื่อจิตรกรรมฝาผนังในการเผยแผ่พุทธธรรมในพระพุทธศาสนา: ศึกษาเฉพาะกรณีพระอุโบสถวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๓๕

จัดการให้ถูกต้องตามหลักเหตุผล และหน้าที่มีระบบความรับผิดชอบด้านการเงินที่มี ประสิทธิภาพมาใช้ และให้มีความโปร่งในการปฏิบัติงาน เป็นต้น^{๓๖}

พระครูสุวรรณวรการ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนา ชุมชน ในจังหวัดปทุมธานี” จากผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนของใน จังหวัด ปทุมธานี ด้านสังคม โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า มีข้อที่อยู่ใน ระดับมากเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยคือ มีการจัดอบรมธรรมะแก่ประชาชน รองลงมาคือ ช่วยเหลือ สังคมด้วยการบริจาคปัจจัยหรือวัตถุสิ่งของ เป็นวิทยากรบรรยายธรรม ปฏิบัติตนเป็น แบบอย่างที่ดีใน การดำเนินชีวิต อำนวยความสะดวกสถานที่ภายในวัดในการกิจกรรมของชุมชน สอน วิชา พระพุทธศาสนาในโรงเรียน ร่วมเป็นกรรมการขององค์กรชุมชน ส่งเสริมให้ชุมชนได้แลกเปลี่ยน ประสบการณ์กับ องค์กรอื่น หรือชุมชนอื่น และให้ความรู้ แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในสังคม ตามลำดับ^{๓๗}

พระมหากำพล คุณงุโร ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการ อบรม จริยธรรมแก่เยาวชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” จากผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจ ต่อ บทบาทของพระสงฆ์ พบว่า สามารถเรียงตามลำดับได้ ดังนี้ (๑) ความพึงพอใจในด้านภาวะผู้นำ ของ พระสงฆ์ ในการมีส่วนร่วมในการอบรมจริยธรรม พระสงฆ์มีความพึงพอใจในระดับมาก โดยมี ค่าเฉลี่ย = ๔.๐๔ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = ๖๒๙ (๒) ความพึงพอใจในการให้การศึกษาของ พระสงฆ์ในการ มีส่วนร่วมในการอบรมจริยธรรม พระสงฆ์มีความพึงพอใจในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย = ๓.๕๕ ค่า เบี่ยงเบนมาตรฐาน = ๖๗๕ (๓) ความพึงพอใจในการเผยแพร่ธรรมะของพระสงฆ์ใน การอบรม จริยธรรมพระสงฆ์มีความพึงพอใจในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย = ๓.๘๘ ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน = ๘๗๖ (๔) ความพึงพอใจในด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศของพระสงฆ์ในการมีส่วน ร่วมในการอบรม จริยธรรม พระสงฆ์มีความพึงพอใจในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย = ๓.๗๙ ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน = ๘๖๓ (๕) ความพึงพอใจในการให้ความรู้ด้านการปกครองของพระสงฆ์ในการมีส่วน ร่วมในการอบรม จริยธรรม พระสงฆ์มีความพึงพอใจในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย = ๓.๔๓ ค่า เบี่ยงเบนมาตรฐาน = ๐.๙๖๓๒^{๓๘}

พระมหาสังเวียร ปญญารโ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลัก พุทธ ธรรมมาประยุกต์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษา พระครูสุภาจารวัฒน์” จากผลการวิจัย พบว่า ด้านการปรับตัวและการปรับบทบาท หากพระสงฆ์ยังสามารถปรับและนำหลักธรรมะวิธีการสอน ที่ สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชน พระสงฆ์จะได้รับความเคารพนับถือและความ

^{๓๖} พระอธิการผจญ อาจาโร, “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการบริหารวัดโดยใช้หลักธรรมาภิบาล ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๒๔๑.

^{๓๗} พระครูสุวรรณวรการ, “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัด ปทุมธานี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๒.

^{๓๘} พระมหากำพล คุณงุโร, “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชนในอำเภอบาง กรวย จังหวัดนนทบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๑๓.

ศรัทธา จากประชาชน การนำหลักธรรมความเชื่อในทางพระศาสนาพัฒนาร่วมกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจไม่เป็น เพียงเกิดผลต่อชุมชนด้านศีลธรรมเท่านั้น ยังทำให้เกิดการรวมกลุ่มและรู้สึกในความสำนึกร่วมกันที่จะ ดำเนินกิจกรรมต่อกลุ่ม ทำให้ชุมชนเกิดการพึ่งตนเอง โดยพระสงฆ์ได้ปรับบทบาทในการเข้าถึง เข้าไปรับรู้ ปัญหาของชุมชน เช่น ปัญหาความยากจน โดยได้หยิบยกเอาปัญหาเหล่านี้มาเป็นสื่อกระตุ้นส่งเสริม กระบวนการเรียนรู้ชุมชนโดยอาศัยหลักพระศาสนาจากการเรียนรู้ชุมชนมาใช้เพื่อแก้ปัญหาชุมชนได้อย่าง ลงตัวโดยการปลูกฝังหลักคุณธรรมนัก^{๓๙}

พระปลัดสัมฤทธิ์ เทวธมฺโม ได้ทำการวิจัยเรื่อง “บทบาทภารกิจพระสังฆาธิการผู้ทรง สมณศักดิ์ในจังหวัดขอนแก่นที่มีต่อการพัฒนาสังคมไทย” จากผลการวิจัยพบว่า ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ พบว่า รูปแบบการเผยแผ่คือ เทศน์ในวันพระ เทศน์ในเทศกาลเข้าพรรษาเทศน์ตามงานนิมนต์ งานพระธรรมทูต อบรมศีลธรรมนักเรียนตามโรงเรียน หรืออบรมในเวลาเย็นเข้าค่ายอบรมคุณธรรม เขียนหนังสือธรรมะเผยแผ่ อบรมกรรมฐาน แสดงธรรมออกอากาศทางวิทยุ และโทรทัศน์ ปัญหาที่พบในการเผยแผ่ เช่น ชาวบ้านจะชอบฟังและดูสิ่งบันเทิงมากกว่าการฟังธรรมะ และนักเผยแผ่ที่ดีจะต้องยึดองค์แห่งธรรมกฎ^{๔๐}

พระธนดล นาคสุวณโณ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัด บุรีรัมย์” จากผลการวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยรวม ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๗ เมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่าพระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อยู่ในระดับน้อย ในเรื่อง การจัดตั้ง ห้องสมุดภายในวัดเพื่อการศึกษาธรรมบาลีแก่พระสงฆ์และประชาชน การจัดให้มีการบรรยายทาง ธรรมทางวิทยุกระจายเสียง และการจัดให้มีการพิมพ์หนังสือธรรมะหรือการเทศน์ออกเผยแผ่เป็น ธรรมทานสำหรับเรื่องอื่น ๆ มีบทบาทอยู่ในระดับมาก^{๔๑}

พระมหาปริวัฒน์ ฐิตวิริโย ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพระภิกษุที่มีต่อ การบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาวัดในเขตอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี จากผลการวิจัยพบว่า พระภิกษุที่มีสถานภาพต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดตามหลัก ธรรมาภิบาลโดยรวมไม่แตกต่างกัน น่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริงทั้งนี้เนื่องจากพระภิกษุจะเป็น พระสังฆาธิการหรือพระลูกวัดก็ตาม ล้วนเป็นผู้มีส่วนที่จะได้รับผลกระทบจากการบริหารงานของวัด ทั้งทางบวกหรือทางลบคล้ายๆกัน จึงมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลไม่ แตกต่างกัน^{๔๒}

^{๓๙} พระมหาสังเวียร ปญญารโธ, “บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษา พระครูสุภาจารวัฒน์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๔๒.

^{๔๐} พระปลัดสัมฤทธิ์ เทวธมฺโม, “บทบาทภารกิจพระสังฆาธิการผู้ทรงสมณศักดิ์ในจังหวัดขอนแก่นที่มีต่อการพัฒนาสังคมไทย”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๕๒.

^{๔๑} พระธนดล นาคสุวณโณ, “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐๐.

^{๔๒} พระมหาปริวัฒน์ ฐิตวิริโย, “ความคิดเห็นของพระภิกษุที่มีต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาล: กรณีศึกษาวัดในเขตอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๙๖.

พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรบุญโญ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี” จากผลการวิจัยพบว่า ในด้านการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา พระสังฆาธิการมีบทบาทโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดมีบทบาทอยู่ในระดับมากทุกเรื่อง ยกเว้นการจัดตั้งห้องสมุดภายในวัด เพื่อประโยชน์ในการศึกษาธรรม บาลีแก่ พระสงฆ์และประชาชนมีบทบาทอยู่ในระดับปานกลาง^{๔๓}

พระธวัชชัย จารุธมโม ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะ สงฆ์ : กรณีศึกษาวัดในอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี” จากผลการวิจัยพบว่า ด้านการเผยแผ่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ต.๖๘ เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อคำถามพบว่า ที่ อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ มีการเผยแผ่ธรรมทางวิทยุ หรือ สื่ออื่น ๆ และจัดให้มีพระธรรมทูตในการ เผยแผ่ธรรมเป็นประจำ สำหรับข้ออื่นๆ ที่เหลืออยู่ในระดับมากทุกข้อ^{๔๔}

พระมหาศักดิ์พิชิต ฐานสิทโธ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธ ธรรมของ พระวิสุทธาธิปดี (วีระ ภาทจารี)” จากผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการเผยแผ่พุทธธรรมของท่านนั้นยึดถือแบบอย่างตามรูปแบบการเผยแผ่ของพระพุทธเจ้าและพระสาวก โดยท่านนำเอาวิธีการ เหล่านี้มาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พุทธธรรมให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน มีการใช้สื่อบุคคล คือ ตัวท่านอันเป็นสื่อบุคคลที่สำคัญ ในการทำให้ผู้ได้รับสาร หรือผู้ได้รับการเผยแผ่เกิดศรัทธา ตัวสาร คือ พระธรรมเทศนา การบรรยายธรรม การให้อวาท การกล่าวสัมโมทนียกถา ท่านนำเสนอด้วยวิธีการ ที่ให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เป็นเรื่องง่าย ๆ ใกล้ตัว คม ชัด ลึก และตรงประเด็น เน้นย้ำ มุ่งสร้าง ความ แจ่มแจ้ง จูงใจ หาญกล้า ร่าเริง ให้แก่ผู้รับสาร วิธีการเผยแผ่ที่ท่านใช้ในปัจจุบันแบ่งเป็น ๕ วิธี คือ (๑) นำเสนอโดยตรง (๒) นำเสนอโดยการเปรียบเทียบ อุปมาอุปมัย (๓) นำเสนอโดยใช้ ตัวอย่าง (๔) นำเสนอโดยเชื่อมโยงกับสถานการณ์ (๕) นำเสนอโดยวิธีการยกพุทธศาสนสุภาษิต คำคม โคลง คำกลอนประกอบ นอกจากนั้นท่านยังได้ใช้สื่อมวลชน คือ สื่อวิทยุโทรทัศน์ สื่อ วิทยุกระจายเสียง สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อเฉพาะกิจต่าง ๆ ได้แก่ การสร้างวัตถุมงคล บทความ แถบ บันทึกลงเสียง เพื่อใช้ในการเผยแผ่พุทธธรรมไปยังผู้รับสาร ทุกระดับชั้น นับตั้งแต่พระภิกษุ สามเณร ศิษยานุศิษย์ ข้าราชการ พ่อค้า และประชาชนทั่วไป^{๔๕}

สรุปได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ปัจจุบันพระสงฆ์ได้ดำเนินรอยตามองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่มุ่งประโยชน์สุขแก่ชนทั้งหลาย แต่ด้วยสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้พระสงฆ์ปรับเปลี่ยนรูปแบบของการเผยแผ่เพื่อจะได้เข้าถึงประชาชนได้ดียิ่งขึ้น เช่น หนังสือธรรมะ เทป และ แผ่นวีซีดี

^{๔๓} พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรบุญโญ, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๕๘.

^{๔๔} พระธวัชชัย จารุธมโม, “ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์: กรณีศึกษาวัดในอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๓๐.

^{๔๕} พระมหาศักดิ์พิชิต ฐานสิทโธ, “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระวิสุทธาธิปดี (วีระ ภาทจารี)”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒๕๔.

โดยทั่วไปจะแจกเป็นธรรมทาน กล่าวได้ว่า ใช้เทคนิคการประชาสัมพันธ์เข้ามาช่วยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แต่องค์ประกอบสำคัญที่ขาดไม่ได้ทั้งในอดีตและปัจจุบัน คือ พระสงฆ์ผู้มีด้านเผยแผ่นี้ต้องเป็นผู้จริยวัตรที่งดงาม มีบุคลิกภาพและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

พระมหาสนั่น อตุตมเสฏโฐ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “กระบวนการเผยแผ่พุทธธรรมของ พระธรรมทูต : ศึกษาเฉพาะกรณีพระธรรมทูตอำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ” จากผลการวิจัยพบว่า ในแต่ละปีจะมีการอบรมพระธรรมทูตที่วัดปากนี้ ทั้งนี้เพื่อชักชวนความเข้าใจและให้มีเทคนิคในการ อบรมบรรยาย พระธรรมทูตจะกำหนดระยะเวลาและสถานที่ในการออกปฏิบัติงานก่อน แล้วจึงออกปฏิบัติงานเป็นคณะตามตารางอบรม เมื่อเสร็จสิ้นภารกิจปฏิบัติงานแล้วก็ต้องรายงานผลปฏิบัติงานต่อพระธรรมทูตฝ่ายอำนวยการ ปัจจัยที่เอื้อต่อการเผยแผ่คือ เจ้าของสถานที่ เช่น ผู้อำนวยการโรงเรียน เป็นต้น ให้ความร่วมมือดี พอใจและดีใจที่เห็นพระธรรมทูตจาริกไปเผยแผ่ที่โรงเรียนของตน แม้ผู้รับการอบรมก็ตั้งใจฟังและมีความสุขสนุกสนานในการได้ทำกิจกรรมร่วมกับพระธรรมทูต^{๔๖}

พระมงคล ธิตมงคล ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อขวัญกำลังใจของพระสงฆ์ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” จากผลการวิจัยพบว่า การเปรียบเทียบขวัญกำลังใจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จำแนกตามปัจจัยทางชีวสังคม ได้แก่ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษานักธรรม วุฒิการศึกษาบาลี และประสบการณ์ในการเผยแผ่ ของพระสอนศีลธรรมผู้ตอบแบบสอบถาม ไม่พบความแตกต่างตามนัยสำคัญทางสถิติที่ได้กำหนดไว้ จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย^{๔๗}

พระมหาธีระศักดิ์ ธิติกิตติ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่คุณธรรม แก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายของศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดสุรินทร์” จากผลการวิจัย พบว่า เมื่อได้ทำการทดสอบสมมติฐานแล้ว สรุปได้ว่า ปัจจัยในเรื่องเพศมีผลสัมฤทธิ์ต่อผลของ โครงการ ซึ่งอันได้แก่ ความพึงพอใจนั้น ดังจะเห็นได้ว่า เพศมีผลต่อทุกปัจจัยที่ทำให้โครงการบรรลุ เป้าหมาย ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยในเรื่องของ ผู้ส่งสาร ตัวสาร ช่องทางการสื่อสาร และการนำหลัก คุณธรรมไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน^{๔๘}

ประเสริฐ ชัยพิภูลิต ได้ทำการวิจัยเรื่อง “กระบวนการมีส่วนร่วมของชาวเขาในการ เผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในหมู่บ้านห้วยบง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่” จากผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมที่จะทำให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในหมู่บ้านห้วยบง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ การใช้สื่อเสียงตามสาย การสร้างและ

^{๔๖} พระมหาสนั่น อตุตมเสฏโฐ, “กระบวนการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมทูต: ศึกษาเฉพาะกรณีพระธรรมทูตอำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๘๖.

^{๔๗} พระมงคล จิตมงคล, “ปัจจัยที่มีผลต่อขวัญกำลังใจของพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา: ศึกษาเฉพาะ กรณีพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๒๒.

^{๔๘} พระมหาธีระศักดิ์ ธิติกิตติ, “ศึกษาผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่คุณธรรมแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายของศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดสุรินทร์”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๘๖.

ฝึกแกนนำชาวพุทธ การจัดงานในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญของชาติและวันสำคัญตามประเพณีของชนเผ่า การสอนศีลธรรมในโรงเรียน การปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และการจัดงานแสดงตนเป็นพุทธมามกะ กิจกรรมเหล่านี้ พระธรรมจาริกที่ปฏิบัติงานประจำอยู่ใน หมู่บ้านชาวเขา จำเป็นต้องดำเนินการ เพื่อให้ชาวเขามีความรู้ ความเข้าใจ และมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง สำหรับกิจกรรมที่ดำเนินงานในหมู่บ้านห้วยปง^{๔๙}

สรุปได้ว่า การพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ ถือเป็นบทบาทหน้าที่หลักของพระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้า ซึ่งพระสงฆ์ในปัจจุบันต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการเลือกใช้รูปแบบและเทคนิคที่เหมาะสมในการเผยแผ่ รวมถึงมีความรู้ทางด้านการสื่อสาร เพื่อสามารถทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างสัมฤทธิ์ผล อีกทั้งยังต้องเป็นผู้ที่มีจริยวัตรตรงตามควรแก่การเคารพบูชา อีกด้วย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ใน รวม ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และ ด้านรูปแบบของการสื่อสาร นั่นเอง

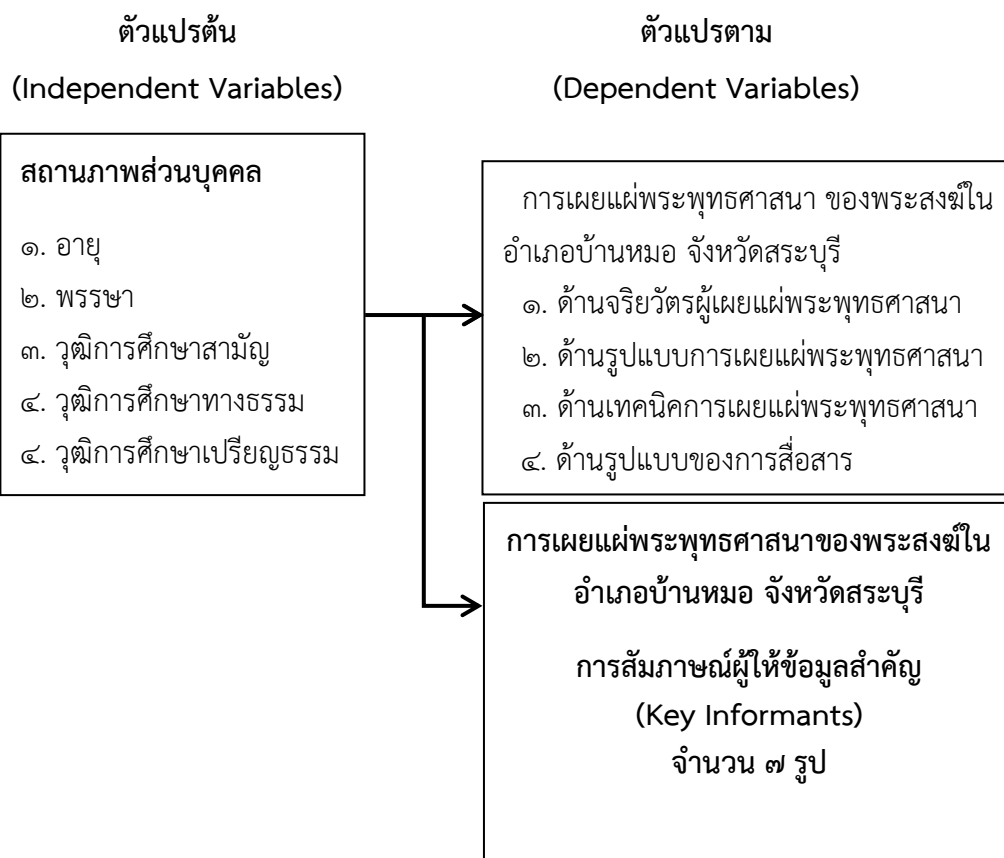
๒.๔ กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดกรอบ แนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบ ด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาปริญญาธรรม

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ บทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี รวม ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และ ด้านรูปแบบของการสื่อสาร ดังแสดงในแผนภาพที่ ๒.๑

^{๔๙} ประเสริฐ ชัยพิภุสิต, “กระบวนการมีส่วนร่วมของชาวเขาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในหมู่บ้านห้วยปง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๔๘.



แผนภาพที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี” ในครั้งนี้ เป็นการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยตามลำดับ ๕ ขั้นตอน ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๓ เครื่องมือการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี” เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mix Methods Research) คือการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) และสุ่มตัวอย่าง จากแบบสอบถาม (Questionnaire) และการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อสนับสนุนข้อมูลเชิงปริมาณจากพระภิกษุสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี

๓.๒ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

๓.๒.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างดังนี้

๑) ประชากร (Population) ได้แก่พระภิกษุที่จำพรรษาอยู่ในพื้นที่อำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ซึ่งมีจำนวน ๒๑๐ รูป^๑

๒) กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ผู้วิจัยกำหนดของกลุ่มตัวอย่าง (Sample Size) และวิธีการสุ่มตัวอย่าง (Sampling) ดังนี้

ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง (Sample Size) กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่คณะสงฆ์อำเภอบ้านหมอ จำนวน ๑๓๘ รูป ที่ได้จากสูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) ซึ่งใช้ระดับความเชื่อมั่นที่ ๐.๐๕ ดังนี้

^๑ สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดสระบุรี, เอกสารประกอบการประชุมคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี ประชุมร่วมกับสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสระบุรีและสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสระบุรี พุทธศักราช ๒๕๖๑, (สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดสระบุรี), หน้า ๑๐.

$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$
 โดย N = จำนวนประชากร
 e = ความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้
 n = จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
 ประชากรทั้งหมด 210 รูป เมื่อแทนค่าในสูตรจะได้ดังนี้

$$n = \frac{210}{1 + 210(0.05)^2}$$

$$n = \frac{210}{1 + 0.0025}$$

$$n = \frac{210}{1.52}$$

$$n = 138$$

เพราะฉะนั้นจำนวนกลุ่มตัวอย่าง เท่ากับ ๑๓๘ รูป

วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง(Sampling) การสุ่มกลุ่มตัวอย่างใช้หลักการสุ่มแบบแบ่งชั้น ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างเป็นส่วน โดยพิจารณาจากจำนวนประชากร เพื่อให้ได้ข้อมูลมีลักษณะกระจาย ให้สัมพันธ์กับสัดส่วนของประชากร โดยทำการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified random sampling) โดยใช้พระสงฆ์เป็นระดับในการสุ่มกลุ่มตัวอย่างอย่างเป็นสัดส่วนโดยใช้สูตร ดังนี้

$$\text{จำนวนตัวอย่างในแต่ละตำบล} = \frac{\text{จำนวนตัวอย่างทั้งหมด} \times \text{จำนวนประชากรในแต่ละตำบล}}{\text{จำนวนประชากรทั้งหมด}}$$

จากสูตรจะได้ประชากรที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในแต่ละตำบลของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี รวม ๑๓๘ รูป รายละเอียดดังตารางที่ ๑

ตารางที่ ๓.๑ จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี

คณะสงฆ์ตำบล	จำนวนพระสงฆ์ (รูป)	จำนวนพระสงฆ์กลุ่มตัวอย่าง (รูป)
ตำบลบ้านหมอ	๖๖	๔๓
ตำบลตลาดน้อย	๔๔	๒๙
ตำบลหนองบัว	๔๒	๒๘
ตำบลบ้านคร้ว	๓๑	๒๐
ตำบลโคกใหญ่	๒๗	๑๘
รวม	๒๑๐	๑๓๘

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม โดยมีขั้นตอนการสร้างและการตรวจสอบเครื่องมือ ดังนี้

๓.๓.๑ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

๑). ศึกษาหลักการและแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับ“ การพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี” จากเอกสารและผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒). กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๓). กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

๔). สร้างเครื่องมือในการสอบถาม

๕). นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๖). นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างเพื่อหาสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

๗). ปรับปรุงแก้ไข

๘). จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล กับกลุ่มตัวอย่าง

๓.๓.๒ ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นตามกรอบของ“ การพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี” โดยศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา และผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข ซึ่งแบ่งแบบสอบถามออกเป็น ๓ ตอนดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ อายุพรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทอธรรม และวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม

ตอนที่ ๒ ความคิดเห็นเกี่ยวกับ“ การพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี” ทั้ง ๔ ด้านซึ่งมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale)^๒ แบ่งออกเป็นดังนี้

- | | |
|--------------------------------------|----------------------|
| ๑) ด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา | มีคำถามทั้งหมด ๖ ข้อ |
| ๒) ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา | มีคำถามทั้งหมด ๖ ข้อ |
| ๓) ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา | มีคำถามทั้งหมด ๖ ข้อ |
| ๔) ด้านรูปแบบของการสื่อสาร | มีคำถามทั้งหมด ๖ ข้อ |

มี ๕ ระดับ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

^๒ สุรีย ศิริโกคาภิรมย์, การวิจัยทางการศึกษา, (ลพบุรี: ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๖), หน้า ๑๓๙ - ๑๔๐.

๕	หมายถึง	ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ	มากที่สุด
๔	หมายถึง	ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ	มาก
๓	หมายถึง	ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ	ปานกลาง
๒	หมายถึง	ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ	น้อย
๑	หมายถึง	ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ	น้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามปลายเปิด (Open) ให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อ “การพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี”

นอกจากนั้นผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) โดยมีสาระสำคัญของการสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพปัญหา และอุปสรรค ตลอดจนข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และรูปแบบของการสื่อสาร ของ “การพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี” โดยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth interview) แก่ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) พระสงฆ์จำนวน ๔ รูป และฆราวาส ๓ คน รวมเป็น ๗ รูป/คน ได้แก่

๑. พระครูวิสุทธิธรรมประสาธน์ เจ้าคณะตำบลโคกใหญ่ จังหวัดสระบุรี
๒. พระครูสังวรสิริธรรม เจ้าคณะตำบลบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี
๓. พระครูอุบลมณีปิยกิจ เจ้าคณะตำบลหนองบัว จังหวัดสระบุรี
๔. พระครูศุภธรรมคุณ เจ้าคณะอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี
๕. ดร.กฤษมาวดี คีรี ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหมอ “พัฒนานุกูล” จังหวัดสระบุรี
๖. คุณคณิง รอบวงษ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดหนองคล้า จังหวัดสระบุรี
๗. คุณชนิษฐา คำจันทร์แก้ว วัฒนธรรมจังหวัดสระบุรี

๓.๓.๓ การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้ศึกษาได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

๑. ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างไว้

๒. หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ เสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาสารนิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน ๕ ท่าน ประกอบด้วย

๑) พระสุธีวีรบัณฑิต, ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒) พระมหาสุชนันท์ สุนนโท, ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช

๓) พระปลัดระพี พุทธิสาร, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย

๔) อาจารย์ ดร.ประเสริฐ ธิลาว อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕) ผศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์ อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

จากนั้น นำความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ไปหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC : Index of congruence) ของความเห็นของผู้เชี่ยวชาญเหล่านั้น เกี่ยวกับข้อความ หรือข้อความคำถามแต่ละข้อ เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจว่าจะคงข้อความหรือคำถามนั้นไว้หรือจะตัดออกข้อความหรือคำถามที่จะคงไว้นั้นมีดัชนีค่าความพ้องไม่ต่ำกว่า ๐.๘ โดยใช้สูตร

เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระและโครงสร้างของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

๓. หาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try out) กับ พระสงฆ์ในพื้นที่อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๓๐ รูป และนำเครื่องมือที่ทดลองใช้มาหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามโดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha-Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach)^๗ ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของแบบสอบถามฉบับนี้มีค่าเท่ากับ ๐.๙๖๑

๔. นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและจัดพิมพ์แบบสอบถามเป็นฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้แจกกลุ่มตัวอย่างจริงในการวิจัยต่อไป

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ศึกษาวิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

๑. การรวบรวมเอกสาร ผู้ศึกษาวิจัยรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความ งานวิจัย และเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ “การพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี”

๒. ผู้ศึกษาวิจัยได้สร้างแบบสอบถามและขอหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้อำนวยการหลักสูตร การจัดการเชิงพุทธ ถึงเจ้าคณะอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี เพื่อขอความร่วมมือไปยังพระสงฆ์ในพื้นที่อำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี หลังจากนั้นดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

^๗ พวงรัตน์ ทวีรัตน์, วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๒.

๓. ผู้ศึกษาวิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแจกแบบสอบถามกับกลุ่มเป้าหมาย คือ พระสงฆ์ในพื้นที่อำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี จำนวน ๑๓๘ รูป ซึ่งในการแจกแบบสอบถามผู้ศึกษาวิจัยได้นำแบบสอบถามไปแจกและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเอง

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม

๑. นำแบบสอบถามทั้งหมดมาตรวจสอบความสมบูรณ์ความถูกต้อง ในการตอบแบบสอบถามแล้วนำมาคัดเลือกฉบับที่สมบูรณ์และถูกต้องเพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูล โดยการบันทึกคะแนนแต่ละข้อของแต่ละคนลงในแบบลงรหัส (Coding Form)

๒. ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์

๓. การวิเคราะห์ข้อมูล

๑) ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

๒) ระดับทัศนคติต่อ “การพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอจังหวัดสระบุรี” วิเคราะห์โดยใช้ ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ของคะแนนจากการตอบแบบสอบถามของพระสงฆ์ในพื้นที่ อำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี

๓) แปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยยึดเกณฑ์^๔ ดังนี้

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	๔.๕๐ – ๕.๐๐	หมายความว่า	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	๓.๕๐ – ๔.๔๙	หมายความว่า	มาก
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	๒.๕๐ – ๓.๔๙	หมายความว่า	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	๑.๕๐ – ๒.๔๙	หมายความว่า	น้อย
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	๑.๐๐ – ๑.๔๙	หมายความว่า	น้อยที่สุด

สถิติที่ใช้ทดสอบสมมติฐานระหว่างคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง วิเคราะห์โดยการทดสอบค่าเอฟ (F-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance : ANOVA) F-test เมื่อพบความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบรายคู่โดยวิธีการผลต่างนัยสำคัญ น้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD.) แล้วนำเสนอผลงานในรูปของตารางพร้อมประกอบคำบรรยาย

^๔ประกอบ กรรณสูตร, สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘.

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอจังหวัดสระบุรี” ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) เก็บรวบรวมข้อมูลจากพระสงฆ์ ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี จำนวน ๑๓๘ รูป โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) และนำข้อมูลที่ได้รับมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ ความคิดเห็นของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอจังหวัดสระบุรี

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอจังหวัดสระบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

๔.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอจังหวัดสระบุรี

๔.๕ ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๔.๖ องค์ความรู้จากการวิจัย

๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอายุ อายุพรรษา วุฒิการศึกษา (สายสามัญ) วุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกนักธรรม) และวุฒิกการศึกษาเปรียญธรรม (แผนกบาลี) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ จำนวน ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

(n = ๑๓๘)

สถานภาพส่วนบุคคล	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
อายุ		
๒๐ – ๒๕ ปี	๔	๒.๙๐
๒๖ – ๓๐ ปี	๖	๔.๓๐
๓๑ – ๓๕ ปี	๑๖	๑๑.๖๐
๓๖ – ๔๐ ปี	๔๓	๓๑.๒๐
มากกว่า ๔๐ ปี ขึ้นไป	๖๙	๕๐.๑๐
รวม	๑๓๘	๑๐๐
พรรษา		
น้อยกว่า ๕ พรรษา	๖๗	๔๘.๖๐
๕ – ๑๐ พรรษา	๕๗	๔๑.๓๐
๑๑ – ๑๕ พรรษา	๙	๖.๕๐
มากกว่า ๒๐ พรรษา	๕	๓.๖๐
รวม	๑๓๘	๑๐๐
วุฒิกการศึกษา (สามัญศึกษา)		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๖๑	๔๔.๒๐
ปริญญาตรี	๗๐	๕๐.๗๐
สูงกว่าปริญญาตรี	๗	๕.๑๐
รวม	๑๓๘	๑๐๐
วุฒิกการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกนักธรรม)		
ไม่มีวุฒินักธรรม	๔๘	๓๔.๘๐
นักธรรมชั้นตรี	๓๘	๒๗.๕๐
นักธรรมชั้นโท	๗	๕.๑๐
นักธรรมชั้นเอก	๔๕	๓๒.๖๐
รวม	๑๓๘	๑๐๐

ตารางที่ ๔.๑ จำนวน ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล (ต่อ)

สถานภาพส่วนบุคคล	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
วุฒิการศึกษาปริญญาธรรม (แผนกบาลี)		
ไม่มีวุฒิการศึกษาบาลี	๑๒๘	๙๒.๘๐
ประโยค ๑ - ๒ - ป.ธ. ๓	๖	๔.๓๐
ประโยค ป.ธ. ๔ - ๖	๔	๒.๙๐
รวม	๑๓๘	๑๐๐

จากข้อมูลในตารางที่ ๔.๑ พบว่าข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถามเป็นดังนี้

๑. พระสงฆ์ที่มีอายุ ผู้ตอบแบบสอบถามมีอายุอยู่ในช่วง มากกว่า ๔๐ ปี ขึ้นไป มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๑๐ รองลงมาคือ มีอายุอยู่ในช่วง ๓๖ - ๔๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๒๐ และน้อยที่สุดอายุอยู่ในช่วง ๒๐ - ๒๕ ปี คิดเป็นร้อยละ ๒.๙๐ ตามลำดับ

๒. พระสงฆ์ที่มีพรรษา ผู้ตอบแบบสอบถาม มีพรรษา น้อยกว่า ๕ พรรษา มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๖๐ รองลงมาคือ ๕ - ๑๐ พรรษา คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๓๐ และน้อยที่สุดมีพรรษา ๑๖ - ๒๐ พรรษา คิดเป็นร้อยละ ๐.๗๐ ตามลำดับ

๓. พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษา (สามัญศึกษา) ผู้ตอบแบบสอบถาม มีปริญญาตรี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๗๐ รองลงมา คือ มีต่ำกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๒๐ และน้อยที่สุดมีสูงกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ ๕.๑๐ ตามลำดับ

๔. พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกนักธรรม) ผู้ตอบแบบสอบถาม ไม่มีวุฒินักธรรม มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๘๐ รองลงมาคือ วุฒิการศึกษานักธรรมเอก คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๖๐ และน้อยที่สุดนักธรรมชั้นโท คิดเป็นร้อยละ ๕.๑๐ ตามลำดับ

๕. พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาธรรม (แผนกบาลี) ผู้ตอบแบบสอบถาม ไม่มีวุฒิการศึกษาปริญญาธรรม มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๙๒.๘๐ รองลงมาคือ มีวุฒิการศึกษาปริญญาธรรม ประโยค ๑ - ๒ - ป.ธ. ๓ คิดเป็นร้อยละ ๔.๓๐ และน้อยที่สุดมีประโยค ป.ธ. ๔ - ๖ คิดเป็นร้อยละ ๒.๙๐ ตามลำดับ

๔.๒ ความคิดเห็นของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ใน อำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์
ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม และจำแนกตามรายด้าน ได้แก่

- ๑) ด้านจริยวัตรผู้เผยแพร่พระพุทธศาสนา
- ๒) ด้านรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนา
- ๓) ด้านเทคนิคการเผยแพร่พระพุทธศาสนา
- ๔) ด้านรูปแบบของการสื่อสาร

รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๒ - ๔.๖

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม

(n = ๑๓๘)

ลำดับ	การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์	ระดับปฏิบัติการของพระสงฆ์		
		$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๑.	ด้านจริยวัตรผู้เผยแพร่พระพุทธศาสนา	๓.๙๕	๐.๕๐๐	มาก
๒.	ด้านรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนา	๓.๙๔	๐.๕๐๘	มาก
๓.	ด้านเทคนิคการเผยแพร่พระพุทธศาสนา	๓.๙๒	๐.๕๐๕	มาก
๔.	ด้านรูปแบบของการสื่อสาร	๔.๐๓	๐.๔๗๙	มาก
ภาพรวม		๓.๙๖	๐.๔๑๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า พระสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอจังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๙๖ S.D.= ๐.๔๑๓) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านรูปแบบของการสื่อสาร มากที่สุด ($\bar{X}$ = ๔.๐๓ S.D.= ๐.๔๗๙) รองลงมาด้านจริยวัตรผู้เผยแพร่พระพุทธศาสนา ($\bar{X}$ = ๔.๐๓ S.D.= ๐.๔๗๙) และน้อยที่สุดด้านเทคนิคการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ($\bar{X}$ = ๓.๙๒ S.D.= ๐.๕๐๕) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา

ลำดับ	การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์	(n = ๑๓๘)		
		ระดับปฏิบัติการของพระสงฆ์ $\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑.	ประพฤติตนอยู่ในศีลจาวัตร สรรวมระว่างกิริยา-วาจา	๔.๐๑	๐.๖๓๙	มาก
๒.	เป็นผู้นำด้านศาสนพิธีแก่ประชาชน	๓.๙๕	๐.๖๕๔	มาก
๓.	เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจสามารถถ่ายทอดหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาแก่ประชาชนได้	๓.๙๖	๐.๖๔๔	มาก
๔.	เป็นผู้มีความพร้อมในการทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓.๙๑	๐.๖๖๑	มาก
๕.	เป็นผู้มีความรู้และเชี่ยวชาญการใช้ภาษาบาลี	๓.๙๑	๐.๖๔๙	มาก
๖.	เป็นผู้ที่สามารถให้คำปรึกษาและแนะนำเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาได้	๓.๙๓	๐.๕๙๔	มาก
ภาพรวม		๓.๙๕	๐.๕๐๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พระสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอจังหวัดสระบุรี ด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๙๕ S.D.= ๐.๕๐๐) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอจังหวัดสระบุรี อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเรียงจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ข้อที่ ๑ ประพฤติตนอยู่ในศีลจาวัตร สรรวมระว่างกิริยา-วาจา ข้อที่ ๓ เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจสามารถถ่ายทอดหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาแก่ประชาชนได้ ข้อที่ ๒ เป็นผู้นำด้านศาสนพิธีแก่ประชาชน ข้อที่ ๖ เป็นผู้ที่สามารถให้คำปรึกษาและแนะนำเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาได้ ข้อที่ ๔ เป็นผู้มีความพร้อมในการทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา และข้อที่ ๕ เป็นผู้มีความรู้และเชี่ยวชาญการใช้ภาษาบาลี ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี
ด้านรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

(n = ๑๓๘)

ลำดับ	การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์	ระดับปฏิบัติการของพระสงฆ์		
		$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๑.	มีการจัดบรรยายธรรมะ	๔.๐๗	๐.๕๘๒	มาก
๒.	มีการจัดปฏิบัติธรรม	๔.๐๒	๐.๕๗๓	มาก
๓.	มีการจัดบรรพชา/อุปสมบทหมู่	๓.๙๒	๐.๖๑๗	มาก
๔.	มีการแสดงบทบาทสมมติในการเผยแพร่ธรรม	๓.๙๔	๐.๖๔๘	มาก
๕.	มีการจัดทัศนศึกษา/ดูงานตามสถานที่สำคัญ	๓.๘๖	๐.๖๕๗	มาก
๖.	มีกิจกรรมนันทนาการประกอบการเผยแพร่	๓.๘๖	๐.๖๗๙	มาก
ภาพรวม		๓.๙๔	๐.๕๐๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พระสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ด้านรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๔$ S.D.= ๐.๕๐๘) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเรียงจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ข้อที่ ๑ มีการจัดบรรยายธรรมะ ๒ มีการจัดปฏิบัติธรรม ข้อที่ ๔ มีการแสดงบทบาทสมมติในการเผยแพร่ธรรม ข้อที่ ๓ มีการจัดบรรพชา/อุปสมบทหมู่ ข้อที่ ๖ มีกิจกรรมนันทนาการประกอบการเผยแพร่ ข้อที่ ๕ มีการจัดทัศนศึกษา/ดูงานตามสถานที่สำคัญ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอจังหวัดสระบุรี
ด้านเทคนิคการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

(n = ๑๓๘)

ลำดับ	การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์	ระดับปฏิบัติการของพระสงฆ์		
		$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๑.	มีการสร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลายเป็นกันเองในการเผยแพร่ธรรม	๓.๙๗	๐.๖๒๗	มาก
๒.	มีการพูดโน้มน้าวจิตใจ ให้อยู่ในอาการที่สงบ	๓.๙๓	๐.๕๑๖	มาก
๓.	มีการใช้ท่าทางประกอบการบรรยายเพื่อสร้างความเข้าใจให้กับผู้ฟังมากขึ้น	๓.๘๙	๐.๖๘๐	มาก
๔.	มีเกมส์หรือกิจกรรมประกอบการบรรยาย	๓.๘๘	๐.๖๗๘	มาก
๕.	มีการตั้งคำถามโต้ตอบกับผู้ฟัง	๓.๙๔	๐.๖๙๒	มาก
๖.	มีการใช้อุปกรณ์หรือสื่อการเรียนรู้ประกอบการเผยแพร่	๓.๙๑	๐.๖๒๒	มาก
ภาพรวม		๓.๙๒	๐.๕๐๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พระสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ด้านเทคนิคการเผยแพร่พระพุทธศาสนา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๒$ S.D.= ๐.๕๐๕) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเรียงจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ข้อที่ ๑ มีการสร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลายเป็นกันเองในการเผยแพร่ธรรม ข้อที่ ๕ มีการตั้งคำถามโต้ตอบกับผู้ฟัง ข้อที่ ๒ มีการพูดโน้มน้าวจิตใจ ให้อยู่ในอาการที่สงบ ข้อที่ ๖ มีการใช้อุปกรณ์หรือสื่อการเรียนรู้ประกอบการเผยแพร่ ข้อที่ ๓ มีการใช้ท่าทางประกอบการบรรยายเพื่อสร้างความเข้าใจให้กับผู้ฟังมากขึ้น ข้อที่ ๔ มีเกมส์หรือกิจกรรมประกอบการบรรยาย ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี
ด้านรูปแบบของการสื่อสาร

(n = ๑๓๘)

ลำดับ	การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์	ระดับปฏิบัติการของพระสงฆ์		
		$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๑.	มีการใช้ภาษาที่สุภาพชัดเจน	๔.๑๗	๐.๖๑๕	มาก
๒.	มีการใช้ภาษาที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจ	๔.๒๒	๐.๕๘๐	มาก
๓.	มีการบรรยายธรรมโดยใช้เสียงตามสายภายในชุมชน	๔.๐๑	๐.๖๙๔	มาก
๔.	มีการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ อาทิ คู่มือ แผ่นพับ แผ่นซีดี	๓.๙๑	๐.๕๙๘	มาก
๕.	มีการจัดทำป้ายประกาศและเอกสารประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับรายการธรรมะ	๓.๙๖	๐.๖๓๘	มาก
๖.	มีการจัดแสดงนิทรรศการในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	๓.๙๐	๐.๖๔๓	มาก
ภาพรวม		๔.๐๓	๐.๕๗๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พระสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ด้านรูปแบบของการสื่อสาร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๓$ S.D.= ๐.๕๗๙) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี อยู่ในระดับมากทุกข้อโดยเรียงจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ข้อที่ ๒ มีการใช้ภาษาที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจ ข้อที่ ๑ มีการใช้ภาษาที่สุภาพชัดเจน ข้อที่ ๓ มีการบรรยายธรรมโดยใช้เสียงตามสายภายในชุมชน ข้อที่ ๕ มีการจัดทำป้ายประกาศและเอกสารประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับรายการธรรมะ ข้อที่ ๔ มีการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ อาทิ คู่มือ แผ่นพับ แผ่นซีดี ข้อที่ ๖ มีการจัดแสดงนิทรรศการในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ตามลำดับ

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างตัวแปร ได้แก่ อายุ อายุพรรษา วุฒิการศึกษา(สามัญศึกษา) วุฒิการศึกษาปริยัติธรรม(แผนกนักธรรม) วุฒิการศึกษาปริยัติเปรียญธรรม(แผนกบาลี) วิเคราะห์โดยการทดสอบค่าเอฟ (F - test) วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way Anova) และเมื่อพบว่ามีความแตกต่างจึงทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีการหาผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) ตามสมมติฐานที่ ๑ - ๕ ดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ พระสงฆ์มีอายุ ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๗ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี จำแนกตามอายุ

(n = ๑๓๘)

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์		SS	df	MS	F	Slg.
ด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา	ระหว่างกลุ่ม	๗.๒๒๒	๔	๑.๘๐๕	๘.๘๗๒	๐.๐๐๐*
	ภายในกลุ่ม	๒๗.๐๖๕	๑๓๓	๐.๒๐๓		
	รวม	๓๔.๒๘๗	๑๓๗			
ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	ระหว่างกลุ่ม	๔.๒๕๒	๔	๑.๐๖๓	๔.๕๕๓	๐.๐๐๒*
	ภายในกลุ่ม	๓๑.๐๕๓	๑๓๓	๐.๒๓๓		
	รวม	๓๕.๓๐๕	๑๓๗			
ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	ระหว่างกลุ่ม	๒.๔๒๔	๔	๐.๖๐๖	๒.๔๗๗	๐.๐๔๗*
	ภายในกลุ่ม	๓๒.๕๓๒	๑๓๓	๐.๒๔๕		
	รวม	๓๔.๙๕๕	๑๓๗			
ด้านรูปแบบของการสื่อสาร	ระหว่างกลุ่ม	๒.๕๙๕	๔	๐.๖๔๙	๒.๙๘๙	๐.๐๒๑*
	ภายในกลุ่ม	๒๘.๘๖๓	๑๓๓	๐.๒๑๗		
	รวม	๓๑.๔๕๘	๑๓๗			
ภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	๒.๓๐๖	๔	๐.๕๗๗	๓.๖๔๘	๐.๐๐๗*
	ภายในกลุ่ม	๒๑.๐๒๐	๑๓๓	๐.๑๕๘		
	รวม	๒๓.๓๒๖	๑๓๗			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า พระสงฆ์มีอายุ ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี แตกต่างกัน ในด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านรูปแบบของการสื่อสาร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ดังนั้นจึงได้ทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ในด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านรูปแบบของการสื่อสาร ด้านภาพรวม จำแนกตามอายุ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD.) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๘ – ๔.๑๒

ตารางที่ ๔.๘ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี
จำแนกตามอายุด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา

(n = ๑๓๘)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ				
		๒๐-๒๕ ปี	๒๖-๓๐ ปี	๓๑-๓๕ ปี	๓๖-๔๐ ปี	มากกว่า ๔๐ ปี
		๓.๘๕	๓.๔๒	๓.๕๗	๓.๘๘	๔.๑๔
๒๐-๒๕ ปี	๓.๘๕	-	๐.๔๓	-๐.๑๕	-๐.๓๑	-๐.๒๖*
๒๖-๓๐ ปี	๓.๔๒	-	-	-๐.๒๘	-๐.๔๖*	-๐.๕๗*
๓๑-๓๕ ปี	๓.๕๗	-	-	-	-๐.๗๔*	-๑.๐๓*
๓๖-๔๐ ปี	๓.๘๘	-	-	-	-	-๑.๗๗*
มากกว่า ๔๐ ปี	๔.๑๔	-	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๒๐-๒๕ ปี มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา น้อยกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุ มากกว่า ๔๐ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

พระสงฆ์ที่มีอายุ ๒๖-๓๐ ปี มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา น้อยกว่าพระสงฆ์ที่มี อายุ ๓๖-๔๐ ปีและพระสงฆ์ที่มีอายุมากกว่า ๔๐ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

พระสงฆ์ที่มีอายุ ๓๑-๓๕ ปี มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา น้อยกว่าพระสงฆ์ที่มี อายุ ๓๖-๔๐ ปีและพระสงฆ์ที่มีอายุมากกว่า ๔๐ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

พระสงฆ์ที่มีอายุ ๓๖-๔๐ ปี มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา น้อยกว่าพระสงฆ์ที่มี อายุมากกว่า ๔๐ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๙ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี
จำแนกตามอายุ ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

(n = ๑๓๘)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ				
		๒๐-๒๕ ปี	๒๖-๓๐ ปี	๓๑-๓๕ ปี	๓๖-๔๐ ปี	มากกว่า ๔๐ ปี
		๔.๖๗	๓.๙๔	๓.๕๙	๓.๙๒	๔.๐๐
๒๐-๒๕ ปี	๔.๖๗	-	๐.๗๓*	๐.๓๕*	-๐.๓๓*	-๐.๐๘*
๒๖-๓๐ ปี	๓.๙๔	-	-	๐.๓๘	๐.๐๒	-๐.๔๑
๓๑-๓๕ ปี	๓.๕๙	-	-	-	๐.๓๖*	-๐.๓๙*
๓๖-๔๐ ปี	๓.๙๒	-	-	-	-	-๐.๐๓
มากกว่า ๔๐ ปี	๔.๐๐	-	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๒๐-๒๕ ปี มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มากกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุ ๒๖-๓๐ ปี มากกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุ ๓๑-๓๕ ปี มากกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุ ๓๖-๔๐ ปี และมากกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุมากกว่า ๔๐ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

พระสงฆ์ที่มีอายุ ๓๑-๓๕ ปี มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา น้อยกว่าพระสงฆ์ที่มี อายุ ๓๖-๔๐ ปี และน้อยกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุมากกว่า ๔๐ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๐ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี
จำแนกตามอายุด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

(n = ๑๓๘)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ				
		๒๐-๒๕ ปี	๒๖-๓๐ ปี	๓๑-๓๕ ปี	๓๖-๔๐ ปี	มากกว่า ๔๐ ปี
		๔.๔๖	๔.๐๘	๓.๖๗	๓.๙๐	๓.๙๕
๒๐-๒๕ ปี	๔.๔๖	-	๐.๓๘	๐.๔๑*	-๐.๒๓*	-๐.๐๕*
๒๖-๓๐ ปี	๔.๐๘	-	-	-๐.๐๓	๐.๑๘	๐.๒๘
๓๑-๓๕ ปี	๓.๖๗	-	-	-	-๐.๒๓	-๐.๒๘*
๓๖-๔๐ ปี	๓.๙๐	-	-	-	-	-๐.๕๑
มากกว่า ๔๐ ปี	๓.๙๕	-	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๒๐-๒๕ ปี มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มากกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุ ๓๑-๓๕ ปี มากกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุ ๓๖-๔๐ ปี และมากกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุมากกว่า ๔๐ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

พระสงฆ์ที่มีอายุ ๓๑-๓๕ ปี มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา น้อยกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุมากกว่า ๔๐ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๑ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี
จำแนกตามอายุ ด้านรูปแบบของการสื่อสาร

(n = ๑๓๘)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ				
		๒๐-๒๕ ปี	๒๖-๓๐ ปี	๓๑-๓๕ ปี	๓๖-๔๐ ปี	มากกว่า ๔๐ ปี
		๔.๕๐	๔.๔๒	๓.๘๒	๓.๙๘	๔.๐๕
๒๐-๒๕ ปี	๔.๕๐	-	๐.๐๘	๐.๖*	-๐.๑๖*	-๐.๐๗*
๒๖-๓๐ ปี	๔.๔๒	-	-	-๐.๕๒*	๐.๔๔*	-๐.๒๓*
๓๑-๓๕ ปี	๓.๘๒	-	-	-	-๐.๑๖	-๐.๒๑
๓๖-๔๐ ปี	๓.๙๘	-	-	-	-	-๐.๓๗
มากกว่า ๔๐ ปี	๔.๐๕	-	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๒๐-๒๕ ปี มีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ด้านรูปแบบของการสื่อสาร มากกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุ ๓๑-๓๕ ปี มากกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุ ๓๖-๔๐ ปี และมากกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุมากกว่า ๔๐ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

พระสงฆ์ที่มีอายุ ๒๖-๓๐ ปี มีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ด้านรูปแบบของการสื่อสาร มากกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุ ๓๑-๓๕ ปี มากกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุ ๓๖-๔๐ ปี และมากกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุมากกว่า ๔๐ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๒ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี
จำแนกตามอายุ ด้านภาพรวม

(n = ๑๓๘)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ				
		๒๐-๒๕ ปี	๒๖-๓๐ ปี	๓๑-๓๕ ปี	๓๖-๔๐ ปี	มากกว่า ๔๐ ปี
		๔.๓๐	๓.๙๗	๓.๖๖	๓.๙๒	๔.๐๓
๒๐-๒๕ ปี	๔.๓๐	-	๐.๓๓	๐.๓๑*	-๐.๒๖	-๐.๑๑
๒๖-๓๐ ปี	๓.๙๗	-	-	๐.๐๒	๐.๐๕	-๐.๓๗
๓๑-๓๕ ปี	๓.๖๖	-	-	-	-๐.๐๓*	-๐.๓๒*
๓๖-๔๐ ปี	๓.๙๒	-	-	-	-	-๐.๓๕
มากกว่า ๔๐ ปี	๔.๐๓	-	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๒๐-๒๕ ปี มีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ด้านภาพรวม มากกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุ ๓๑-๓๕ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

พระสงฆ์ที่มีอายุ ๓๑-๓๕ ปี มีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ด้านภาพรวม น้อยกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุ ๓๖-๔๐ ปี และน้อยกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุมากกว่า ๔๐ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

สมมติฐานที่ ๒ พระสงฆ์มีพรรษา ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๓ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี จำแนกตามพรรษา

(n = ๑๓๘)

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์		SS	df	MS	F	Slg.
ด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา	ระหว่างกลุ่ม	๓.๙๗๗	๓	๑.๓๒๖	๕.๘๖๐	๐.๐๐๑*
	ภายในกลุ่ม	๓๐.๓๑๐	๑๓๔	๐.๒๒๖		
	รวม	๓๔.๒๘๗	๑๓๗			
ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	ระหว่างกลุ่ม	๓.๘๑๐	๓	๑.๒๗๐	๕.๔๐๔	๐.๐๐๒*
	ภายในกลุ่ม	๓๑.๔๙๕	๑๓๔	๐.๒๓๕		
	รวม	๓๕.๓๐๕	๑๓๗			
ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	ระหว่างกลุ่ม	๓.๘๒๑	๓	๑.๒๗๔	๕.๔๘๒	๐.๐๐๑*
	ภายในกลุ่ม	๓๑.๑๓๔	๑๓๔	๐.๒๓๒		
	รวม	๓๔.๙๕๕	๑๓๗			
ด้านรูปแบบของการสื่อสาร	ระหว่างกลุ่ม	๑.๖๕๖	๓	๐.๕๕๒	๒.๔๘๓	๐.๐๖๔
	ภายในกลุ่ม	๒๙.๘๐๑	๑๓๔	๐.๒๒๒		
	รวม	๓๑.๔๕๘	๑๓๗			
ภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	๓.๐๓๕	๓	๑.๐๑๒	๖.๖๘๒	๐.๐๐๐*
	ภายในกลุ่ม	๒๐.๒๙๐	๑๓๔	๐.๑๕๑		
	รวม	๒๓.๓๒๖	๑๓๗			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่า พระสงฆ์มีอายุพรรษา ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุพรรษา ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี แตกต่างกัน ในด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ดังนั้นจึงได้ทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ในด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านภาพรวม จำแนกตามอายุพรรษา ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD.) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๔ – ๔.๑๗

ตารางที่ ๔.๑๔ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี
จำแนกตามอายุพรรษา ด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา

(n = ๑๓๘)

อายุพรรษา	$\bar{X}$	อายุพรรษา			
		น้อยกว่า ๕ พรรษา	๕ – ๑๐ พรรษา	๑๑ – ๑๕ พรรษา	มากกว่า ๒๐ พรรษา
		๔.๐๙	๓.๗๕	๓.๙๖	๔.๒๐
น้อยกว่า ๕ พรรษา	๔.๐๙	-	๐.๓๔*	-๐.๒๑	-๐.๒๔
๕ – ๑๐ พรรษา	๓.๗๕	-	-	๐.๑๓	-๐.๔๕*
๑๑ – ๑๕ พรรษา	๓.๙๖	-	-	-	-๐.๓๒
มากกว่า ๒๐ พรรษา	๔.๒๐	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๔ พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุพรรษา น้อยกว่า ๕ พรรษา มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนามากกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุพรรษา ๕ – ๑๐ พรรษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

พระสงฆ์ที่มีอายุพรรษา ๕ – ๑๐ พรรษา มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา น้อยกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุพรรษามากกว่า ๒๐ พรรษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๕ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี
จำแนกตามอายุพรรษา ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

(n = ๑๓๘)

อายุพรรษา	$\bar{X}$	อายุพรรษา			
		น้อยกว่า ๕ พรรษา	๕ – ๑๐ พรรษา	๑๑ – ๑๕ พรรษา	มากกว่า ๒๐ พรรษา
		๔.๑๐	๓.๗๗	๓.๙๘	๓.๖๗
น้อยกว่า ๕ พรรษา	๔.๑๐	-	๐.๓๓*	-๐.๒๑	๐.๓๑
๕ – ๑๐ พรรษา	๓.๗๗	-	-	๐.๑๒	-๐.๕๒
๑๑ – ๑๕ พรรษา	๓.๙๘	-	-	-	-๐.๔
มากกว่า ๒๐ พรรษา	๓.๖๗	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๕ พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุพรรษา น้อยกว่า ๕ พรรษา มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มากกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุพรรษา ๕ – ๑๐ พรรษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๖ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี
จำแนกตามอายุพรรษา ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

(n = ๑๓๘)

อายุพรรษา	$\bar{X}$	อายุพรรษา			
		น้อยกว่า ๕ พรรษา	๕ – ๑๐ พรรษา	๑๑ – ๑๕ พรรษา	มากกว่า ๒๐ พรรษา
		๔.๐๙	๓.๗๔	๓.๙๑	๓.๘๓
น้อยกว่า ๕ พรรษา	๔.๐๙	-	๐.๓๕*	-๐.๑๗	๐.๐๘
๕ – ๑๐ พรรษา	๓.๗๔	-	-	๐.๑๘	-๐.๐๙
๑๑ – ๑๕ พรรษา	๓.๙๑	-	-	-	-๐.๐๙
มากกว่า ๒๐ พรรษา	๓.๘๓	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๖ พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุพรรษา น้อยกว่า ๕ พรรษา มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มากกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุพรรษา ๕ – ๑๐ พรรษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๗ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี

จำแนกตามอายุพรรษา ด้านภาพรวม

(n = ๑๓๘)

อายุพรรษา	$\bar{X}$	อายุพรรษา			
		น้อยกว่า ๕ พรรษา	๕ – ๑๐ พรรษา	๑๑ – ๑๕ พรรษา	มากกว่า ๒๐ พรรษา
		๔.๑๑	๓.๗๙	๓.๙๖	๓.๙๑
น้อยกว่า ๕ พรรษา	๔.๑๑	-	๐.๓๒*	-๐.๑๗	๐.๐๕
๕ – ๑๐ พรรษา	๓.๗๙	-	-	๐.๑๕	-๐.๒๒
๑๑ – ๑๕ พรรษา	๓.๙๖	-	-	-	-๐.๐๗
มากกว่า ๒๐ พรรษา	๓.๙๑	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๗ พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุพรรษา น้อยกว่า ๕ พรรษา มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ด้านภาพรวม มากกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุพรรษา ๕ – ๑๐ พรรษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

สมมติฐานที่ ๓ พระสงฆ์มีวุฒิการศึกษาสามัญ ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๘ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี

จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ

(n = ๑๓๘)

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์		SS	df	MS	F	Sig.
ด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา	ระหว่างกลุ่ม	๔.๕๑๕	๒	๒.๒๕๗	๑๐.๒๓๕	๐.๐๐๐*
	ภายในกลุ่ม	๒๙.๗๗๒	๑๓๕	๐.๒๒๑		
	รวม	๓๔.๒๘๗	๑๓๗			
ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	ระหว่างกลุ่ม	๒.๒๒๙	๒	๑.๑๑๕	๔.๕๕๐	๐.๐๑๒*
	ภายในกลุ่ม	๓๓.๐๗๖	๑๓๕	๐.๒๔๕		
	รวม	๓๕.๓๐๕	๑๓๗			
ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	ระหว่างกลุ่ม	๒.๒๕๔	๒	๑.๑๒๗	๔.๖๕๒	๐.๐๑๑*
	ภายในกลุ่ม	๓๒.๗๐๑	๑๓๕	๐.๒๔๒		
	รวม	๓๔.๙๕๕	๑๓๗			
ด้านรูปแบบของการสื่อสาร	ระหว่างกลุ่ม	๑.๗๙๖	๒	๐.๘๙๘	๔.๐๘๘	๐.๐๑๙*
	ภายในกลุ่ม	๒๙.๖๖๑	๑๓๕	๐.๒๒๐		
	รวม	๓๑.๔๕๘	๑๓๗			
ภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	๒.๕๒๑	๒	๑.๒๖๐	๘.๑๗๘	๐.๐๐๐*
	ภายในกลุ่ม	๒๐.๘๐๕	๑๓๕	๐.๑๕๔		
	รวม	๒๓.๓๒๖	๑๓๗			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๘ พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญ ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี แตกต่างกัน ในด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านรูปแบบของการสื่อสาร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ดังนั้นจึงได้ทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ในด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านรูปแบบของการสื่อสาร ด้านภาพรวม จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD.) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๙ – ๔.๒๓

ตารางที่ ๔.๑๙ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี
จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ ด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา

(n = ๑๓๘)

วุฒิการศึกษาสามัญ	$\bar{X}$	วุฒิการศึกษาสามัญ		
		ต่ำกว่าปริญญาตรี	ปริญญาตรี	สูงปริญญาตรี
		๔.๑๔	๓.๗๗	๔.๐๒
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๔.๑๔	-	๐.๓๗*	-๐.๒๕
ปริญญาตรี	๓.๗๗	-	-	๐.๑๒
สูงปริญญาตรี	๔.๐๒	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๙ พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญระดับต่ำกว่าปริญญาตรี มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา มากกว่าพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญระดับปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๐ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

(n = ๑๓๘)

วุฒิการศึกษาสามัญ	$\bar{X}$	วุฒิการศึกษาสามัญ		
		ต่ำกว่าปริญญาตรี	ปริญญาตรี	สูงปริญญาตรี
		๔.๐๘	๓.๘๒	๓.๙๐
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๔.๐๘	-	๐.๒๖*	-๐.๐๘
ปริญญาตรี	๓.๘๒	-	-	๐.๑๘
สูงปริญญาตรี	๓.๙๐	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๙ พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญระดับต่ำกว่าปริญญาตรี มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มากกว่าพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญระดับปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๑ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

(n = ๑๓๘)

วุฒิการศึกษาสามัญ	$\bar{X}$	วุฒิการศึกษาสามัญ		
		ต่ำกว่าปริญญาตรี	ปริญญาตรี	สูงปริญญาตรี
		๔.๐๖	๓.๘๐	๓.๙๐
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๔.๐๖	-	๐.๒๖*	-๐.๑๐
ปริญญาตรี	๓.๘๐	-	-	๐.๑๖
สูงปริญญาตรี	๓.๙๐	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๑ พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญระดับต่ำกว่าปริญญาตรี มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มากกว่าพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญระดับปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๒ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ ด้านรูปแบบของการสื่อสาร

(n = ๑๓๘)

วุฒิการศึกษาสามัญ	$\bar{X}$	วุฒิการศึกษาสามัญ		
		ต่ำกว่าปริญญาตรี	ปริญญาตรี	สูงปริญญาตรี
		๔.๑๖	๓.๙๔	๓.๘๓
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๔.๑๖	-	๐.๒๒*	๐.๑๑
ปริญญาตรี	๓.๙๔	-	-	๐.๑๑
สูงปริญญาตรี	๓.๘๓	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๒ พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญระดับต่ำกว่าปริญญาตรี มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ด้านรูปแบบของการสื่อสาร มากกว่าพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญระดับปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๓ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของพระสงฆ์ ที่มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ ด้านภาพรวม

(n = ๑๓๘)

วุฒิการศึกษา สามัญ	$\bar{X}$	วุฒิการศึกษาสามัญ		
		ต่ำกว่าปริญญาตรี	ปริญญาตรี	สูงปริญญาตรี
		๔.๑๑	๓.๘๓	๓.๙๒
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๔.๑๑	-	๐.๒๘*	-๐.๐๙
ปริญญาตรี	๓.๘๓	-	-	๐.๑๙
สูงปริญญาตรี	๓.๙๒	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๓ พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญระดับต่ำกว่าปริญญาตรี มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ด้านภาพรวม มากกว่าพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญระดับปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

สมมติฐานที่ ๔ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรม ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๔ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี

จำแนกตามวุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกธรรม)

(n = ๑๓๘)

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์		SS	df	MS	F	Slg.
ด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา	ระหว่างกลุ่ม	๑.๕๕๔	๓	.๕๒๐	๒.๑๒๘	๐.๑๐๐
	ภายในกลุ่ม	๓๒.๗๒๗	๑๓๔	.๒๔๔		
	รวม	๓๔.๒๘๗	๑๓๗			
ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	ระหว่างกลุ่ม	๑.๔๙๒	๓	.๔๙๗	๑.๙๗๑	๐.๑๒๑
	ภายในกลุ่ม	๓๓.๘๑๔	๑๓๔	.๒๕๒		
	รวม	๓๕.๓๐๕	๑๓๗			
ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	ระหว่างกลุ่ม	๑.๕๖๕	๓	.๕๒๒	๒.๐๙๓	๐.๑๐๔
	ภายในกลุ่ม	๓๓.๓๙๑	๑๓๔	.๒๔๙		
	รวม	๓๔.๙๕๕	๑๓๗			
ด้านรูปแบบของการสื่อสาร	ระหว่างกลุ่ม	.๗๙๐	๓	.๒๖๓	๑.๑๕๐	๐.๓๓๑
	ภายในกลุ่ม	๓๐.๖๖๘	๑๓๔	.๒๒๙		
	รวม	๓๑.๔๕๘	๑๓๗			
ภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	๑.๑๗๔	๓	.๓๙๑	๒.๓๖๗	๐.๐๗๔
	ภายในกลุ่ม	๒๒.๑๕๒	๑๓๔	.๑๖๕		
	รวม	๒๓.๓๒๖	๑๓๗			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๔ พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกธรรม) ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกธรรม) ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ทุกด้านไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๕ พระสงฆ์มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๕ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ ที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี

จำแนกตามวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม

(n = ๑๓๘)

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์		SS	df	MS	F	Slg.
ด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา	ระหว่างกลุ่ม	๐.๒๓๖	๒	๐.๑๑๘	๐.๔๖๘	๐.๖๒๗
	ภายในกลุ่มรวม	๓๔.๐๕๑ ๓๔.๒๘๗	๑๓๕ ๑๓๗	๐.๒๕๒		
ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	ระหว่างกลุ่ม	๐.๗๓๙	๒	๐.๓๗๐	๑.๔๔๓	๐.๒๔๐
	ภายในกลุ่มรวม	๓๔.๕๖๖ ๓๕.๓๐๕	๑๓๕ ๑๓๗	๐.๒๕๖		
ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	ระหว่างกลุ่ม	๐.๖๙๙	๒	๐.๓๕๐	๑.๓๗๗	๐.๒๕๖
	ภายในกลุ่มรวม	๓๔.๒๕๖ ๓๔.๙๕๕	๑๓๕ ๑๓๗	๐.๒๕๔		
ด้านรูปแบบของการสื่อสาร	ระหว่างกลุ่ม	๐.๔๔๗	๒	๐.๒๒๔	๐.๙๗๓	๐.๓๘๐
	ภายในกลุ่มรวม	๓๑.๐๑๐ ๓๑.๔๕๘	๑๓๕ ๑๓๗	๐.๒๓๐		
ภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	๐.๔๙๐	๒	๐.๒๔๕	๑.๔๔๙	๐.๒๓๘
	ภายในกลุ่มรวม	๒๒.๘๓๖ ๒๓.๓๒๖	๑๓๕ ๑๓๗	๐.๑๖๙		

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๕ พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ทุกด้านไม่แตกต่างกัน

ผลการเปรียบเทียบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ใน อำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างตัวแปร ได้แก่ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิกศึกษาทางธรรม วุฒิกศึกษาเปรียญธรรม ตามสมมติฐานที่ ๑-๕ สรุปผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย ดังแสดงในตารางที่ ๔.๒๖

ตารางที่ ๔.๒๖ สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน

(n=๑๓๘)

สมมติฐาน	ตัวแปรต้น	F - test	Sig.	ผลการศึกษา	
				ยอมรับ	ปฏิเสธ
๑.	อายุ	๓.๖๔๘	๐.๐๐๗*	✓	-
๒.	พรรษา	๖.๖๘๒	๐.๐๐๐*	✓	-
๓.	วุฒิการศึกษาสามัญ	๘.๑๗๘	๐.๐๐๐*	✓	-
๔.	วุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกธรรม)	๒.๓๖๗	๐.๐๗๔	-	✓
๕.	วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม	๑.๔๔๙	๐.๒๓๘	-	✓

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๖ สรุปได้ว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้ว พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี แตกต่างกัน ในด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และด้านรูปแบบของการสื่อสาร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

พระสงฆ์ที่มีอายุพรรษา ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้ว พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี แตกต่างกัน ในด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญ ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้ว พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญ ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี แตกต่างกัน ในด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และด้านรูปแบบของการสื่อสาร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกธรรม) ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงปฏิเสธตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้ว พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกธรรม) ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ทุกด้านไม่แตกต่างกัน

พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงปฏิเสธตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้ว พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ทุกด้านไม่แตกต่างกัน

๔.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี

ผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒๗ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี

ด้านที่ ๑. ด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
พระสงฆ์มีภาวะการเป็นผู้นำด้านศาสนพิธีน้อย	ควรจัดการฝึกอบรมให้พระสงฆ์มีภาวะผู้นำด้านศาสนพิธี
ไม่มีความรู้ความเข้าใจที่จะถ่ายทอดหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาแก่ประชาชนได้	ควรจัดอบรมให้พระสงฆ์มีความรู้ความเข้าใจที่จะถ่ายทอดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแก่ประชาชน
พระสงฆ์บางรูปยังไม่มีความพร้อมในการทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา	ทางคณะสงฆ์ควรจัดการฝึกอบรมพระสงฆ์ให้มีความรู้ความสามารถที่จะทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา

ตารางที่ ๔.๒๘ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์
ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี

ด้านที่ ๒. ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
มีการจัดกิจกรรมเพื่อบรรยายธรรมน้อยเกินไป	ควรส่งเสริมการจัดกิจกรรมเพื่อบรรยายธรรมเพิ่มให้มากขึ้น
การจัดปฏิบัติธรรมมีการประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึง	ในการจัดปฏิบัติธรรม ควรจัดให้มีการประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึง
มีการแสดงบทบาทสมมติในการเผยแผ่ธรรมน้อยมาก	ควรจัดโครงการอบรมให้พระได้มีโอกาสแสดงบทบาทสมมติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ตารางที่ ๔.๒๙ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์
ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี

ด้านที่ ๓. ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
ไม่มีการสร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลายเป็นกันเองในการเผยแผ่ธรรม	ควรสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเองให้มากในการเผยแผ่ธรรม
ไม่มีการใช้ท่าทางประกอบการบรรยายเพื่อทำให้ผู้ฟังความเข้าใจธรรมมากขึ้น	ควรใช้ท่าทางประกอบการบรรยายธรรมให้มากขึ้น
ไม่มีการใช้อุปกรณ์หรือสื่อในการเรียนรู้ประกอบในการเผยแผ่	ควรให้มีการใช้อุปกรณ์หรือสื่อในการบรรยายธรรมประกอบในการเผยแผ่ให้มากขึ้น

ตารางที่ ๔.๓๐ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์
ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี

ด้านที่ ๔. ด้านรูปแบบของการสื่อสาร

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
ในการบรรยายธรรมไม่มีการใช้ภาษาที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจ	ควรใช้ภาษาที่ง่ายต่อการฟังที่ทำให้เข้าใจธรรมะได้ง่ายขึ้น
ไม่มีการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ อาทิ คู่มือ แผ่นพับ แผ่นซีดี	ควรจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ อาทิ หนังสือ คู่มือ แผ่นพับ แผ่นซีดีแจกให้กับผู้มาฟังธรรม
การใช้คำพูดที่ไม่สุภาพในการทักทายกัน	ควรการใช้ภาษาที่สุภาพอ่อนน้อมต่อผู้มารับฟังการบรรยายธรรม

๔.๕ ผลการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ข้อมูลสำคัญที่ได้จากการสัมภาษณ์ ความคิดเห็นเกี่ยวกับ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของ พระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ทั้ง ๔ ด้าน ดังนี้ ๑. ด้านจริยวัตรผู้เผยแพร่พระพุทธศาสนา ๒. ด้านรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ๓. ด้านเทคนิคการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ๔. ด้านรูปแบบ ของการสื่อสาร ดังต่อไปนี้

ด้านที่ ๑ จริยวัตรผู้เผยแพร่พระพุทธศาสนา

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแสดงความคิดเห็นว่าการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเป็น เรื่องที่ดีมาก สำหรับผู้ที่เผยแพร่พระพุทธศาสนา^๑ ต้องเป็นพระที่มีความจริงใจและเต็มใจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและที่สำคัญต้องเป็นพระที่เรียบง่ายมีสมณสาธูปที่น่าเลื่อมใส^๒ เห็นว่าทำหน้าที่ได้ดีแล้วและมีความตั้งใจปฏิบัติได้ดีแล้ว ไม่มีปัญหาอะไรและสมควรที่จะทำต่อไป^๓ มีจริยวัตรและวัตรที่เรียบง่ายน่าเคารพเลื่อมใสทุกรูป^๔ พระสงฆ์ส่วนใหญ่ประพฤติปฏิบัติตนเป็นที่น่าเคารพนับถือทั้งในเรื่องการแต่งกาย กิริยา วาจา เหมาะสมเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชนทั่วไป^๕ ออกบิณฑบาต เทศนาสั่งสอนประชาชนในหมู่บ้าน ให้ปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา เชิญชวนพุทธศาสนิกชน รักษาศีล ๕ ศีล ๘ บุรณวัตถุ และปูชนียสถานในวัด และอนุเคราะห์แก่กุลผู้ศรัทธา^๖

ด้านที่ ๒ รูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแสดงความคิดเห็นว่าในรูปแบบการเผยแพร่จะทำให้ สาธุชนเข้าใจในพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าและนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันเพื่อความผาสุกต่อไป^๗ ดีพอใช้ได้เรื่องสื่อสารก็พัฒนาขึ้นโดยลำดับเข้าถึงประชาชนแบบเยาวชนได้ง่ายเป็นครูสอน ศีลธรรมด้วย^๘ ดีแล้วทุกวัดก็ทำหน้าที่ของแต่ละวัดอยู่แล้วและผู้มาเผยแผ่ในการนี้ก็ดีมากและเป็นไป ด้วยดี^๙ รูปแบบของการเผยแพร่เป็นการเข้าถึงเด็กและเยาวชนมีพระนักเผยแผ่และครูพระเข้าทำการ สอนวิชาพระพุทธศาสนาและจริยธรรมทุกโรงเรียนในเขตอำเภอ^{๑๐} รูปแบบในการเผยแผ่มีลักษณะของ

^๑ สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธิธรรมประสาธน์, เจ้าคณะตำบลโคกใหญ่ จังหวัดสระบุรี, ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

^๒ สัมภาษณ์ พระครูสังวรสิริธรรม, เจ้าคณะตำบลบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี, ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^๓ สัมภาษณ์ พระครูอุปถัมภ์ปิยกิจ, เจ้าคณะตำบลหนองบัว จังหวัดสระบุรี, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^๔ สัมภาษณ์ พระครูศุภธรรมคุณ, เจ้าคณะอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี, ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^๕ สัมภาษณ์ ดร.กุสุมาวดี ศิริ, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหมอ “พัฒนานุกูล”, จังหวัดสระบุรี, ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^๖ สัมภาษณ์ คุณคณิง รอบวงษ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดหนองคล้า จังหวัดสระบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^๗ สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธิธรรมประสาธน์, เจ้าคณะตำบลโคกใหญ่ จังหวัดสระบุรี, ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

^๘ สัมภาษณ์ พระครูสังวรสิริธรรม, เจ้าคณะตำบลบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี, ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^๙ สัมภาษณ์ พระครูอุปถัมภ์ปิยกิจ, เจ้าคณะตำบลหนองบัว จังหวัดสระบุรี, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๑๐} สัมภาษณ์ พระครูศุภธรรมคุณ, เจ้าคณะอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี, ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

การบรรยายธรรม จัดค่าคุณธรรม จริยธรรมให้เด็กนักเรียนมีการจัดสอนศีลธรรมในโรงเรียน เชิญชวนให้ญาตินักเรียนร่วมสวดมนต์ เช่นสวดธัมมจักรกัปปวัตตนสูตร^{๑๑} จัดกิจกรรมโครงการธรรมสัญจร จัดวัดเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม เพื่อบรมเยาวชนและประชาชนในวัดและในโรงเรียน การเทศนาธรรมในงานพิธีต่างๆ^{๑๒}

ด้านที่ ๓ เทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแสดงความคิดเห็นว่าการใช้เทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะทำให้สาธุชนเข้าใจในหลักธรรมคำสอนแจ้งชัดยิ่งขึ้น^{๑๓} ก็เช่นกันมีการอบรมด้านเทคนิคมาโดยตลอดเพราะมีการสอนธรรมและศีลธรรมมีการประเมินทุกปี^{๑๔} เมื่อมีเทคนิคการเผยแผ่ยิ่งทำให้การทำงานนั้นดีขึ้นมาก สมควรที่จะทำเทคนิคมาใช้ในการนี้ให้มากจะเป็นประโยชน์มากขึ้น^{๑๕} เป็นไปตามหลักของการสอนการเผยแผ่โดยทั่วไป^{๑๖} พระสงฆ์ใช้วิธีการที่หลากหลายในการเผยแผ่โดยเฉพาะพระสงฆ์ที่จัดค่ายให้เด็กมีการใช้พาเวอร์พอยต์บรรยายฉายสลับกับวิดีโอ เป็นกรณีตัวอย่างใช้เกมส์กิจกรรมที่สอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม รวมทั้งให้เด็กได้ปฏิบัติจริง^{๑๗} มีการใช้สื่อออนไลน์ ในการเผยแผ่ศาสนา เข้าถึงได้ง่าย รวดเร็ว^{๑๘}

ด้านที่ ๔ รูปแบบของการสื่อสาร

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแสดงความคิดเห็นว่าการใช้สื่อสารเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะทำให้สาธุชนเข้าใจและเข้าถึงหลักธรรมไวขึ้น^{๑๙} การสื่อสารนั้นมีการพัฒนาไปโดยลำดับจากง่ายไปหายากทำให้เยาวชนและพระสงฆ์เข้าใจดีพอสมควร^{๒๐} เห็นด้วยกับการใช้สื่อสารเพราะจะทำให้การเผยแผ่นั้นมากขึ้น สมควรที่จะทำเทคนิคมาใช้ในการนี้ให้มากจะเป็นประโยชน์มากขึ้น^{๒๑} ส่วนมากจะใช้การเผยแผ่การสอนไปตามตำรา^{๒๒} มีการใช้ระบบเทคโนโลยีเข้ามาช่วยใช้สื่อจากอินเทอร์เน็ต เช่น You tube สร้าง

^{๑๑} สัมภาษณ์ ดร.กุสุมาวดี ศิริ, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหมอ “พัฒนานุกูล”, จังหวัดสระบุรี, ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๑๒} สัมภาษณ์ คุณคณิง รอบวงษ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดหนองคล้า จังหวัดสระบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๓} สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธิธรรมประสาธน์, เจ้าคณะตำบลโคกใหญ่ จังหวัดสระบุรี, ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระครูสังวรสิริธรรม, เจ้าคณะตำบลบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี, ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระครูอุบลรัตน์ปิยกิจ, เจ้าคณะตำบลหนองบัว จังหวัดสระบุรี, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระครูศุภธรรมคุณ, เจ้าคณะอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี, ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๑๗} สัมภาษณ์ ดร.กุสุมาวดี ศิริ, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหมอ “พัฒนานุกูล” จังหวัดสระบุรี, ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๑๘} สัมภาษณ์ คุณคณิง รอบวงษ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดหนองคล้า จังหวัดสระบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๙} สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธิธรรมประสาธน์, เจ้าคณะตำบลโคกใหญ่ จังหวัดสระบุรี ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระครูสังวรสิริธรรม, เจ้าคณะตำบลบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี, ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

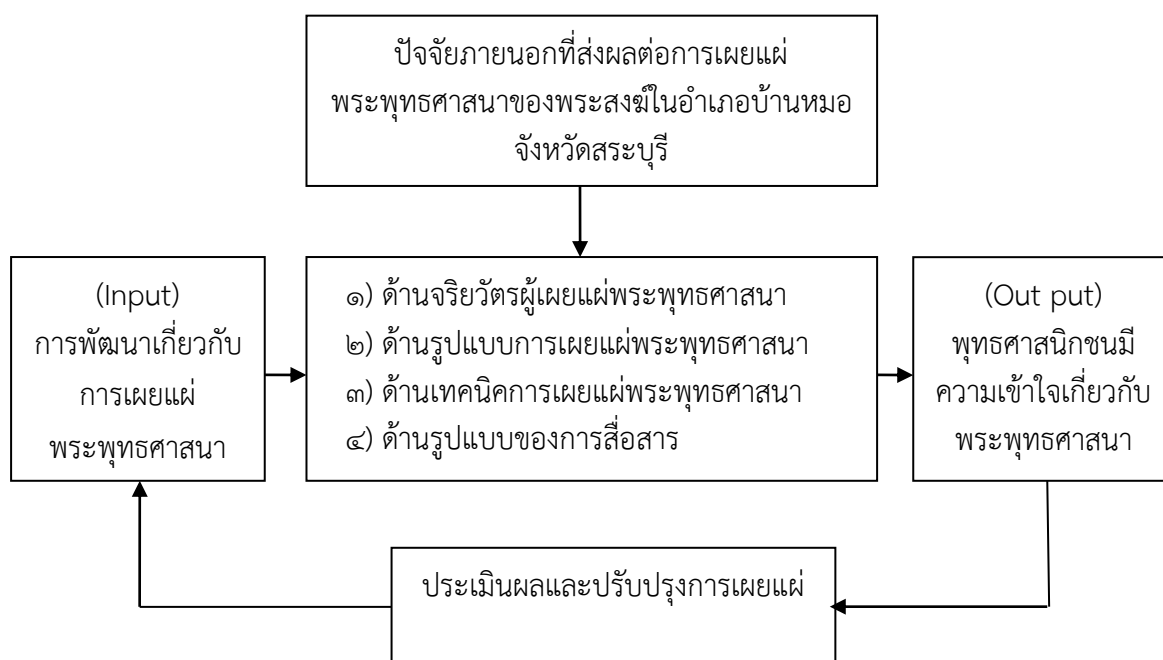
^{๒๑} สัมภาษณ์ พระครูอุบลรัตน์ปิยกิจ, เจ้าคณะตำบลหนองบัว จังหวัดสระบุรี, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระครูศุภธรรมคุณ, เจ้าคณะอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี, ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

ความน่าสนใจ ทำให้เด็กรุ่นใหม่สนใจและเรียนรู้พระพุทธศาสนามากขึ้น^{๒๓} เป็นประโยชน์ มีสื่อสังคมออนไลน์ ช่องทางเข้าถึงได้ง่าย รวดเร็วเหมาะสมมีสาระและเกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้^{๒๔}

๔.๖ สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี” ทำให้ผู้วิจัยค้นพบองค์ความรู้จากการวิจัย ดังแผนภาพที่ ๔.๑ ดังนี้



แผนภาพที่ ๔.๑ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

ที่มา : จากการสังเคราะห์ของผู้วิจัย

จากแผนภูมิที่ ๔.๑ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย เรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี” จากงานวิจัยมีปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ อายุพรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษานักธรรม วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม มีองค์ประกอบที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ที่ทำการเผยแผ่ ซึ่ง ทำการเผยแผ่ใน ๔ ด้าน ได้แก่ ๑. ด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ๒. ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๓. ด้านเทคนิคการเผยแผ่

^{๒๓} สัมภาษณ์ ดร.กฤษมาวดี ศิริ, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหมอ “พัฒนานุกูล” จังหวัดสระบุรี, ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๒๔} สัมภาษณ์ คุณคณิง รอบวงษ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดหนองคล้า จังหวัดสระบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๖๑.

พระพุทธศาสนา ๔. ด้านรูปแบบของการสื่อสาร ซึ่งพระสงฆ์ทุกระดับในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี มีบทบาทหน้าที่ในด้านการเผยแผ่ ในอำเภอบ้านหมอ การเผยแผ่จะมีประสิทธิภาพได้คือ

ด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ประพฤติตนอยู่ในศีลาจวัตร สำนวณระวั่งกิริยา-วาจา เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจสามารถถ่ายทอดหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาแก่ประชาชนได้ เป็นผู้นำด้านศาสนพิธีแก่ประชาชน เป็นผู้ที่สามารถให้คำปรึกษาและแนะนำเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาได้ เป็นผู้มีความพร้อมในการทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นผู้มีความรู้และเชี่ยวชาญการใช้ภาษาบาลี

ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีการจัดบรรยายธรรมะ มีการจัดปฏิบัติธรรม มีการแสดงบทบาทสมมติในการเผยแผ่ธรรม มีการจัดบรรพชา/อุปสมบทหมู่ มีกิจกรรมนันทนาการประกอบการเผยแผ่ มีการจัดทัศนศึกษา/ดูงานตามสถานที่สำคัญ

ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีการสร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลายเป็นกันเองในการเผยแผ่ธรรม มีการตั้งคำถามโต้ตอบกับผู้ฟัง มีการพูดโน้มน้าวจิตใจให้อยู่ในอาการที่สงบ มีการใช้อุปกรณ์หรือสื่อการเรียนรู้ประกอบในการเผยแผ่ มีการใช้ท่าทางประกอบการบรรยายเพื่อสร้างความเข้าใจให้กับผู้ฟังมากขึ้น มีเกมส์หรือกิจกรรมประกอบการบรรยาย

ด้านรูปแบบของการสื่อสาร มีการใช้ภาษาที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจ มีการใช้ภาษาที่สุภาพชัดเจน มีการบรรยายธรรมโดยใช้เสียงตามสายภายในชุมชน มีการจัดทำป้ายประกาศและเอกสารประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับรายการธรรมะ มีการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ อาทิ คู่มือ แผ่นพับแผ่นซีดี มีการจัดแสดงนิทรรศการในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอจังหวัดสระบุรี” มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย (๑) เพื่อศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี (๒) เพื่อเปรียบเทียบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล (๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ดำเนินการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับประชากรกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี จำนวน ๑๓๘ รูป วิเคราะห์ข้อมูล โดยหาค่าความถี่ และร้อยละของข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม หาค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ของข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และ ด้านรูปแบบของการสื่อสาร ใช้ค่า One-Way Anova (F- Test) เพื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากการสำรวจกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน ๑๓๘ รูป พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามมีอายุอยู่ในช่วง มากกว่า ๔๐ ปี จำนวน ๖๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๐๐ มีพรรษาน้อยกว่า ๕ พรรษา จำนวน ๖๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๖๐ มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรี จำนวน ๗๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๗๐ ไม่มีวุฒิการศึกษานักธรรม จำนวน ๔๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๘๐ และไม่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม จำนวน ๑๒๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๙๒.๘๐

๕.๑.๒ ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี

จากการสำรวจกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถาม ๒๐๙ รูป พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับดังนี้ คือ ด้านรูปแบบของการสื่อสาร ด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตามลำดับ

๕.๑.๓ ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

๑) พระสงฆ์ที่มีอายุ ที่ต่างกัน มีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม ของพระสงฆ์ แตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามข้อสมมติฐานที่ได้ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้ว พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ที่ต่างกัน มีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี แตกต่างกัน ในด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และด้านรูปแบบของการสื่อสาร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๒) พระสงฆ์ที่มีพรรษา ที่ต่างกัน มีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม ของพระสงฆ์ แตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามข้อสมมติฐานที่ได้ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้ว พบว่า พระสงฆ์ที่มีพรรษา ที่ต่างกัน มีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี แตกต่างกัน ในด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๓) พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรี (แผนกสามัญศึกษา) ที่ต่างกัน มีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม ของพระสงฆ์ แตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามข้อสมมติฐานที่ได้ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้ว พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรี (แผนกสามัญศึกษา) ที่ต่างกัน มีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี แตกต่างกัน ในด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และด้านรูปแบบของการสื่อสาร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๔) พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรี (แผนกนักธรรม) ที่ต่างกัน มีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม ของพระสงฆ์ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธข้อสมมติฐานที่ได้ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้ว พบว่า ทุกด้านไม่แตกต่างกัน

๕) พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรี (แผนกบาลี) ที่ต่างกัน มีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม ของพระสงฆ์ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธข้อสมมติฐานที่ได้ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้ว พบว่า ทุกด้านไม่แตกต่างกัน

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาคนควาข้อมูลเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี โดยมีกลุ่มตัวอย่างคือ พระสงฆ์ที่สังกัดอยู่ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี จำนวน ๑๓๘ รูป มีความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในด้านต่าง ๆ คือ ด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และด้านรูปแบบของการสื่อสาร ผลการศึกษานำสู่การอภิปรายผล ดังนี้

ด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ซึ่งไม่สอดคล้องกับ พระธนดล นาคสุวณโณ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดบุรีรัมย์” จากผลการวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการ คณะสงฆ์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยรวม ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๗ เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อยู่ในระดับน้อย ในเรื่องการจัดตั้งห้องสมุดภายในวัดเพื่อการศึกษาธรรมบาลีแก่พระสงฆ์และประชาชนการจัดให้มีการบรรยายทางธรรมทางวิทยุกระจายเสียง และการจัดให้มีการพิมพ์หนังสือธรรมะหรือการเทศน์ออกเผยแผร์เป็นธรรมทาน สำหรับเรื่องอื่น ๆ มีบทบาทอยู่ในระดับมาก^๑

ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับ พระมหาสัณญา ปญญาวิจิตโต^๒ ได้วิจัยเรื่อง การศึกษารูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมของพระครูพิศาลธรรมโกศล (สุพจน์กัญจนโก, “หลวงตาแพร่เชื้อไม”) พบว่า การศึกษารูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมของพระครูพิศาลธรรมโกศล ทั้ง ๓ ประเภทคือ ๑. การเทศนา (เทศน์มหาชาติและเทศน์ธรรมวัตร) ๒. การปาฐกถา – บรรยายธรรม อภิปรายสนทนา และไต่ถามที่ ๓. เขียนหนังสือ บทความวรรณกรรมเรื่องสั้นต่าง ๆ ซึ่งรูปแบบดังกล่าวมีวิธีการนำเสนอ ๔ วิธีคือ ๑. การนำเสนอโดยตรง ๒. การนำเสนอโดยเปรียบเทียบ ๓. การนำเสนอโดยการไขเชื่อมโยง ๔. การนำเสนอโดยการไขตัวอย่าง และจากการศึกษาแนวทางการใช้สำนวนภาษาของทาน ซึ่งปรากฏอยู่ในรูปแบบดังกล่าวมานั้น ผู้วิจัยพบว่ามีลักษณะเด่น ๓ ประการ คือ ๑. การใช้ถ้อยคำ มีการใช้คำง่ายและการใช้คำเชิงสัพยอก ๒. การใช้ภาพพจน์มีการใช้ภาพพจน์อุปมา ภาพพจน์บุคลาธิษฐานและภาพพจน์การเปรียบเปรยธรรมชาติ ๓. การใช้สำนวนพุทธศาสนสุภาษิต สุภาษิต คำพังเพยคำคม คำกลอน และแหลมาประกอบ

ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับ

^๑ พระธนดล นาคสุวณโณ, “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐๐.

^๒ พระมหาสัณญา ปญญาวิจิตโต, การศึกษารูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมของพระครูพิศาลธรรมโกศล, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗).

มาก ซึ่งสอดคล้องกับ พระวุฒิกถา วุฑฒิกถา^๓ ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาเทคนิคและวิธีการ เผยแผ่พุทธธรรมของพระราชาวรมณี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)” สรุปผลการวิจัยว่าเนื้อหาของพระราชาวรมณีมีจุดเด่นคือ มีเนื้อหาเรื่องการบรรยายธรรมเป็นลำดับขั้น เป็นขั้นตอน แต่ละประเด็นจะมีความรู้ใหม่ ให้ขบคิดอยู่เสมอโดยใช้ภาษาธรรมสมัย ฟังเข้าใจง่าย อธิบายพุทธธรรมได้ลึกซึ้ง ชัดเจน โดยสามารถสรุปประเภทเนื้อหาของพุทธธรรมที่ท่านนำเสนอได้ ๔ ประเภท คือเนื้อหาประเภทพัฒนาจิตใจเพื่อชีวิตที่ดีงาม เนื้อหาประเภทบูรณาการและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เนื้อหาประเภทพระธรรมเทศนาและเนื้อหาประเภทวิชาการ

ด้านรูปแบบของการสื่อสาร พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมือ จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับ ประเสริฐ ชัยพิกุลสิทธิ์^๔ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “กระบวนการมีส่วนร่วมของชาวเขาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในหมู่บ้านห้วยปง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่” จากผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมที่จะทำให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในหมู่บ้านห้วยปง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ การใช้สื่อเสียงตามสาย การสร้างและฝึกแกนนำชาวพุทธ การจัดงานในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญของชาติและวันสำคัญตามประเพณีของชนเผ่า การสอนศีลธรรมในโรงเรียน การปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและการจัดงานแสดงตนเป็นพุทธมามกะ กิจกรรมเหล่านี้ พระธรรมจาริกที่ปฏิบัติงานประจำอยู่ในหมู่บ้านชาวเขา จำเป็นต้องดำเนินการ เพื่อให้ชาวเขามีความรู้ ความเข้าใจ และมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงสำหรับกิจกรรมที่ดำเนินงานในหมู่บ้านห้วยปง และสอดคล้องกับ พระพงศ์ศักดิ์ อภิขุโว^๕ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทสื่อจิตรกรรมฝาผนังในการเผยแผ่พุทธธรรมในพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณี พระอุโบสถวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม” จากผลการวิจัยพบว่า การเผยแผ่พุทธธรรมในพระพุทธศาสนา อาจจะเผยแผ่ได้หลายวิธี หลายรูปแบบ แต่ยังมีอีกวิธีหนึ่งที่มีความสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ จนถึงสมัยปัจจุบันหรือสมัยรัตนโกสินทร์ คือ การเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังตามถ้ำพระอุโบสถ และพระวิหารตามวัดต่าง ๆ ในประเทศไทย ซึ่งจัดได้ว่าเป็นการเผยแผ่ด้วยการใช้ภาพสื่อจิตรกรรมฝาผนังช่วยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยอดีต โดยที่ผู้วาดหรือจิตรกรนั้นจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในด้านสุนทรียศาสตร์ มีความเป็นศิลปิน การรู้จักใช้สื่อที่นำมาวาดภาพเพื่อจะสื่อภาพนั้นออกมาเป็น

^๓ พระวุฒิกถา วุฑฒิกถา (พรมพิมพ), “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชาวรมณี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๔๓).

^๔ ประเสริฐ ชัยพิกุลสิทธิ์, “กระบวนการมีส่วนร่วมของชาวเขาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในหมู่บ้านห้วยปง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๔๘.

^๕ พระพงศ์ศักดิ์ อภิขุโว, “ศึกษาบทบาทสื่อจิตรกรรมฝาผนังในการเผยแผ่พุทธธรรมในพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณี พระอุโบสถวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑๓๕.

ลวดลายต่าง ๆ ให้มีความหมายเมื่อผู้พบเห็นแล้วสามารถเข้าใจได้ในทันทีนอกจากนี้แล้วผู้วาดหรือจิตรกรจำต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่จะสื่อออกมาไม่ว่าความรู้ด้านศิลปะ ความรู้ด้านศาสนาที่ตนศึกษาจนตนเองเข้าใจอย่างถ่องแท้แล้ว และต้องเข้าใจบุคคลที่จะมาชมว่าเขาเหล่านั้นเป็นใครมาจากไหน เพราะสมัยก่อนนั้น การศึกษานั้นยังไม่แพร่หลายเหมือนปัจจุบันคนที่เรียนหนังสือได้นั้นมีจำเพาะพวกเกิดในตระกูลอันมีจะกิน ส่วนชาวบ้านธรรมดาสามัญคนยากที่จะได้เรียนหนังสือก็ได้อาศัยการวาดภาพของจิตรกรได้ศึกษาความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในสมัยนั้น

๒. ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

พระสงฆ์ที่มีอายุ ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **พระมงคล จิตมงคล**^๖ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อขวัญกำลังใจของพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” จากผลการวิจัยพบว่า การเปรียบเทียบขวัญกำลังใจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจำแนกตามปัจจัยทางชีวสังคม ได้แก่ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษานักธรรม วุฒิการศึกษาบาลี และประสบการณ์ในการเผยแผ่ ของพระสอนศีลธรรมผู้ตอบแบบสอบถาม ไม่พบความแตกต่างตามนัยสำคัญทางสถิติที่ได้กำหนดไว้ จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

พระสงฆ์ที่มีพรรษา ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมแตกต่างกัน เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรปณฺโญ**^๗ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี” จากผลการวิจัยพบว่า ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระสังฆาธิการมีบทบาทโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดมีบทบาทอยู่ในระดับมากทุกเรื่อง ยกเว้นการจัดตั้งห้องสมุดภายในวัด เพื่อประโยชน์ในการศึกษาธรรมบาลีแก่พระสงฆ์และประชาชนมีบทบาทอยู่ในระดับปานกลาง และสอดคล้องกับ

พระมหาบุญเลิศ ธมฺมทสฺสี^๘ ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชาวิทยาคม (หลวงพ่อกุณ ปริสุทฺโธ)” พบว่า วิธีการเผยแผ่พุทธธรรมในปัจจุบัน ของหลวงพ่อกุณ ปริสุทฺโธ หลักธรรมคำสอนทางพุทธธรรมที่ท่านใช้ในการเผยแผ่หรือประกาศและวิธีการเผยแผ่ที่ทำให้บ่อยที่สุดคือการสนทนาธรรมและการตอบคำถาม ถือว่าเป็นวิธีการที่ท่านใช้สื่อถึง ผู้ฟังง่ายที่สุดไม่ต้องมี

^๖ พระมงคล จิตมงคล, “ปัจจัยที่มีผลต่อขวัญกำลังใจของพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ศึกษาเฉพาะกรณีพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๒๒.

^๗ พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรปณฺโญ, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๙๘.

^๘ พระมหาบุญเลิศ ธมฺมทสฺสี, “ศึกษาวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชาวิทยาคม”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

พิธีต้องมากมาย ตลอดถึงการใช้บุคลิกลักษณะคือทำนั้ง การพูดภาษาพื้นบ้านและการสร้างอารมณ์ขึ้นให้แก่ผู้ฟังอยู่เสมอ ความสัมฤทธิ์ผลในการเผยแผ่ที่มีคนทุกชนชั้นตั้งแต่กษัตริย์คนรวย คนจนต่างพากันเข้าไปกราบนมัสการ และทัศนคติของคนเหล่านั้นที่มีต่อหลวงพ่อกุณ

พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญ ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **พระวุฒิกมล วุฑฒิกมล**^๙ ได้วิจัยเรื่อง “เทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชวรมุนี(ประยูร ธมมจิตโต)” จากการศึกษาพบว่า เนื้อหาพุทธธรรมของพระราชวรมุนีมีจุดเด่นคือ มีเนื้อเรื่องบรรยายธรรมเป็นลำดับขั้น เป็นขั้นตอน แต่ละประเด็นจะมีความรู้ใหม่ ๆ ให้ขบคิดอยู่เสมอ โดยใช้ภาษาร่วมสมัย ฟังเข้าใจง่าย อธิบายพุทธธรรมได้ลุ่มลึก ชัดเจน โดยสามารถสรุปประเภทเนื้อหาของพุทธธรรมที่ท่านนำเสนอได้ ๔ ประเภท ดังนี้ คือ ๑. เนื้อหาประเภทพัฒนาจิตใจเพื่อชีวิตที่ดีงาม ๒. เนื้อหาประเภทบูรณาการและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ๓. เนื้อหาประเภทพระธรรมเทศนา ๔. เนื้อหาประเภทวิชาการ จากการศึกษาวิจัยหนังสือและผลงานของพระราชวรมุนีจำนวน ๔๒ เรื่อง พบว่า พระราชวรมุนี (ประยูร ธมมจิตโต) มีเทคนิคและวิธีการเผยแผ่หรือนำเสนอพุทธธรรมที่เด่นชัด ๖ วิธี คือ ๑. การนำเสนอโดยการยกอุทาหรณ์และการเล่านิทานประกอบ ๒. นำเสนอโดยวิธีการยกอุปมาเปรียบเทียบ ๓. นำเสนอโดยวิธีการยกพุทธศาสนสุภาษิต สุภาษิตปรัชญา คำคม โคลง บทประพันธ์และบทกลอน เป็นต้น ๔. นำเสนอโดยวิธีการพูดเชื่อมโยงเรื่องราวหรือเหตุการณ์สถานการณ์ต่าง ๆ ๕. นำเสนอโดยวิธีการยกบุคคลตัวอย่างประกอบการบรรยาย ๖. นำเสนอโดยวิธีการแทรกด้วยเรื่องที่ทำให้เกิดอารมณ์ขัน

พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษานักธรรม ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **พระธนดล นาคสุวณโณ**^{๑๐} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดบุรีรัมย์” จากผลการวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยรวม ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๗ เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อยู่ในระดับน้อย ในเรื่อง การจัดตั้งห้องสมุดภายในวัดเพื่อการศึกษาธรรมบาลีแก่พระสงฆ์และประชาชน การจัดให้มีการบรรยายทางธรรมทางวิทยุกระจายเสียง และการจัดให้มีการพิมพ์หนังสือธรรมะหรือการเทศน์ออกเผยแผร์เป็นธรรมทาน สำหรับเรื่องอื่น ๆ มีบทบาทอยู่ในระดับมาก

พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่

^๙ พระมหาวุฒิกมล วุฑฒิกมล, “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชวรมุนี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓).

^{๑๐} พระธนดล นาคสุวณโณ, “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐๐.

เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พระมหาสังเวียร ปญฺญารโ^{๑๑} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษา พระครูสุภาจารย์วัฒน์” จากผลการวิจัยพบว่า ด้านการปรับตัวและการปรับบทบาท หากพระสงฆ์ยังสามารถปรับและนำหลักธรรมะวิธีการสอนที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชน พระสงฆ์จะได้รับความเคารพนับถือและความศรัทธาจากประชาชน การนำหลักธรรมความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาพัฒนาาร่วมกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจไม่เป็นเพียงเกิดผลต่อชุมชนด้านศีลธรรมเท่านั้น ยังทำให้เกิดการรวมกลุ่มและรู้สึกในความสัมพันธ์กันที่จะดำเนินกิจกรรมต่อกลุ่ม ทำให้ชุมชนเกิดการพึ่งตนเอง โดยพระสงฆ์ได้ปรับบทบาทในการเข้าถึง เข้าไปรับรู้ปัญหาของชุมชน เช่น ปัญหาความยากจน โดยได้หยิบยกเอาปัญหาเหล่านี้มาเป็นสื่อกระตุ้นส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ชุมชนโดยอาศัยหลักพระพุทธศาสนาจากการเรียนรู้ชุมชนมาใช้เพื่อแก้ปัญหาชุมชนได้อย่างลงตัวโดยการปลูกฝังหลักคุณธรรม

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. มหาเถรสมาคมควรให้การสนับสนุนพระสงฆ์ผู้มีบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้ได้รับตำแหน่งทางคณะสงฆ์

๒. สำนักงานพระพุทธศาสนาควรสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แก่พระสงฆ์ที่มีบทบาทในการพัฒนา

๓. รัฐบาลควรให้ความสำคัญ และถือเป็นนโยบายหลักในเรื่องการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์

๔. ภาครัฐบาลควรสนับสนุนอุปกรณ์ สื่อต่างๆ และโสตทัศน เพื่อให้เกิดการพัฒนาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับนำไปปฏิบัติ

๑. ผลวิจัยสามารถนำไปพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี

๒. หน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ควรนำผลวิจัยนี้ไปพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับองค์กรที่ตนเองรับผิดชอบ

๓. ควรทำเป็นคู่มือในการพัฒนาและการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรมีการศึกษาบทบาทการพัฒนาและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดอื่นๆ เพื่อให้ทราบข้อมูลที่ครอบคลุมและใกล้เคียงมากขึ้น

^{๑๑} พระมหาสังเวียร ปญฺญารโ, “บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษา พระครูสุภาจารย์วัฒน์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๙๒.

๒. ควรมีการศึกษาทบทวนการพัฒนาและการเผยแผ่ศีลธรรมในระดับวัยรุ่น หรือ วัยทำงาน เพื่อศึกษาความแตกต่าง และนำไปสู่การพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มี ประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๓. ควรมีการนำผลการศึกษาที่ได้ไปประยุกต์ใช้กับโรงเรียน หรือหน่วยงานที่สังกัดให้เกิด ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์

๔. ควรมีการศึกษาตัวแปรอื่นๆ ที่อาจส่งผลต่อความสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระสงฆ์ต่อประชาชน เพื่อให้ได้แนวความคิดที่หลากหลายครอบคลุมความเป็นจริงมากยิ่งขึ้น

๕. ควรศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เพื่อให้ ได้ข้อมูลที่มีมุมมองของผู้ปฏิบัติที่หลากหลาย โดยครอบคลุมประเด็นสภาพการดำเนินงาน สภาพ ปัญหาอุปสรรค ผลการดำเนินงาน ปัจจัยที่เอื้อ จุดแข็ง จุดอ่อน ของการพัฒนาการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ต่อประชาชน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา. คู่มือพระสังฆาธิการ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๔.

จำนงค์ ทองประเสริฐ. ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในเอเชียอาคเนย์. กรุงเทพมหานคร: อภิธรรมมูลนิธิมหาธาตุวิทยาลัย, ๒๕๑๔.

จำนงค์ อติวิฒนสิทธิ์. สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘.

จิตยา สุวรรณขภู. สังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๗.

บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ. ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

ประกอบ กรรณสูตร. สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: ด้านสุขภาพการพิมพ์, ๒๕๔๒.

ประสาร ทองภักดี. ศีลศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๔๒.

ปวย อึ้งภากรณ์. ศาสนธรรมกับการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทมส์คิมทอง, ๒๕๔๐.

พระเทพโสภณ ประยูร ธมฺมจิตโต. ทิศทางการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

_____. พระธรรมทูตสายต่างประเทศ รุ่นที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระเมธีธรรมาภรณ์ ประยูร ธมฺมจิตโต. พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙.

พระไพศาล วิสาโล. พุทธธรรมกับการพัฒนาสังคม. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิไทมส์คิมทอง, ๒๕๔๓.

พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตโต. การพัฒนาที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓.

_____. คนไทยกับเทคโนโลยี. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๐.

_____. ไอ ที ภายใต้วัฒนธรรมแห่งปัญญา ศาสนากับยุคโลกาภิวัตน์. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙.

_____. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตฺโต. พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- _____. **พุทธวิธีในการสอน**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สวย, ๒๕๔๖.
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. **วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. **หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร: ไทยอนุเคราะห์ไทย, ๒๕๔๖.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.
- วนิช สุธาวรัตน์. **ความคิดและความคิดสร้างสรรค์**. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น. ๒๕๔๗. หน้า
- วศิน อินทสระ และไชย ณ พล. **พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์และกลยุทธ์การประกาศธรรมสู่โลกกว้าง**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันธรรมาธิปไตย, ๒๕๓๘.
- สนธยา พลศรี. **กระบวนการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช. ๒๕๔๕. หน้า ๕-๖.
- สมบูรณ์ สุขสำราญ. **การพัฒนาชนบทตามแนววิถีพุทธ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวยจำกัด, ๒๕๔๐.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. **สังคมไทย : แนวทางวิจัยและการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์, ๒๕๔๕.
- สุจริต เพียรชอบ. “ธรรมะช่วยปกป้องครู”. ใน **ความรู้คู่คุณธรรม**. รวบรวมโดย ไพฑูรย์ สินลารัตน์ และประนอม รอดคำดี. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔.
- สุนน อมรวิวัฒน์. **สมบัติของการศึกษาไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- สุวรรีย์ ศิริโกคาภิรมย์. **การวิจัยทางการศึกษา**. ลพบุรี: ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๖.
- โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์. **การพัฒนาประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๒.
- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. **ตำนานพระพุทธเจดีย์เล่ม ๑**. กรุงเทพมหานคร: องค์การค้าคุรุสภา-ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์, ๒๕๑๔.
- แสง จันทรงาม. **พุทธศาสนวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: บรรณาการ, ๒๕๓๕.
- พระราชวรมณี ป.อ.ปยุตฺโต. **ทางสายกลางของการศึกษาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๐.

บรรณานุกรม (ต่อ)

(๒) วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์ /รายงานการวิจัย

ประเสริฐ ชัยพิกุลิต. “กระบวนการมีส่วนร่วมของชาวเขาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในหมู่บ้านห้วยปง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕.

พระเทพรัตนสุธี สมศักดิ์ โชติธโร. “บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระครูสังฆรักษ์ศรัทธา ธีรปัญญา. “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระธนดล นาคสุวรรณ. “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระธวัชชัย จารุณโม. “ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : กรณีศึกษาวัดในอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระปลัดสมฤทธิ์ เทวธมโม. “บทบาทภารกิจพระสังฆาธิการผู้ทรงสมณศักดิ์ในจังหวัดขอนแก่นที่มีต่อการพัฒนาสังคมไทย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระพงศ์ศักดิ์ อภิสุขโว. “ศึกษาบทบาทสื่อจิตรกรรมฝาผนังในการเผยแผ่พุทธธรรมในพระพุทธศาสนา ศึกษาเฉพาะกรณี พระอุโบสถวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

พระมงคล ฐิตมงคล. “ปัจจัยที่มีผลต่อขวัญกำลังใจของพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ศึกษาเฉพาะกรณีพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระมหาไกรวรรณ ชินทตติโย. “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระเทพที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระมหากำพล คุณงกโร. “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระมหาธีระศักดิ์ ธิติกิตติ. “ศึกษาผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่คุณธรรมแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายของศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดสุรินทร์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระมหาปริวัฒน์ จิตวิริโย. “ความคิดเห็นของพระภิกษุที่มีต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาล กรณีศึกษาวัดในเขตอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- พระมหาศักดิ์พิชิต ฐานสิริโธ. “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระวิสุทธาธิบดี วีระ ภาทจารี. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- พระมหาสนั่น อุดมเสฏฐโธ. “กระบวนการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมทูต ศึกษาเฉพาะกรณีพระธรรมทูตอำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- พระมหาสังเขียร ปณฺญาโร. “บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษา พระครูสุภาจารวัฒน์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- พระอธิการผจญ อาจาโร. “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการบริหารวัดโดยใช้หลัก ธรรมาภิบาล: ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

(๓) วรสาร :

พุทธศาสนิกชน.”ผ่านพุทธศาสนิกชนกับการศึกษา”. **วารสารครุศาสตร์**. ปีที่ ๑๑. เล่มที่ ๔๒, เมษายน-มิถุนายน ๒๕๐๕.

(๔) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่ :

สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดสระบุรี. **เอกสารประกอบการประชุมคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี ประชุมร่วมกับสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรีและสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสระบุรี พุทธศักราช ๒๕๖๑**. สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดสระบุรี, ๒๕๕๔.

(๕) สัมภาษณ์ :

- สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธิธรรมประสาธน์. เจ้าคณะตำบลโคกใหญ่. จังหวัดสระบุรี, ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.
- _____ พระครูสังวรสิริธรรม. เจ้าคณะตำบลบ้านหมอ. จังหวัดสระบุรี, ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.
- _____ พระครูอุปลัมภ์ปิยกิจ. เจ้าคณะตำบลหนองบัว. จังหวัดสระบุรี, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.
- _____ พระครูศุภธรรมคุณ. เจ้าคณะอำเภอบ้านหมอ. จังหวัดสระบุรี, ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.
- _____ ดร.กุสุมาวดี คีรี. ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหมอ “พัฒนานุกูล”. จังหวัดสระบุรี, ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.
- _____ คุณหญิง รอบวงษ์. ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดหนองคล้า. จังหวัดสระบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๖๑.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย



บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรบัณฑิตศึกษา กจ.รปค.โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐ ภายใน (๘๒๐๓)

ที่ ศร ๖๑๐๕๒/ ๑ ๒๖๔

วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

นมัสการ พระสุธีวีรบัณฑิต, ดร.

เนื่องด้วย พระอธิการสมชาย ฉายา อินทโชโต นามสกุล จันทร์เกตุ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๐๑๒๐๕๐๖๑ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ อำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

(พระสุธีวีรบัณฑิต,ดร.)

ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริม

พระพุทธศาสนาและบริการสังคม

ผู้ประสานงาน: พระอธิการสมชาย อินทโชโต

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๖-๑๓๓๗-๔๓๕



บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรบัณฑิตศึกษา กจพ.รปศ.โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐ ภายใน (๘๒๐๓)

ที่ ศร ๖๑๐๕๒/๑ ๒๖๔

วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

นมัสการ พระปลัดระพีณ พุทธิสารโร, ผศ.ดร.

เนื่องด้วย พระอธิการสมชาย ฉายา อินทโชโต นามสกุล จันทรเกตุ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๐๑๒๐๕๐๖๑ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ อำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ตรวจแล้ว
พระปลัดระพีณ พุทธิสารโร

13 พ.ย ๒๕๖1

ผู้ประสานงาน: พระอธิการสมชาย อินทโชโต

โทรศัพท์: ๐๘๖-๑๓๓๗-๔๓๕



บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรบัณฑิตศึกษา กจพ.ร.ศ.โทร/แพกซ์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐ ภายใน (๘๒๐๓)

ที่ ศธ ๒๑๐๕.๒/๑ ๒๑๔

วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

นมัสการ พระมหาสุมนต์ สุนนโท, คร.

เนื่องด้วย พระอธิการสมชาย ฉายา อินทโชโต นามสกุล จันทร์เกตุ รหัสประจำตัวนิสิต ๒๐๐๑๒๐๕๐๖๑ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ อำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

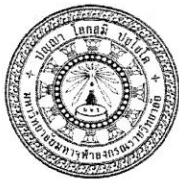
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระอธิการสมชาย อินทโชโต

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๖-๑๓๓๗-๔๓๕

(พระมหาสุมนต์ สุนนโท, คร.)

๑๓ / ๑๑ / ๖๑



บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรบัณฑิตศึกษา กจพ.รปศ.โทร/แพกซ์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐ ภายใน (๘๒๐๓)

ที่ ศธ ๖๑๐๕๒/๑ ๒๖๑๔

วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

เรียน ผศ.ดร.ยุทนา ปราณีต

เนื่องด้วย พระอธิการสมชาย ฉายา อินทโชโต นามสกุล จันทรเกตุ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๐๑๒๐๕๐๖๑ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ อำเภอบ้านหม้อ จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ตรวจแล้ว

(ผศ.ดร.อุทัยรัตน์/วณิชา)
๑๒ พ.ย. ๖๑

ผู้ประสานงาน: พระอธิการสมชาย อินทโชโต

โทรศัพท์ติดต่อ: ๐๘๖-๑๓๓๗-๔๓๕



บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรบัณฑิตศึกษา กจ.รปศ.โทร/แพกซ์ ๐๓๕-๒๔๘๘๐๐๐ ภายใน (๘๒๐๓)

ที่ สร ๒๑๐๕๒/ ก ๕๑๔

วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

เรียน อาจารย์ ดร.ประเสริฐ ธิลา

เนื่องด้วย พระอธิการสมชาย ฉายา อินทโชโต นามสกุล จันทร์เกตุ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๐๑๒๐๕๐๖๑ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ อำเภอบ้านหมือ จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ตรวจแล้ว

ดร.ประเสริฐ ธิลา

ผู้ประสานงาน: พระอธิการสมชาย อินทโชโต

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๖-๑๓๓๓๗-๔๓๕

13 พ.ย. 2561

ภาคผนวก ข
ผลการหาค่าความเที่ยงตรงของเครื่องมือ (IOC)

ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์เป็นรายข้อ (IOC) แบบสอบถามเกี่ยวกับ
เรื่อง การพัฒนาพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี

ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ (IOC) ของแบบสอบถามเกี่ยวกับงานวิจัย
เรื่อง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี
ของ พระอธิการสมชาย อินทโชโต (จันทร์เกตุ)

รายการ		ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	IOC	แปลผล
๑. ด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา									
๑.๑	ประพฤติตนอยู่ในศีลจาววัตร ส้ารวมระวัง กิริยา-วาจา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๑.๒	เป็นผู้นำด้านศาสนาพิธีแก่ประชาชน	๑	๑	๐	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๑.๓	เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจสามารถถ่ายทอด หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาแก่ ประชาชนได้	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๑.๔	เป็นผู้มีความพร้อมในการทำหน้าที่เผยแผ่ พระพุทธศาสนา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๑.๕	เป็นผู้มีความรู้และเชี่ยวชาญการใช้ภาษา บาลี	๑	๑	๐	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๑.๖	เป็นผู้ที่สามารถให้คำปรึกษาและแนะนำ เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทาง พระพุทธศาสนาได้	๑	๑	๐	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๒. ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา									
๒.๑	มีการจัดบรรยายธรรมะ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๒.๒	มีการจัดปฏิบัติธรรม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๒.๓	มีการจัดบรรพชา-อุปสมบทหมู่	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๒.๔	มีการแสดงบทบาทสมมติในการเผยแผ่ ธรรม	๑	๑	๐	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๒.๕	มีการจัดทัศนศึกษา/ดูงานตามสถานที่ สำคัญ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๒.๖	มีกิจกรรมนันทนาการประกอบการเผยแผ่	๑	๑	๐	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๓. ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา									
๓.๑	มีการสร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลายเป็น กันเองในการเผยแผ่ธรรม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๓.๒	มีการพูดโน้มน้าวใจดี ให้อยู่ในอาการที่ สงบ	๑	๑	๐	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๓.๓	มีเกมส์หรือกิจกรรมประกอบการบรรยาย	๑	๑	๐	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้

รายการ		ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	IOC	แปลผล
๓.๔	มีเกมส์หรือกิจกรรมประกอบการบรรยาย	๑	๑	๐	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๓.๕	มีการตั้งคำถามได้ตอบกับผู้ฟัง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๓.๖	มีการใช้อุปกรณ์หรือสื่อการเรียนรู้ประกอบในการเผยแพร่	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๔. ด้านรูปแบบของการสื่อสาร									
๔.๑	มีการใช้ภาษาที่สุภาพชัดเจน	๑	๑	๐	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๔.๒	มีการใช้ภาษาที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจ	๑	๑	๐	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๔.๓	มีการบรรยายธรรมโดยใช้เสียงตามสารภายในชุมชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๔.๔	มีการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ อาทิ คู่มือ แผ่นพับ แผ่นซีดี	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๔.๕	มีการจัดทำป้ายประกาศและเอกสารประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับรายการธรรมะ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๔.๖	มีการจัดแสดงนิทรรศการในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐	ใช้ได้

ยินตือนุเคราะห์ ได้ปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือวัด
 พระอุดมสิทธิญาณ (พระอุดมสิทธิญาณคุณ.)
 ๑๓/๗๑๐/๒๐

ภาคผนวก ค

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม (Try-out)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/ ๗๑๔



หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โซนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอบางน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม
นมัสการ พระครูปลัดดิเรกธรรม ธีรธมฺโม เจ้าอาวาสวัดใหญ่วันนา จังหวัดสระบุรี
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระอธิการสมชาย ฉายา อินทโชโน รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๐๑๒๐๕๐๖๑
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ อำเภอบ้านหมือ จังหวัดสระบุรี” เพื่อ
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระภิกษุในการปกครองของพระคุณท่าน
จึงขอความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล
เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามในการวิจัยซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็น
อย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทาง
วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นมัสการด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ขอไว้ในนามของคณะที่ ๗ เพื่อประโยชน์
ของทางวัดกม. และวัด ๖๐๖ จ.นนทบุรี

พระครูปลัดดิเรกธรรม
เจ้าอาวาสวัดใหญ่วันนา
๒๐ พ.ย. ๖๑

ภาคผนวก ง
ผลการหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Alpha)

ผลการหาค่า Reliability (Alpha)
เรื่อง การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี
ชื่อ พระอธิการสมชาย อินทโชโต

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	30	100.0
	Excluded ^a	0	.0
	Total	30	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's	
Alpha	N of Items
.961	24

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
1.1 ประพฤติตนอยู่ในศีลจาววัตร สรรวมระงับกิรยา-วาจา	96.33	167.057	.454	.962
1.2 เป็นผู้นำด้านศาสนาพิธีแก่ประชาชน	96.33	167.540	.421	.962
1.3 เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจสามารถถ่ายทอดหลักธรรม ในทางพระพุทธศาสนาแก่ประชาชนได้	96.47	166.671	.505	.961
1.4 เป็นผู้มีความพร้อมในการทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา	96.40	163.421	.648	.960
1.5 เป็นผู้มีความรู้และเชี่ยวชาญการใช้ภาษาบาลี	96.73	161.720	.629	.960
1.6 เป็นผู้ที่สามารถให้คำปรึกษาและแนะนำเกี่ยวกับการจัด กิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาได้	96.50	161.017	.766	.959
2.1 มีการจัดบรรยายธรรมะ	96.47	158.947	.817	.959
2.2 มีการจัดปฏิบัติธรรม	96.63	157.689	.794	.959
2.3 มีการจัดบรรพชา-อุปสมบทหมู่	96.80	157.131	.782	.959
2.4 มีการแสดงบทบาทสมมติในการเผยแผ่ธรรม	96.77	155.426	.806	.959
2.5 มีการจัดทัศนศึกษา/ดูงานตามสถานที่สำคัญ	96.77	155.702	.793	.959
2.6 มีกิจกรรมนันทนาการประกอบการบรรยาย	96.70	159.597	.726	.959
3.1 มีการสร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลายเป็นกันเองในการเผยแผ่ ธรรม	96.43	159.840	.756	.959
3.2 มีการพูดโน้มน้าวจิตใจ ให้อยู่ในอาการที่สงบ	96.47	167.913	.415	.962
3.3 มีเกมส์หรือกิจกรรมประกอบการบรรยาย	96.67	158.437	.727	.959
3.4 มีเกมส์หรือกิจกรรมประกอบการบรรยาย	96.80	159.338	.758	.959
3.5 มีการตั้งคำถามโต้ตอบกับผู้ฟัง	96.63	157.482	.805	.959

3.6 มีการใช้อุปกรณ์หรือสื่อการเรียนรู้ประกอบในการเผยแพร่	96.70	159.941	.758	.959
4.1 มีการใช้ภาษาที่สุภาพชัดเจน	96.37	167.895	.399	.962
4.2 มีการใช้ภาษาที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจ	96.43	161.633	.654	.960
4.3 มีการบรรยายธรรมโดยใช้เสียงตามสายภายในชุมชน	96.90	153.334	.871	.958
4.4 มีการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ อาทิ คู่มือ แผ่นพับ แผ่นซีดี	96.78	154.340	.840	.958
4.5 มีการจัดทำป้ายประกาศและเอกสารประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับรายการธรรมะ	96.63	151.413	.862	.958
4.6 มีการจัดแสดงนิทรรศการในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	96.73	160.340	.624	.961

Reliability Coefficients N of Cases = 30.0 N of Items = 24.0 Alpha = 0.961

นางสาว...

ภาคผนวก จ

หนังสือขอความอนุเคราะห์แจกแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

১ গুণগত মান বৃদ্ধি